

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİYASİ PARTİLER BAĞLAMINDA
MİZAH VE KARİKATÜR
(2002 SONRASI DÖNEM)

Elif UZUN SAATCI
2501120247

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Ayşe Ceyda
ILGAZ BÜYÜKBAYKAL

İSTANBUL, 2019

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ELİF UZUN SAATCI Numarası : 2501120247
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : GAZETECİLİK / YÜKSEK LİSANS Danışmanı : DOÇ.DR. AYŞE CEYDA ILGAZ BÜYÜKBAYKAL
Tez Savunma Tarihi : 12.09.2019 Saati : 11.00
Tez Başlığı : SİYASİ PARTİLER BAĞLAMINDA MİZAH VE KARİKATÜR :(2002 SONRASI DÖNEM)

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. ASLI YAPAR GÖNENÇ		Kabul
2- DOÇ. DR. AYŞE CEYDA ILGAZ BÜYÜKBAYKAL		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ OZAN GÜNEL		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DOÇ. DR. MURAT MENGÜ		
2-DR. ÖĞR. ÜYESİ HÜLYA SEMİZ TÜRKOĞLU		

ÖZ

UZUN SAATCI, Elif. Siyasi Partiler Bağlamında Mizah ve Karikatür (2002 Sonrası Dönem), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

Bu tezde, Türkiye için önemli bir dönüm noktası olan 2002 sonrası için karikatür ve mizah kültürü incelenmiştir. Dünyada teknoloji hızla ilerlemektedir ve ayrılmaz bir parçamız haline gelmiştir. Böylece, bilgi zaman ve mekân gözetmeksizin ulaşılabilir olmuştur. Teknoloji ve bilginin kolay ulaşılabilir olmasının, siyasi partiler hakkında üretilen karikatürleri ve mizah anlayışını nasıl etkilediği araştırılmıştır.

Birinci bölümde iletişim, mizah ve karikatür kavramları detaylı olarak açıklanmıştır. Karikatürün Türkiye'deki gelişimini daha iyi anlayabilmek için, dünya üzerinde karikatürün gelişimine dair inceleme yapılmıştır. İkinci bölümde, siyaset kavramı, Türkiye'deki siyasi partiler ve partilerin genel seçimlerde aldıkları oy oranları incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise, Cumhuriyet tarihinden itibaren, belirli dönemlerde Türkiye'de yayınlanan mizah gazeteleri ve dergileri ele alınmıştır. Her dönemi kendi içerisinde değerlendirebilmek için, dönemin toplumsal ve siyasi gelişmelerine dair ön bilgiler verilerek inceleme kronolojik olarak yapılmıştır.

Bu tez çalışmasında literatür taraması yapılmıştır. Karşılaşılan en büyük zorluk mizah gazete ve dergilerine ait basılı bir arşivin bulunmaması olmuştur. Bu alanda en geniş arşiv özel olarak hazırlanmış olan ve genelde dergilerin kapaklarının bulunduğu birkaç internet sayfasıdır.

Anahtar Kelimeler: Mizah, Karikatür, Siyasi Mizah, Mizah Dergisi, Siyasi Karikatür

ABSTRACT

UZUN SAATCI, Elif. Humor and Caricature in the Context of Political Parties (Post 2002), Master Thesis, Istanbul, 2019.

In this thesis, cartoons and humor culture has been investigated for post 2002 which is an important milestone for Turkey. Technology is advancing rapidly and becoming an integral part of the world. Thus, information is accessible without regard to time and space. It was researched how the easily accessible technology and information affects the cartoons and humor produced about political parties.

In the first chapter, the concepts of communication, humor and caricature are explained in detail. In order to better understand the development of the cartoons in Turkey, it has been conducted on the development of the cartoon world over. In the second part, the concept of politics, political parties and the parties received votes in the general election rates in Turkey were examined. In the third section, from the date of the Republic, it is considered humor newspapers and magazines published in Turkey during certain periods. In order to evaluate each period within itself, preliminary information was given about the social and political developments of the period and the study was carried out chronologically.

In this thesis, literature was reviewed. The biggest challenge was the lack of a printed archive of humor newspapers and magazines. The largest archive in this field is a few web pages that have been specially prepared and often contain the covers of magazines.

Keywords: Humor, Cartoon, Political Humor, Humor Magazines, Political Cartoon.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Türkiye’de siyasi partiler bağlamında karikatür ve mizaha dair özellikle 2002 dönemi sonrası için inceleme yapılmıştır. Teknoloji ve siyasi gelişmelerin etkisiyle mizahın yolculuğuna hangi şekillerde devam ettiğine dair keyifli ancak bir o kadar zorlu bir çalışma olmuştur.

Konusunu severek seçtiğim ve çok isteyerek başladığım çalışmalarıma özel sebeplerden dolayı uzunca bir süre yavaş ilerlemek durumunda kaldım ancak bu süre içerisinde benden desteğini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Ayşe Ceyda ILGAZ BÜYÜKBAYKAL’a, bana her zaman inanan ve benden umudunu hiç kesmeyen sevgili eşim Tutku SAATCI’ya, canım annem Perihan UZUN’a, hayatı boyunca bana inanan ve başarılı olacağımı bilen, eksikliğini hissettiğim canım babam Azam UZUN’a, babamın eksikliğini hissettirmemeye çalışan, eğitim hayatım boyunca bana maddi manevi destek olan canım babaannem Ayşe ÇARBAŞ’a teşekkürü bir borç bilirim.

Elif UZUN SAATCI

İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR LİSTESİ	ix
RESİMLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İLETİŞİM, MİZAH VE KARİKATÜR

1.1. İletişim	4
1.1.1. İletişimin Amacı	5
1.1.2. İletişim Türleri	5
1.1.2.1. Sözlü İletişim	5
1.1.2.2. Sözsüz İletişim	6
1.1.2.3. Yazılı İletişim	6
1.2. Mizah	7
1.2.1. Mizahın Kullanım Alanları	8
1.2.1.1. Mizah ve İletişim	8
1.2.1.2. Mizah ve Sağlık	9
1.2.1.3. Mizah ve Eğitim	9
1.2.1.4. Mizah ve Siyaset	10
1.2.2. Mizahın Çeşitleri	10
1.2.2.1. Sözlü Mizah	11
1.2.2.2. Yazılı Mizah	11
1.2.2.3. Görsel Mizah	11
1.3. Karikatür	13

1.3.1. Dünyada Karikatür ve Mizah	14
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASET

2.1. Siyaset	25
2.1.1. Siyasi Parti	26
2.1.2. Türkiye’de Siyasi Partiler	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLER BAĞLAMINDA KARİKATÜR VE MİZAH

(2002 SONRASI DÖNEM)

3.1. Kurtuluş Savaşı Dönemi	44
3.1.1. Karagöz.....	45
3.1.2. Diken	46
3.1.3. Güteryüz	46
3.1.4. Aydede.....	47
3.1.5. Akbaba.....	47
3.1.6. Zümrüdüanka.....	48
3.2. Tek Parti Dönemi	49
3.2.1. Kalem	51
3.2.2. Cem.....	51
3.2.3. Markopaşa	52
3.3. Çok Partili Döneme Geçiş.....	54
3.3.1. Karakedi	55
3.3.2. 41 Buçuk.....	55
3.3.3. Tef.....	56
3.3.4. Dolmuş	56
3.3.5. Taş	57
3.3.6. Karikatür.....	57

3.4. Darbe Dönemleri (1960-1980).....	58
3.4.1. Günaydın Ustura.....	60
3.4.2. Gırgır	61
3.4.3. Çarşaf.....	62
3.4.4. Karakedi	62
3.4.5. Limon	62
3.4.6. Hıbrır.....	63
3.5. 1990 - 2002 Dönemi	63
3.5.1. Pişmiş Kelle.....	64
3.5.2. Cıngar	64
3.5.3. Leman	65
3.5.4. Tewlo	65
3.5.5. Keskin Ustura	65
3.5.6. L-Manyak	66
3.5.7. Öküz	66
3.5.8. Lombak.....	67
3.6. 2002 Sonrası.....	67
3.6.1. Penguen	67
3.6.2. Uykusuz.....	68
3.6.3. Cafcaf	68
3.6.4. Bayan Yanı	69
3.6.5. Ot	70
3.6.6. Hacamat.....	70
SONUÇ.....	71
KAYNAKÇA	75
EKLER.....	82

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: 21 Temmuz 1946 Genel Seçim Sonuçları	29
Tablo 2.2: 14 Mayıs 1950 Genel Seçim Sonuçları	29
Tablo 2.3: 02 Mayıs 1954 Genel Seçim Sonuçları	30
Tablo 2.4: 27 Ekim 1957 Genel Seçim Sonuçları.....	31
Tablo 2.5: 15 Ekim 1961 Genel Seçim Sonuçları.....	32
Tablo 2.6: 10 Ekim 1965 Genel Seçim Sonuçları.....	32
Tablo 2.7: 12 Ekim 1969 Genel Seçim Sonuçları.....	33
Tablo 2.8: 14 Ekim 1973 Genel Seçim Sonuçları	33
Tablo 2.9: 5 Haziran 1977 Genel Seçim Sonuçları.....	34
Tablo 2.10: 6 Kasım 1983 Genel Seçim Sonuçları	35
Tablo 2.11: 29 Kasım 1987 Genel Seçim Sonuçları.....	36
Tablo 2.12: 20 Ekim 1991 Genel Seçim Sonuçları.....	36
Tablo 2.13: 24 Aralık 1995 Genel Seçim Sonuçları	37
Tablo 2.14: 18 Nisan 1999 Genel Seçim Sonuçları	38
Tablo 2.15: 3 Kasım 2002 Genel Seçim Sonuçları	39
Tablo 2.16: 9 Mart 2003 Ara Seçim Sonuçları	40
Tablo 2.17: 22 Temmuz 2007 Genel Seçim Sonuçları	40
Tablo 2.18: 12 Haziran 2011 Genel Seçim Sonuçları.....	41
Tablo 2.19: 7 Haziran 2015 Genel Seçim Sonuçları.....	42
Tablo 2.20: 1 Kasım 2015 Genel Seçim Sonuçları	42
Tablo 2.21: 24 Kasım 2018 Genel Seçim Sonuçları	43

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1.1: Pasquino.....	17
Resim 1.2: La Caricature, Kral Louis Philippe’nin armuda benzeyen karikatürü	18
Resim 1.3: Benjamin Franklim’in ‘Join or Die’ Karikatürü	19
Resim 1.4: Hanzala	21
Resim 3.1: Cemal Nadir Güler, Akşam, 01.12.1928	49

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	: Anadolu Ajansı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
BTP	: Büyük Türkiye Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyet Köylü Millet Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
DP	: Demokrat Parti
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
FP	: Fazilet Partisi
GP	: Genç Parti
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
HP	: Halkçı Parti
İP	: İşçi Partisi
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi

MDP	: Milliyetçi Demokrasi Partisi
MGK	: Milli Güvenlik Konseyi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MÖ	: Milattan önce
MP	: Millet Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
RF	: Refah Partisi
SP	: Saadet Partisi
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SODEP	: Sosyal Demokrasi Partisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu
YTP	: Yeni Türkiye Partisi
YY.	: Yüzyıl

GİRİŞ

“Gül ve dünya seninle gülsün;
Ağla ve yalnız ağla.”*

Sözlü mizah döneminde adı bile olmayan karikatürün zamanla etkinliğinin artması yazılı basın ve teknolojik gelişmeler sayesinde olmuştur. 15. yy.’dan 20. yy.’a kadar ressamalar karikatürle, gazete ve dergi gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasına kadar, yan dal olarak ilgilenmiştir. Bu araçlar sayesinde karikatür, ressamaların eğlenceli uğraşı olmaktan çıkmış, etkili bir anlatım aracına dönüşmüştür. 20. yy.’dan itibaren ise hemen hemen dünyanın her yerinde gazetelerin ayrılmaz bir parçası olmuştur. İlk zamanlar gazetelerde yer alan karikatürler zamanla mizah gazetelerinde yer almaya başlamış, ardından mizah dergileri ve çizgi romanlar çıkmıştır.

Teknolojinin gelişmesi, karikatür tekniklerinin de gelişmesini sağlamış ve bugünün teknolojisi karikatür ve mizah alanında da büyük değişimlere neden olmuştur. Çizimler mağara duvarlarından ve kil tabletlerden çıkıp karikatür olmuş, kağıtlara basılmış ve evlerimize kadar girmiştir. Karikatür olarak başlayan birçok çizime ait karakterler kendisi başlı başına dergi olacak kadar sevilmiş ve çizgi roman olmuş, teknoloji sayesinde hayat bulmuş çizgi film ya da sinema filmi olmuştur. Bunların başlıcaları Amerikan kültürüne ait ve dünyaca bilinen Superman, Batman, Wonder Women, Teksas Tommiks, Türk kültürüne ait Ustura Kemal ve Kötü Kedi Şerafettin olarak sayılabilir.

Türkiye’nin siyasi tarihine baktığımızda ise altı asırı aşkın bir süre hüküm sürmüş ve üç kıtaya hâkim olmuş Osmanlı İmparatorluğu’nun bittiği bir dönemde Anadolu’da Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde Anadolu halkı haklı ve gururlu bir mücadele vermiştir. Kurtuluş Savaşı’nın ardından Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş

*Ella Wheeler Wilcox’ın Solitude şiirinden iki mısra. Orijinali: Laugh, and the world laughs with you;
Weep, and you weep alone.

ve halkın iradesi üstün tutularak halkın kendisinin seçeceği bir meclis tarafından yönetileceği sisteme geçilmiştir. Ülke, 1946 yılına kadar Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından yönetilmiş bu süre içerisinde birkaç parti açılıp kapanmıştır. 1946 yılında yapılan genel seçimleri Demokrat Parti (DP)'nin kazanmasıyla tek partili dönem sona ermiş ve çok partili sisteme fiili olarak geçilmiştir. Bu dönemde ülke içerisinde pek çok sıkıntı ve toplumsal olay yaşanmış; 27 Mayıs 1960 askeri darbesi, 12 Mart 1971 muhtırası ve 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle siyasi hayat sekteye uğramıştır. Bu süreçten gazeteler ve mizah basını da payını almıştır. DP'nin ilk dönemlerinde oluşan özgürlük ortamında basın en iyi zamanlarını yaşarken zaman içerisinde gelişen olaylar basının özgürlüğüne de yansımış ve baskı görmeye başlamıştır. Diğer bir yandan ise pek çok yeni parti siyasi hayata katıldığı gibi parti kapatmaları da yaşanmış ve 2000'lere kadar darbelerle bölünen, koalisyonlarla yönetilen istikrarsız ve düzensiz bir siyasi hayat mevcut olmuştur.

2002 yılındaki genel seçimlerde henüz yeni bir parti olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'nin tek başına hükümeti kuracak başarıyı elde etmesi Türkiye için yeni bir dönemin başlangıcı olmuş ve ülkeye siyasi istikrar gelmiştir. Bu dönemde siyasi mizah ve karikatür çizimi yapan dört ana dergi vardır, bunlar muhalif Penguen ve Uykusuz, islami-muhafazakâr olan ve iktidar yanlısı diyebileceğimiz Cafcaf ve Hacamat dergileridir. Dergiler genellikle kapak ve kapak arkası sayfalarında siyasete ilişkin çizimlere yer vermiş, geri kalan kısmında hayata dair komik çizimlere ve mizahi yazılara yer vermişlerdir. Cafcaf ve Hacamat farklı olarak islami içerik üretmiştir. Diğer yandan son yıllarda edebiyat ve mizahı harmanlayan, belli bir kadro ile çıkarmak yerine söyleyecek sözü olan herkesin yazısına-çizimine yer veren dergiler halk tarafından tutulmaya başlanmıştır.

Bir diğer mesele ise 2002 sonrasının teknolojisidir. İnsanlık tarihi 20. yy.'dan itibaren daha önce hiç görülmemiş bir hızda teknolojik anlamda gelişmeye ve değişmeye başlamıştır. Yazının bulunmasıyla başlayan iletişim devrimi yaklaşık beş bin yıl sonra matbaanın bulunmasıyla farklı bir boyuta geçmiş matbaadan 5 yy. kadar sonra ise 1980'lerde yaşanan iletişim devrimiyle televizyon ve bilgisayarlar hayatımıza girmiş, uydu yayınlarının başlaması, fiber optik kablolar iletişimde çok

kısa sürede yeni bir devrim yaratmıştır. Teknoloji 2000’li yıllarda hiç olmadığı kadar hızlı gelişme göstermiş ve akıllı telefonların hayatımıza girmesiyle ayrılmaz bir parçamız haline gelmiştir. Marshall McLuhan’ın dediği gibi tüm dünya global bir köye dönüşmüş ve karikatür ile mizah teknolojiden paylarını almıştır.

İnsanlar basılı herhangi bir yayın satın alıp okumaktansa daha ucuz ve ulaşması daha kolay olanı tercih etmeye başlamıştır. Artık kitap, gazete ve dergiler; kişisel bilgisayarlar, cep telefonları, tablet veya kitap okuyucuları aracılığıyla okunmakta, gündeme dair haberler gazetelerden ziyade çeşitli sosyal medya sitelerinden takip edilmektedir. Bu gelişmeden mizah dergileri de olumsuz etkilenmiştir. Karikatürlerinin birçok internet sitesinde izinsiz olarak paylaşıyor olması insanları dergi almak yerine sosyal medyadan mizahı takip etmeye itmiş ve dergi satışları etkilenmiştir.

Bu tez çalışmasında 2002 sonrası dönemin seçilmesinin iki sebebi vardır; hem siyasi partiler bağlamında ülkemiz için bir dönüm noktası olması hem de teknolojinin insanoğlunun hayatına girmesiyle mizahın yeni ve farklı bir boyut kazanmasıdır. Mizahın ve çizimlerin değişimini daha iyi kavrayabilmek için Türkiye tarihi boyunca çıkarılan, kendi dönemi içerisinde en önemli dergilerle ilgili kronolojik olarak incelemeye yer verilmiş ve karşılaştırmalar yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde iletişim kavramı, iletişim türlerinin yanı sıra mizah ve mizahın kullanım alanları irdelenmiş, aynı zamanda karikatür kavramı ve dünyada karikatür ve mizah olgusu ele alınmıştır. İkinci bölümde siyaset kavramı üzerinde durulmuş, Türkiye tarihi boyunca yapılan genel seçimler incelenerek siyasi partiler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren yaşanan önemli gelişmelere göre dönemlere ayrılmış ve bu dönemlerde çıkarılan önemli mizah dergileri incelenmiştir. Sonuç olarak 2002 öncesi ve 2002 ile 2018 yılları arasında karikatür ve mizah alanında yaşanan gelişmeler karşılaştırılmış, siyasi partiler, toplumsal olaylar ve değişen teknoloji karşısında mizahın değişimi değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İLETİŞİM, MİZAH VE KARİKATÜR

Bu bölümde iletişim, mizah ve karikatür kavramlarını daha iyi anlayabilmek için kapsamlı olarak tanımları yapılmıştır, kullanım alanlarına dair incelemelere yer verilmiştir.

1.1. İletişim

İletişim, oldukça geniş anlama sahip bir kavramdır. İlk insanın ortaya çıkmasıyla birlikte iletişim de başlamıştır. İnsanlık tarihi kadar eski olan iletişim için tarih boyunca çok farklı tanımlar yapılmıştır. Öyle ki iletişimin tanımı milattan öncesinde Aristo'ya kadar dayanmaktadır. İletişim basit tanımıyla bilginin bir yerden başka bir yere iletilmesidir. Türk Dil Kurumu sözlük anlamı: Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon.

İngilizce ve Fransızca karşılığı 'communication' olan iletişim, Latince 'ortak' anlamına gelen 'communis' ve 'birlikte iş yapmak' anlamına gelen 'communicare' kelimelerinden türemiştir. Communication ilk başlarda haberleşme anlamında kullanılsa da zaman içerisinde daha kapsamlı bir veri alışverişini içine alarak iletişim anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Oskay, 2011: 9). İletişim sözcüğü sadece bireylerin veri alışverişi olarak değil, toplumsal nitelikte bir etkileşimi kapsamaktadır.

İletişim *“bilgi, fikir ve davranış gibi kapsamın bireyler yahut gruplar arasında bölüşülmesini sağlamak için yapılan çabalar olarak tanımlanabilir.”* (Bursalıoğlu, 1991: 116-117)

Toplumsal bir varlık olan insan, günlük yaşamda istemli ya da istemsiz olarak iletişimin farklı boyutlarıyla yüz yüze gelmektedir. Yolda yürürken tanıdığımız kişilere selam vermek, telefonla konuşmak, sinemada film izlemek, arabada radyo dinlemek, elektronik postaları okuyarak bunlara cevap yazmak, facebook, twitter,

instagram gibi sosyal paylaşım sitelerinde fotoğrafları, filmleri paylaşmak, asansörde insanlarla göz göze gelmek, özel günlerde tebrik mesajları yollamak, yolda bir çocuğa gülümsemek, göze ilişen bir reklam panosunu incelemek, gazete okumak, kendi kendimize söylenmeler, içsel konuşmalarımız ve hatta şu an elinizdeki bu tezi okumak gibi faaliyetlerin tümü aslında birer iletişimdir (Vural, 2012: 3).

İletişim, insanların duygu ve düşüncelerini yazılı, sözlü, yazılı veya sözsüz olarak iletmesidir.

“İletişim kabiliyeti, ilk insanların sorunları elbirliğiyle çözmesine olanak sağladı. Ayrıca kendini ifade etme yolları da geliştirdiler.” (Tulga, 2012: 14)

1.1.1. İletişimin Amacı

İnsan sosyal bir varlıktır, bu nedenle yalnız yaşayamaz ve bir topluluğa dahil olmak ister. Var olma çabası veren insanoğlu toplum ile iletişim kurmak zorundadır. Bu süreç içerisinde kendini ifade etme ihtiyacı hisseder. *“Toplumsal sürecin gerekliliği olan iletişim olmasaydı toplum olmazdı.”* (Peltekoğlu, 1998: 139)

1.1.2. İletişim Türleri

İletişimi sözlü, sözsüz ve yazılı iletişim olarak üçe ayırabiliriz.

1.1.2.1. Sözlü İletişim

İletişim dendiğinde aklımıza ilk olarak konuşarak kurulan iletişim gelmektedir. Konuşarak kurduğumuz yani konuşma dilimiz sözlü iletişimdir. Sözlü iletişim yüz yüze olabileceği gibi gelişen teknoloji sayesinde radyo, televizyon, telefon veya sesi ileten internet programları sayesinde de olabilir. Sadece konuşmak değil şarkı söylemek, ağıt yakmak, şiir okumak gibi sesli eylemler de sözlü iletişim biçimidir.

Konuşurken kullandığımız dil, ses tonumuz, seçtiğimiz kelimeler ve yaptığımız vurgulamalar mesajın karşı tarafa doğru gitmesinde önemli birer etkidir.

Sözlü iletişim en eski ve en etkili iletişim türüdür. Yazının icadından önce insanlar binlerce yıl bilgilerini, duygu ve düşüncelerini sesli olarak aktarmışlardır.

1.1.2.2. Sözsüz İletişim

Beden dili, yüz ifadeleri, jestler, mimikler, oturma ve duruş biçimleri gibi insanların dış görünüş ve hareketleri sözsüz iletişimi oluşturmaktadır. Günlük hayatta sözsüz iletişim de sıkça kullanılmaktadır. Örneğin bir arkadaşımızı uzaktan gördüğümüzde el sallamamız, ofiste çalışma arkadaşlarımızla karşılaştığımızda gülümsememiz gibi eylemler sözsüz iletişim biçimidir.

1.1.2.3. Yazılı İletişim

İnsanoğlu göçebe hayattan yerleşik hayata geçiş sırasında bir dönemde bazı şeyleri kayda geçirme gereksinimi duymuştur. Bu da hemen hemen bütün dünyada resimle başlayan yazının zaman içerisinde değişmesini ve bugünkü haline gelmesini sağlamıştır.

Batı kültürü çerçevesinde bilinen en eski yazı, Mısır resim yazısıdır. M.ö. 3200'lerde Sümerlerin yazıyı icat etmesiyle yazılı iletişim çağı başlamıştır diyebiliriz. Sümerlerin yazıyı icat etmelerinin sebebi ise toplum içerisinde düzenin sağlanabilmesi için zamanla oluşan yazılı iletişim ihtiyacıdır. Sümerler, topraktan elde ettiği mahsulleri veya avlarını mabede teslim ederlermiş. Mabetteki görevli memurlar da bu ürünleri her ailenin ihtiyacına oranla paylaştırmış. Gelen ürünleri kayıt altına alırken çeşitli şekiller çizilirmiş ancak bunlar zaman zaman karışıklığa neden olurmuş. Kayıtların düzgün tutulmasından doğan ihtiyaçla Sümerler yazıyı icat etmiştir (Memiş, 2002: 54).

Yazının icadı kadar matbaanın icadı da yazılı bilgilerin/eserlerin çoğaltılıp yaygınlaşması açısından büyük önem taşımaktadır. İletişim'de yaşanan devrin başlangıcı 1450'de Johnn Gutenberg'in bugün kullandığımız modern matbaanın temellerini atmış olmasıdır.

1.2. Mizah

Kaynaklarda mizahın pek çok farklı tanımı yer almaktadır. Mizah, Arapça kökenli bir kelimedir. İngilizce karşılığı humor* veya humour**, Türkçe karşılığı ‘gülmece’dir; ancak halk arasında yaygın olarak ‘mizah’ kelimesi kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu gülmeceyi “*Eğlendirme, güldürme ve bir kimsenin davranışına incitmeden takılma amacını güden ince alay, mizah, humor.*” olarak tanımlamaktadır; ancak gülmece kelimesi sadece gülmek anlamına geldiği için bazı mizahçılar tarafından bu sözcüğün yeterli olmadığı vurgulanmaktadır. Çünkü mizah, bireyleri güldürmesine karşın son derece ciddi bir iştir ve sadece gülmek, gülüp geçmek mizah demek değildir. Olayları farklı bir bakış açısıyla ve çelişkili yönleriyle anlatan, bireyleri aynı anda hem güldürebilen hem de düşündürebilen bir sanattır.

Mizah zekâ gerektiren bir iştir, hem üretenin hem de hedefin anlayabilecek zekâ düzeyinde olması gerekir. Mizahın kalitesi, amacına ulaşması da zeki ve yaratıcı kişilerle doğru orantılıdır. Mizahı algılamak da en az mizahın kalitesi kadar önemlidir. Alıcının üretileni doğru şekilde algılaması ve değerlendirmesi gerekir. Olayları farklı yönleriyle görebilen ve değerlendirebilen bireyler mizah üretiminde de başarılı kişilerdir.

Mizah taklitten, abartıdan, uyumsuzluklardan beslenir ve bu yollarla mizahi anlatım yapılır.

Gerçekte olması gereken ile gerçekleşen durum veya söylenen sözün arasındaki çatışmadan beslenerek mizah yapılır (Özer, 2004: 43). Nitekim çağımızın mizah şekli capsler ile farklı iki fotoğraf karşılaştırılarak böyle sanıyoruz ama aslında/gerçekte olan böyle şeklinde mizah yapmak oldukça yaygındır.

Yaşamdaki bütün alanları içine alan mizah, çağlara göre toplumun ekonomik, sosyal ve siyasal yapısını belirler, teknolojik gelişmelerden ise biçim yapısını alır. Tüm bu alanların uyum ve çatışmalarından beslenmektedir (Öngören, 1998: 21).

Millet aynı coğrafyada yaşayan, aynı dil, tarih, kültür, gelenek ve göreneğe sahip insanların oluşturduğu topluluktur. Mizah da milli bir kimliğe sahiptir yani her

milletin kendine has bir mizah anlayışı vardır. Bunun nedeni her milletin farklı kültüre, farklı değerlere sahip olmasıdır. Bu nedenle bir mizah ürününden her milletin aynı ölçüde anlaması ve etkilenmesi beklenmez. Kendi kültürümüze yakın başka bir millete ait mizah ürünlerini anlayabilirken, kültürümüzden uzak bir millete ait bir mizah ürününü anlayamayabiliriz.

Her toplum eğlenmekten zevk alır. Mizah toplumların kültür hayatının bir parçasıdır. Milletin değişen gelişen sosyal, politik ve ekonomik yapısına göre mizahın da konusu ve şekli değişir, gelişir.

1.2.1.Mizahın Kullanım Alanları

Hayatımızın birçok alanında mizahı kullanıyoruz. Günlük yaşantımızda insanlarla iletişim kurarken, sağıkta doktorlar ve hemşireler özellikle çocuk hastalarına karşı, eğitimde öğretmenler derste, siyasette siyasi liderler açıklamalarında mizaha başvuruyorlar.

1.2.1.1. Mizah ve İletişim

İyi bir iletişim aracı olan mizah bireylerin sosyalleşmesini, arkadaşlıkların güçlenmesini, çatışma ortamından uzaklaşılmasını sağlar. Bireylerin kolayca kaynaşmasına yardımcı olur, çünkü mizah bireylerin davranışlarını da etkiler. Mizahı etkili bir biçimde kullanabilen bireylerin başkalarıyla olan iletişimleri daha güçlü olur. Bireyler, iletişim kurdukları kişilerin kendilerini sıkan, geren değil; kendilerine keyif veren kişiler olmasını tercih ederler. Mizah yönü güçlü kişiler her zaman için bulundukları ortamı neşelendiren ve her ortamda aranan kişilerdir.

Kitle iletişiminde de sıkça mizaha yer verilmektedir. Tiyatro, sinema, dizi ve reklamlarda mizahın kullanımı yaygındır. İnsanoğlu eğlenceli olan, kendini güldüren, rahatlatan şeylere karşı her zaman daha yakındır. Kitle iletişiminde de mizahın kullanılması, insanlara daha kolay ulaşmayı sağlar. Örneğin mizahın kullanıldığı bir reklam filminin hatırlanması ve o ürünün bireylerde olumlu duygular uyandırması sayesinde bireylerin kendilerini o ürüne daha yakın hissetmesini sağlar. Böylece bu ürünler daha çok tercih edilir.

1.2.1.2. Mizah ve Sağlık

Araştırmacılara göre mizah insan sağlığı, özellikle de insan psikolojisi üzerinde olumlu etkileri vardır. Stres ve gerginliğin yarattığı olumsuzluğu mizah yolu ile azaltmak hatta olumlu duygular yaşatmak mümkündür. Gülmek, kasları harekete geçirir ve gevşeyerek kasılmalara engel olur, nedensizce gülmeye başladığınızda bir süre sonra kendinizi daha mutlu hissettiğinizi fark edersiniz çünkü gülmek mutluluk hormonu salgılar ve bu bulaşıcıdır. İnsanlara gülümseyerek yaklaştığınızda bu pozitif enerji onlara da geçecek ve onlar da glsemeye başlayacaklardır.

Günümüzde ise bu kadar faydası olduğu bilinen gülme zerine ‘Kahkaha Terapisi’* adı altında terapiler yapılmaktadır. Bu terapiler sayesinde bireyler depresyon ve stres gibi fiziksel ve psikolojik zararlara karşı gelebilmeyi ve hayata karşı daha pozitif olabilmeyi öğreniyorlar. Kanser tedavisinde de bu terapi uygulanmakta, hemşire ve doktorlar hem hastalarını tedavi etmede hem de günlük hayatta yaşadıkları stresi azaltabilmek için gülme konusuna önem vermektedirler.

Birçok hastalığa neden olan, çağımızın en büyük sorunu stres ile baş etmenin en etkili yollarından birisi mizahtır diyebiliriz. Özellikle büyük şehirlerde kalabalık, trafik sıklıklağı, baskı ve yoğun stres altında çalışmanın verdiği gerginliği mizah sayesinde azaltmak mümkündür.

1.2.1.3. Mizah ve Eğitim

Eğitimde mizahın kullanımı sınıf içerisinde olumlu bir ortam oluşmasını sağlamaktadır böylece mizahın eğitime pozitif yönde katkısı vardır.

Ülkemizde dersler ortalama 40-45 dakika sürmektedir. Oysa dikkat sresinin yaklaşık 20 dakika olduğu bilinmektedir. Ortalama 40 dakika süren bir derste öğrenciler katılımsız bir şekilde dersi dinlediklerinde dikkat kaybı ve ardından dersten uzaklaşmalar başlar. Derslerde mizahın belli bir oranda kullanılması

* İngilizcesi Laugh Therapy

sayesinde öğrencilerin derse katılmasını sağlanabilir böylece derse ve konuya olan ilgisini arttırmanın mümkün olduğu savunulmaktadır. Mizahın iyi bir iletişim yöntemi olması ve gülme etkisi sayesinde bireylerin rahatladığı göz önünde bulundurulursa, derslerde mizahın kullanılması sayesinde öğretmen-öğrenci arasında olumlu, güçlü bir iletişim kurulabileceği ve gülmenin etkisi ile rahatlayan, kendine güveni gelen öğrencinin çekingenliğini atarak derse ilgili bir şekilde katılabileceğini söylemek mümkündür.

Eğitimde kullanılabilecek en etkili mizah araçlarından birisi de karikatürdür. Dersin içeriğine uygun karikatür seçimi yapıldığında hem anlatılması güç birçok mesajın iletilmesi kolaylaşır hem de öğrencinin derse olan ilgisi arttırılabilir. Ayrıca görsel olması nedeniyle konunun akılda kalıcılığını da arttırabilmektedir.

1.2.1.4. Mizah ve Siyaset

Hayatın her alanında yer alan mizaha siyasette de başvurulmaktadır. Gerek liderler gerek muhalefet mizahı siyasette kullanmaktadırlar. Mizahın kullanımı sayesinde siyasi muhalefetin oluşması ve hedefe ulaşmak daha kolaydır.

Günümüzde mizah dergileri etkili bir siyasi muhalefet aracı olarak kullanılmaktadır. Çoğu zaman siyasilerin eleştirilmeye çekinilen, korkulan yanları zekice yapılan mizah sayesinde rahatlıkla eleştirilebilmektedir.

1.2.2. Mizahın Çeşitleri

Mizah türlerini sözlü ve yazılı mizah olarak ikiye ayırabiliriz. Bu türler de kendi içlerinde alt başlıklara ayrılır; fıkra, espri, şaka, hiciv, taklit ve konuşmalar sözlü mizah, karikatür, öykü, roman, şiir ise yazılı mizah olarak sayılabilir. Bu bölümde temel mizah türleri kısaca tanıtılacaktır.

1.2.2.1.Sözlü Mizah

En eski ve en etkili iletişim türü sözlü iletişimidir. Duygu ve düşünceler birebir sözlü olarak aktarılır. Mesajın doğru aktarılabilmesi için ses tonu ve vurgu çok önemlidir. Sadece bu unsurlarla bile mizah yapılabilir.

Başlarda sözlü mizah ürünü olarak ortaya çıkan fıkra yazının bulunması ile yazıya da dökülerek hem sözlü hem de yazılı olarak günümüzde etkinliğini sürdürmektedir.

1.2.2.2.Yazılı Mizah

Sözlü olarak başlayan mizah, zaman içerisinde görselin önem kazanması ve çeşitli icatlar sayesinde gelişmiş ve yazılı/görsel mizah ortaya çıkmıştır.

Yazının bulunması ile sözlü mizah ürünlerinin yazıya aktarılması ile yazılı mizahın oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda aslında sözlü olarak saydığımız mizah türlerinin bir kısmı örneğin fıkralar, hikayeler yazıya dökülmüş ve yazılı mizahın bir kısmını oluşturmuştur diyebiliriz.

Mizahın kökten değişmesine sebep olan en büyük etken yazılı mizah olmuştur. Mizah basınının oluşmasıyla yazılı mizah, sözlü mizahın önüne geçmiş ve popüleritesini bitirmiştir. Sözlü mizah zamanında jestler ve mimiklerle anlatılan hikayeler, fıkralar, komik anılar artık yazıyla anlatılmaya başlamış ve karikatür sanatı ortaya çıkmıştır. Artık jest ve mimiklerin yerini çizimler almıştır. Çoğu zaman hikâyeyi anlatmak ya da yazmak yerine tek bir çizimle anlatmak mümkün olmuştur.

Yazılı mizahın en önemli özelliği sözlü mizaha kıyasla daha fazla kitleye ulaşabilmesidir.

1.2.2.3. Görsel Mizah

Teknolojinin gelişmesi mizah yaşamının da değişmesine ve gelişmesine katkı sağlamıştır. Görsel mizah teknolojiyle doğru orantılı olarak gelişmiştir demek yanlış olmaz. Aslında ilk çağlarda yapılan birtakım taklitler oyunlar da görsel mizah olarak kabul edilebilir ancak buradaki görsel mizahtan kasıt resim, karikatür, son zamanlarda popüler olan capslerdir.

Görsel mizah bazı kaynaklarda grafik mizah olarak da geçmektedir. Grafik; biçim, desen veya çizgilerle gösterme anlamına gelmektedir. Grafik mizah ise çizgilerle mizah anlamına gelir ve bu terim genelde karikatür için kullanılmaktadır.

Caps; bir anın fotoğrafının altına yazılan mizahi yazılarla oluşturulmuş yazılı fotoğraftır. Video ve filmlerden yakalanan kareler veya fotoğrafların altına yazılan yazılarla oluşturulur. Genelde bu karelerin altına kırmızı bir şerit çekilir ve üzerine beyaz karakterle kısa cümleler yazılır. İnternette birçok sitede ‘caps’ kelimesinin İngilizce ‘capture’ kelimesinden geldiği yazmaktadır ancak capture yakalamak anlamına gelmektedir. Anı yakalamak olarak bakılırsa doğru olarak kabul edilebilir ancak yakalanan anın altında yazı yazılarak oluşturulduğu için ‘caption’ kelimesinden türemiştir. Caption; fotoğraf altı yazısı anlamına gelmektedir. İnternet ortamında paylaşılan, karikatür-fotoroman karışımı yeni mizah anlayışıdır. Özellikle gençler arasında sosyal medya aracılığı ile yaygın olarak kullanılan caps 2014-2015 dönemine damgasını vuran popüler mizah aracıdır. Gençler toplumsal olaylara tepkisini, capsler aracılığı ile mizahi yollarla kitlelere ulaştırmaya devam etmektedir. Dönem içindeki toplumsal olaylar, ünlülerin yaşamları konu edilirken bir de yapmak istediğimiz ama aslında olan şeklinde capsler mevcuttur. Günümüzde özellikle İlber Ortaylı capsleri büyük ilgi görmektedir.

1.3. KARİKATÜR

‘Karikatür’ kelimesinin Türkçe karşılığı yoktur ancak son yıllarda bazı kaynaklarda ‘grafik mizah’ olarak geçmektedir. Dilimize Fransızca ‘caricature’ sözcüğünden yerleşmiştir. İnsan ve toplumu konu alan karikatür olayları gerçeğin çerçevesinde abartılı veya iğneleyici bir şekilde genelde güldüren, bazen hem güldürüp hem düşündüren çizimlerdir.

Bir sanat türü olan karikatür, abartılı çizgilerle gülmece oluşturur. İlk zamanlarda abartılı çizilmiş insan portrelerini içeren bu çizimler yapılmıştır. *“İnsanın yüz ya da gövde orantılarını olağan dışı büyütmek ve küçültmekle alışılmadık görüntüler elde etme eğilimi söz konusu.”* (Öngören, 1998: 37) Zamanla sadece portre olmayan insan figürlerini içermeye başlamıştır. Karikatürde gülmece her zaman sadece çizgilerle sağlanmaz, bazılarında yazılı anlatım da eklenir. Yazısız karikatür olabilir ancak mizahsız karikatür olamaz. Karikatürün en temel özelliği çizgilerle mizah yapmaktır.

Karikatür yazı içermediği zaman evrenselmiş gibi görünse de aslında tam olarak evrensel olduğunu savunamayız. Fransız ya da Japon bir karikatüristin çizimini ilk bakışta anlayıp yorumlayabiliriz belki ancak bazı imgeler bir ülkede kutsal sayılırken başka bir ülkede güldürü konusu olabilmektedir. Dolayısı ile çizimlere de toplumların kültürel, siyasi yaşamları da yansımaktadır, bu da karikatürü evrensellikten uzaklaştırıyor. İlk bakışta anladığımızı düşündüğümüz çizim, belki de o topluma özgü imgeler içerip aslında bizim yorumladığımızdan çok farklı bir durumu ifade ediyor olabilir. Bu nedenle karikatürü anlayabilmemiz veya doğru yorumlayabilmemiz için çizerin bu karikatürü hangi nedenle çizdiğini ya da hangi olayı anlatmak istediğini, içinde bulunduğu toplumun kültür ve değerlerini de bilmemiz gerekir. Tabi bu durum tüm karikatürler için geçerli değildir. Tüm dünyada herkesin anlayabileceği ortak imgeler de vardır.

Karikatür, çağımızda en sık başvuru ve en etkili mizah aracıdır.

Karikatür çizimlerinde kullanılan bazı teknik mevcuttur, bunlar; sembol, abartı, etiket, mukayese ve ironi.

Sembol: Karikatüristler basit objeleri ya da sembolleri daha geniş bir düşünceyi anlatmak için kullanırlar. Yani çok basit bir sembol sayesinde sayfalarca yazılarak anlatılabilecek bir düşünceyi aktarabilirler. Karikatürü doğru anlayabilmek için her sembolün o çizim içerisinde neyi ifade ettiğini de doğru anlamak gerekmektedir.

Abartı: Karikatürcüler genellikle çizimlerinde abartıyı kullanırlar. Semboller veya insanların fiziksel özellikleri, özellikle yüz hatları, bir noktaya dikkat çekmek için abartılı olarak çizilir.

Etiket: Genellikle objeleri veya insanları işaretleyerek ne için orada bulunduklarına dikkat çekerler.

Mukayese: Mukayese, birbirine benzemeyen iki ayrı objenin/sembolün karşılaştırılmasıdır. Karikatürcüler de karmaşık bir durumu bilindik başka bir durumla mukayese ederek okuyucunun olayı farklı bir bakış açısıyla görmesini sağlarlar.

İroni: İroni, bir şeyin olması gerektiğinden veya olması beklendiğinden farklı olarak meydana gelmesidir. Karikatürcüler çizimlerinde ironiyi çok sık kullanırlar.

Bu teknikler özellikle siyasi karikatürlerin çizimlerinde kullanılmaktadır.

1.3.1. Dünyada Karikatür ve Mizah

Tarih öncesinde insanlar çizimleri iletişim kurmak için kullanmışlar. Buradan yola çıkarak karikatürün ilk olarak hangi tarihte ortaya çıktığı bilinmese de tarihinin çok eskilere dayandığını söyleyebiliriz.

“İlk insanlar faniliklerinden duydukları endişeyle, ilahi güç kavramını oluşturdular. İlk insanların ölümden sonra yaşama olan inançları, mağara resimlerinde ve yaptıkları pek çok sanat eserinde kendini gösterir. Mağara resimlerinde yarı insan yarı hayvan varlıklar tasvir edilmiştir. Bu varlıklar büyük

olasılıkla, yapılan avı kutsayan hayvan postu giymiş Şamanları temsil ediyordu.”
(Tulga, 2012: 18)

Eski çağlarda hikâyeler çizimlerle anlatılmıştır.

“Paleotik, Mezolitik ve Neolitik insanların mağaralarda yaşadığı tarih öncesi dönemlerde mağara duvarlarında ve kayalar üzerinde sayısız desen bulunmuş. Örneğin İspanya’nın doğusunda Gueva’da, Ramigia mağaralarında, Castellon’da, Casuble boğazında Cezayir’de Tassili N!ajjar kayalıklarında, Libya’da Fizan çölünde, Fransa’da Ariege bölgesinde Grotte de Trois Freres denen Üç Kardeşler Mağarası’nda, Fontainbleau kayalıklarında, Savoie bölgesindeki Arc Vadisi’nde, Vallee des Merveilles denen Harikalar Vadisi’nde, Alplerde Mont Bego’da İtalya’da Camonica Vadisi’nde ve daha birçok yerde mağara insanları duvarlara akla gelmedik desenler çizmişler.” (Topuz, 1997: 33)

Bazı kaynaklar bu dönemlere ait mağaraların duvarlarında ve kayalara çizilen resimleri karikatürün ilk örnekleri olarak değerlendirse de bazıları ise bu çizimlerin bilinçli ve sistematik olarak yapılmadığı düşüncesiyle o dönemlere ait çizimleri ilk karikatürler olarak değerlendirmemektedir. O dönemlere ait çizimlerin bir şeyleri anlatmak ve iletişim kurmak amaçlı çizildiği düşünüldüğünde bu çizimlerin ilk karikatürler, çizen kişilerin de karikatüristlerin ataları olduğunu savunmak yanlış olmayacaktır.

Bugüne kadar bulunan ilk çizimler mağara duvarlarına çizilmiş hayvan resimleridir. O dönemlerde insanlar av sahnelerini, gündelik yaşamlarını mağara duvarlarına çizmişlerdir. Tarih boyunca insanlar mağara duvarları, taşlar, vazolar, deri, metaller, çeşitli kâğıtlar, tahta, ve cam gibi çeşitli yerlere çizimler yapmıştır. İcatların artması ve teknolojinin gelişmesiyle de çizim yapmakta kullanılan malzemeler değişmiştir.

Karikatürlerin genelde vazo, amfora, kupa ve testilerin üzerinde ve heykeller üzerinde görüldüğü Greklerde sayısız karikatür örneği vardır. Aristo karikatürden söz eden ilk filozoftur ancak karikatürü kelime olarak kullanmamıştır, insanların kaba bir biçimde temsil edilmesi olarak söz etmiştir. Eski Roma’dan kalma karikatürler fresk, mozaik ve duvar resimlerinde görülmektedir. Özellikle Pompei kalıntıları bu

bakımdan çok zengindir ancak Eski Grek ve Roma döneminden sonra on beşinci yüzyıla kadar 1300 yıl boyunca karikatürler kilisede yapılmıştır (Topuz, 1997: 17-33).

Dünya milletleri arasında tarihteki başlangıcında karikatürde İtalyan ve Fransızların başı çektiğini görüyoruz. Bilinen en eski modern karikatür örnekleri Leonardo da Vinci'ye aittir. Roma ve Vatikan'daki eserlerin birçoğunu tasarlayan Gian Lorenzo Bernini de karikatürün öncüleri arasında olmuştur.

Avrupa'da 15. yüzyılda bilim, sanat, edebiyat alanlarında meydana gelen yeniden doğuş, Rönesans, döneminde baskı tekniklerinin gelişmesi karikatürü de etkilemiş, karikatürlerin çoğalarak daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Dönemin ünlü ressam ve karikatürcüleri arasında Leonardo da Vinci (1452-1519), Holbein (1497-1543), Bruegel (1525-1569), Acrimbaldo (1527-1593), Agostino Carracci (1557-1602), Anibale Carracci (1560-1609), Jacques Callot (1592-1635) ve Rembrandt (1606-1669) yer almaktadır. Bu dönemde pek çok ressam insanların çirkinliklerini, zayıflıklarını, toplumdaki sosyal adaletsizlikleri, tezatlıkları, anlatan resimler yapmışlardır. Bazı ressamlar ise, soyluları eğlendirmek amacıyla alt sınıfın komik, abartılı resimlerini yapmışlar. Bu dönemdeki çalışmalar çağdaş karikatürün gelişmesinde önemli bir yere sahip olmuştur.

Rönesans döneminde İtalya'da 'Pasquino' adı verilen bir mizah anlayışı ortaya çıkmıştır. İtalyan basın tarihinde ilk gazete örnekleri olan Pasquino'ların ortaya çıkışının bir hikâyesi vardır; 15. yüzyılın sonlarına doğru Roma'da Braschi ya da Pamfili Sarayı yakınlarında kazı çalışmaları yapılır ve Eski Roma döneminden kalma bir heykel bulunur. Bu heykel, Ursino Sarayı yakınlarındaki bir heykel tabanının üzerine yerleştirilir. Heykelin yerleştirildiği alandaki bir kunduracı dükkânına gelen yazarlar ve sanatçılar İtalyanca ve Latince yazdıkları esprili şiirleri heykelin tabanına yapıştırırlar. Oradan geçenler de bu yazıları okuyup gülerler. Daha sonra bu heykele bir isim aranır ve heykele kunduracının adı, Pasquino, verilir. Böylece Pasquino, Roma'nın ilk konuşan heykeli olmuştur. Zaman içerisinde ise tüm esprili yazılara, dergilere, belgelere Pasquino denmiştir (Topuz, 1997: 33).

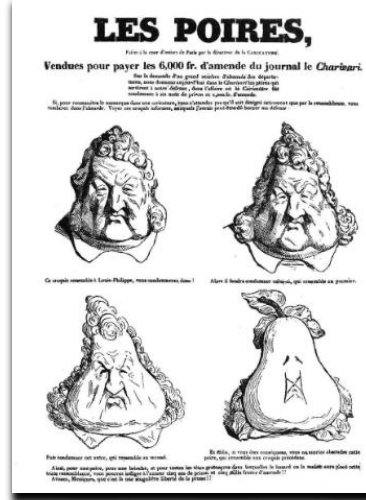
(Çevrimiçi) <https://www.europeanheritagetimes.eu/2019/04/04/pasquino-talking-statue-of-rome/>, 10

Temmuz 2019

Resim 1.1: Pasquino

Karikatürde insanların hicivli olarak çizilmesi 16. yüzyılda olmuştur. Bu dönemin tanınmış karikatürcüleri arasında Agostino Carracci, Giovanni Bernini yer almaktadır. Mary Darly tarafından hazırlanan, dünyadaki ilk karikatür kitabı 1722 yılında ‘A Book Caricaturas’ ismiyle yayınlanmıştır. 18. yüzyıla gelindiğinde ise siyasi karikatürler çoğalmıştır.

Fransız ressam ve gravür sanatçısı Charles Philippon gazeteciliğe karikatürü getiren ilk kişi olmuştur. Philippon, 1831 yılında Paris’te La Caricature isiminde güldürü gazetesini kurmuş, gazetenin baş karikatürcüsü ise Honore Daumier olmuştur. 1830 ve 1843 yılları arasında yayınlanan gazetede dönemin kralı Louis Philippe’nin armut kafalı olarak çizilmesi büyük olay olmuştur. Daumier’in de bir karikatüründe kralı her şeyi yutan ve doymak bilmeyen olarak tasvir etmesi büyük olay olmuş, her iki sanatçı çizimleri nedeniyle yargılanmıştır.

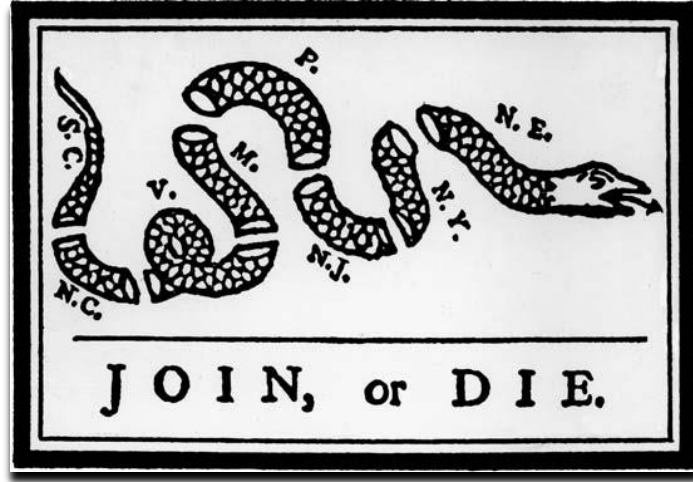

Kaynak: (Çevrimiçi) <https://les-grognards.com/2018/11/11/la-poire-de-louis-philippe-contre-les-fake-news/>, 10 Temmuz 2019

Resim 1.2: La Caricature – Kral Louis Philippe’nin armuda benzeyen karikatürü

Amerika’da ise politik karikatür dönemi Benjamin Franklin’in ‘Join or Die’ çizimiyle başlamıştır. Bu çizim 9 Mayıs 1754 yılında Pennsylvania Gazette isimli Benjamin Franklin’in sahip olduğu gazetede yayınlanmıştır. Çizimde sekize bölünmüş bir yılan yer almaktadır ve altında ‘Katıl veya Öl’ yazmaktadır. Karikatürdeki yılanın parçaları Amerikan kolonilerinin sekiz eyaletini temsil etmektedir. Yılanın başından itibaren eyaletler ‘NE’ New England (Yeni İngiltere), ‘NY’ New York, ‘NJ’ New Jersey, ‘P’ Pennsylvania, ‘M’ Maryland, ‘V’ Virginia, ‘NC’ North Carolina ve ‘SC’ South Carolina şeklinde sıralanarak temsil edilmiştir. Yeni İngiltere dört eyaletten oluşmasına karşın Franklin bu dört eyaleti tek kategoride göstermiştir.

Benjamin Franklin bu ünlü çizimi Britanya’ya karşı kolonilerin birleşmesini cesaretlendirmek, eğer birlik olunmazsa kolonilerin yok olacağını göstermek amacıyla yapmıştır. Franklin dönemindeki efsaneye göre parçalanmış yılan günbatımından önce birleşirse yeniden hayata dönecektir. ‘Join or Die’ Amerikan bağımsızlık savaşının sembolü haline gelmiştir.

Kaynak: (Çevrimiçi) <http://www.benjamin-franklin-history.org/pennsylvania-gazette/>, 10 Temmuz 2019

Resim 1.3: Benjamin Franklim'in 'Join or Die' Karikatürü

Pennsylvania Gazette'nin bir diğer özelliği ise haberleri karikatürlerle anlatan Amerikan basınındaki ilk gazete olmasıdır.

İngiliz ressam ve karikatürist William Hogarth (1723-1762) dünyada ilk kez resim ve yazıyı birleştirmiş, resimlere konuşma balonları eklemiştir. Yaptığı bu yenilik sayesinde Hogarth, çağdaş karikatürün öncüsü olarak gösterilmektedir.

XIX. yüzyılın başlarında önemli bir teknik değişiklik olmuştur. Karikatürcüler bakır üzerine gravürü kendileri kazırken, gravürler tahta üzerine kazınmaya başlamıştır. Gravürcü ve basımcının kazı işini üstlenmesiyle karikatür fiyatları ucuzladı ve bu yeni baskı tekniği karikatürün basında kullanılmasını sağlamıştır. İngiliz yazar Henry Mayhew, 17 Temmuz 1841'de Fransız dergisi Charivari'yi taklit ederek Punch dergisini kurdu. İlk yayının ikinci başlığı 'The London Chaviari' idi. Derginin gravürcüsü Ebenezer Landells, basımcısı Joseph William Last'dır. Mayhew'in amacı periyodik olarak fiyatı ucuz, komik resimlerin yer aldığı bir dergi çıkarmaktı. O dönemde mizah gazeteciliğinin başı dertte olduğu için böyle bir dergi çıkarmak riskli bir hareketti ancak dergi XIX. Yüzyılda İngiliz İmparatorluğu'na bağlı bütün ülkeler üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. İngiliz

mizahının temsilcisi olan dergi 1841-2002 tarihleri arasında yayınlanmış, derginin siyasi ve sosyal karikatürleri XIX. ve XX. Yüzyılın siyasi ve sosyal yaşamına ilişkin detayları yansıtmıştır. Punch dergisinin en ünlü yazar, şair ve karikatürcüleri arasında William Makepeace Thackeray, Henry Mayhew, Pelham Grenville Wodehouse, Sir John Betjeman, Alan Coren, Miles kington, John Leech, John Tenniel, Daphne du Maurier, Leslie Illingworth, Ronald Searle gibi isimler yer almaktadır. Punch, İngilizce’de ‘Cartoon’ sözcüğünü ilk kez kullanan dergidir. O dönemde bu kelimedenden önce karikatür kullanılmaktaydı. (Topuz, 1997: 77-78), (punch.co.uk, erişim: 07.05.2016).

“Birinci Dünya Savaşı’nı izleyen yıllarda İngiltere’de en önemli olaylardan biri günlük basında siyasal karikatüre yer verilmesi oldu. Daha önceleri bu tür karikatürler sadece haftalık dergilerde çıkardı. Siyasal karikatürlerin tekeli Punch’ın elindeydi.” (Topuz, 1997: 80)

“Rusya’da XVII. Ve XVIII. Yüzyıllardaki feodal rejim ve kölelik düzeni karikatürün gelişmesine elverişli değildi. 18 Nisan 1800’de yayınlanan bir Çarlık buyruğunda “yabancı ülkelerden getirilen kitapların ahlâk kurallarını ve inancı yok etmeye yönelik olduğu” ilan ediliyor ve gülmeceyi yasaklayan önlemler alınıyordu.

İlk gülmece gazetesi kurma girişimi ressan A. Venetzyanov’dan geldi, ancak bu girişim başarılı olamadı. Ressamın hazırladığı 1808 yılı karikatür dergisi 18 gün içinde toplatıldı.” (Topuz, 1997: 117)

Rusya’nın ilk satirik gazetesi Zritel, 5 Haziran 1905’te çıktı. İkinci gazete ise 1908’de çıkan Stirikon oldu.

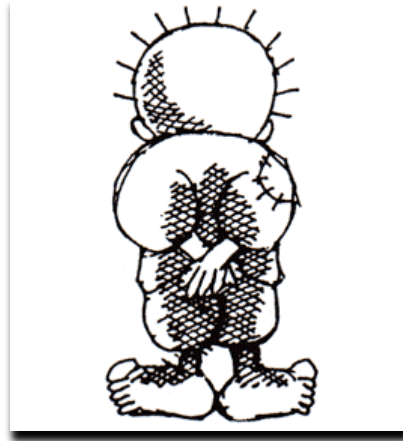
Japonlar çizgi roman için ‘manga’ kelimesini kullanır ve tüm dünyada da Japon çizimleri manga olarak bilinir. Kitazawa Rakuten (1876-1955) ve Okamoto Ippei (1886-1948), Japonya’da çizgi romanı mangayı yaratan ilk sanatçılardır. Manga, anime çizim sanatıyla oluşturulur ancak animeye göre daha abartılıdır.

“Kara Afrika’da çağdaş karikatür daha gelişmemiştir. Oysa bu bölgelerde karikatürün geleneksel temelleri vardır. Fetişlerin ve maskelerin pek çoğu birer

abartma örneğidir. Etnik toplulukların birçoğunda maske ve fetiş sanatı ile yontu karikatür arasında büyük benzerlikler bulunur.” (Topuz, 1997: 177)

Kara Afrika’da bazı ülkelerin günlük gazetelerinde karikatür yer alır, hatta siyasal mizah gazeteleri de vardır ancak buradaki çizimler çağdaş karikatür örnekleri değildir. Senegal’de 80’li yıllarda Le Politicien gazetesi yayınlanmıştır (Topuz, 1997: 179). Burkino Faso’da ise Ağustos 1991 yılında Boubacar Diallo tarafından Le Journal du Jeudi isimli mizah dergisi çıkarılmıştır ve günümüzde hala yayınlanmaktadır. Derginin siyasal, sosyal ve ekonomik içerikli yayınlar yapmaktadır (journaldujeudi.com, erişim: 08.05.2016).

Arap ülkeleri incelendiğinde ise karikatürün bu bölgede çok fazla gelişmediği görülmektedir. İslam dini, insanlarla alay edilmesine ve canlılara tapılmasına alet olan insan resimlerini ve heykellerini haram etmiştir. Belki de bu yüzden Arap kültüründe sözlü iletişim olan konuşma sanatı, hitabet daha fazla gelişmiştir. Bu tür çizimlerin yasak olması Arap ülkelerinde karikatürün gelişmesine olanak tanımamıştır.

Resim 1.4: Hanzala

Filistinli karikatürist Naci El Ali Arap dünyasında karikatürde özgürlük uğruna can verenlerden biriydi. Filistin’in en ünlü sanatçılarından biri olan Naci El Ali’nin en önemli çizimi Hanzala olmuştur. 10 yaşında ve büyümeyen bir çocuk olan Hanzala’nın sırtı okuyucuya dönüktür ve elleri arkada birleşiktir. Hanzala bu

duruşuyla ülkesinin işgalini protesto etmektedir ve Filistin'in özgürlük mücadelesinin simgelerinden biri olmuştur.

Osmanlı'da mizah basını tanzimat döneminde oluşmaya başlamıştır. Osmanlı'nın ilk mizah dergisi Meğu (Arı) 1856 yılında yayınlanmaya başlamıştır ve Ermenice'dir. Hagop Baronyan ve Harutyun Hekimyan gibi gazeteciler derginin kadrosunda yer almıştır. Aslında bazı kaynaklarda 1852 yılında Hosvet Vartanyan tarafından 'Boşboğaz Bir Adem' isimli mizah dergisinin çıkarıldığından ve derginin yalnızca bir sayı basıldığından bahsedilmektedir ancak henüz kanıtı olmadığı için Osmanlı'daki ilk mizah dergisi olarak sayılmamaktadır. İlk karikatür ise İstanbul adlı gazetede 1867 yılında yayınlanmıştır.

1868 yılında Filip Efendi ve Ali Raşid tarafından çıkarılan Terakki Gazetesi, Terakki Eğlence adı altında mizah eki çıkarmaya başlamıştır. Bağımsız ilk mizah dergisi ise Teodor Kasap tarafından Kasım 1870 yılında Diyojen ismiyle yayınlanmıştır. Diyojen'de ilk karikatür Kasım 1871'de yer almıştır. Diyojen'in ilk sayısında çıkış amacı şöyle yazmaktadır: *"Hükümetin ve halkın sorunlarına değinilecek, ülkemize yabancı olan şeylerle alay edilip, küçük görülecektir."* (Arık, 1998: 12) Dergi, hükümeti mizah yoluyla eleştirmiştir ancak bazı Yayınları nedeniyle birçok kez kapatılmış ve yeniden yayınlanmaya başlamıştır. 12 Mart 1876'da ise süresiz olarak kapatılmıştır.

Bu dönemde 1874'de yayına başlayan Letaif-i Asar'ın künyesinde Ali Fuat Bey'in ismi musavvir (ressam) olarak geçmektedir. Bu nedenle Ali Fuat Bey ilk karikatürcü olarak tanımlanmaktadır.

Tanzimat'la birlikte basının kurumsal yapı ve yaygınlık kazanmasında sözlü kültür ve edebiyat birikimi önemli bir kaynak olmuştur; zira Tanzimat dönemine kadar Türk mizahı fıkra gibi sözlü ürünlerle temsil edilmiştir. Basının yaygınlaşmasıyla birlikte kendine yaşam alanı bulan yazılı mizah, Türk basınının en erken gelişen alanlarından biri olmuş; böylece mizah edebiyatının ve mizah kültürünün genişlemesini de sağlamıştır (Apaydın, 2007: 323).

Şunu söylemek gerekir ki, karikatürün Osmanlı'ya girdiği bu ilk yıllarda, padişahın mutlak iradesine ancak karikatür yoluyla karşı çıkılabilmektedir. Osmanlı için mizah ve karikatür hem halkın hem de muhalefetin sesi olmuştur. Çünkü saraya ne halkı ne de muhalefeti sokmak olanaklıydı ve bu yüzden karikatüre böylesine önemli bir görev yüklenmiştir (Kongar, 1986: 66).

Bu dönemde 13 ayrı ülkede gazete çıkmıştır. Bunların içinde çeşitli mizah gazeteleri de bulunmaktadır. Dolap (Falkestone 1900), Hayal (Londra 1895), Beberuhi (Cenevre 1898), Pinti (Kahire 1889), Davul (1900) ve Tokmak (Cenevre 1901) bu Yayınların en önemlilerindendir. Bu dönemdeki karikatürler genelde imzasızdır. Meram ve K. Gautschi saptanabilen iki Jön Türk karikatürcüsüdür (Oral, 1974: 18).

“Meşrutiyete doğru ilk evrede Ermeni ve Rum yurttaşlar basılı mizaha bir anlamda öncülük yapmıştır. Bunun en önemli sebebi, Paris’le daha erken ilişki kuran Türkiye’deki Fransız Kolejlerinde ikinci dil olarak Fransızca’yı çok iyi öğrenen Ermeni ve Rum kolonisi halkının, baskı, matbaa ve klişe konusunda uzmanlaşmalarıdır. İyice varlıklı olan bu koloniler aynı zamanda politik, ekonomik ve ticari nedenlerden ötürü Meşrutiyet’i istemektedirler.” (Öngören, 1983: 1446)

24 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyet ilan edilmesi ile Türk basını için de yeni bir dönem başlamıştır. II. Meşrutiyet’in ilanına kadar birkaç gazete yayınlanabilirken hiç mizah dergisi yayınlanamamıştır. Bu nedenle Türk basını için çok önemlidir, öyle ki Cumhuriyet’ten sonra 24 Temmuz ‘Basın Bayramı’ olarak ilan edilmiştir.

Basın artık özgürdür ve yıllar sonra sansürsüz yayın yapabilmektedir. İki ay içerisinde 200’ün üzerinde gazete imtiyazı alınmış (İlkit, 1939: 76) ve gazetelerin tirajları hızla yükselmiştir.

Bu dönemde müthiş bir mizah patlaması gerçekleşmiştir. Çok kısa bir sürede otuz kadar mizah dergisi yayınlanmış, sanki otuz üç yıl ara verilmemiş gibi, büyük bir coşkuyla adeta mizah fıskırmıştır. Bir yandan geleneksel (Karagöz, 1908; Nekregu ile Pişekâr, 1909; Eşref, 1909; Cadalo, 1911); diğer taraftan modern mizah

dergileri (Kalem, 1908; Boşboğaz ile Güllabi, 1908; Cem, 1910; Hande, 1916; Diken, 1918) yayınlanmış, bir de bu iki mizah anlayışının dışında sıra dışı, biraz anarşist, biraz sosyalist ya da insancıl dergiler çıkmıştır. Bunların en önemlisi ilk materyalist düşünce adamlarımızdan Baha Tevfik'in yayınladığı Eşek'tir (1910). Ermeni mizah basınında ise dikkate değer dergiler şöyle sıralanabilir: Gavroş (1908), Gigo (1909), Lila (1909), Zurna (1911), Kharazan (1909) (Çeviker, 2010: 20).

İKİNCİ BÖLÜM SİYASET

2.1. Siyaset

Günlük yaşamımızda siyaset ve politika kelimelerini eş anlamlı olarak kullanıyoruz ancak kökenlerine baktığımızda kavramların ortaya çıktığı kültür ortamları farklıdır.

Politika Yunanca şehir-devlet anlamına gelen ‘Polis’ sözcüğünden türemiştir.

“Polis, basit bir şehir değildir; her şeyin başı ve sonu olan şehir devletini, insanların vatandaşı olmaktan gurur duydukları bir siyasî topluluğu ifade eder. Böyle bir toplulukta, bütün vatandaşların şehrin ortak işleriyle ilgilenmeleri hem bir hak hem de bir vazife olarak kabul edilmektedir. Öyleyse kelime kökeni olarak politika, “şehir devleti ile ilgili işler” anlamına gelmektedir.” (Türköne, 2011: 26-27)

“Siyaset sözcüğünün kökenini incelediğimizde, kavramın eski Doğu uygarlıklarında devlet yönetimiyle ilgili olarak kullanıldığını görürüz.” (Çam, 2005: 21-22) Siyasetin Arapça kökeni ‘at eğitimi’ anlamında gelmektedir. Türk-İslam geleneğinde ise hem devlet yönetme sanatı hem de devlete karşı işlenen suçlara verilen veya kamu düzenini sağlamak için uygulanan cezaları da kapsayan bir anlam ifade etmektedir (Türköne, 2011: 27).

Siyasetin ana kaynağı insanların birbirlerinden farklı olmasıdır. İnsanların doğası gereği dini inanışı, dünya görüşü, hayat tarzı, çıkarları, istek ve arzuları birbirinden farklıdır ve bu farklılıklardan kaynaklanan çatışma söz konusudur. Politikanın temelini oluşturan da bu çatışmadır. Asıl amaç ise yönetimde söz sahibi olabilmektir (Kapani, 2001: 17).

Farklı görüşteki insanların bir arada yaşamaya çalışması, aynı görüşte insanların toplum içinde bir araya gelerek ayrı birer topluluk oluşturmalarını sağlamıştır.

En geniş anlamıyla siyaset, insanların hayatlarını düzenleyen genel kuralları yapmak, korumak ve değiştirmek için gerçekleştirdikleri faaliyetlerdir (Heywood, 2013: 2).

“Siyasetin iki yüzü vardır: Bir yüzünde çatışma, öbür yüzünde uzlaşma bulunur. Bir tarafta çatışan fikirler, farklı istekler, birbirine zıt çıkarlar galip gelmek için kıyasıya yarışır. Diğer tarafta insanlar ortak kurallar etrafında barış içinde yaşamaya, işbirliği yapmaya ve uzlaşmaya çaba harcar. Bu yüzden siyasetin özü “çatışmaların çözüme kavuşturulma süreci” olarak tarif edilir.” (Türköne, 2011: 28).

2.1.1.Siyasi Parti

Fransızca kökenli olan ‘parti’ kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde “İnsan topluluğu” ve “Ortak düşünce ve görüşteki kişilerin oluşturdukları siyasal topluluk ve fırka” olarak tanımlanmıştır. Siyasi parti ise iktidarı ele geçirmek üzere faaliyette bulunan insan topluluğunu ifade etmektedir. Osmanlı’da ‘parti’ yerine ‘fırka’ kelimesi kullanılmıştır. Bazı kaynaklarda parti, fırka, cemiyet ve çıkar grubu gibi kavramlar aynı anlamda kullanılmıştır (Taşkın, 2014: 338).

İnsanlar nasıl yaşamaları gerektiği konusunda hemfikir değildirler. Toplumda düzenin sağlanması için genel kurallar konulmalı ve herkes bu kurallara uymalıdır ancak bu noktada insanların kafasını meşgul eden pek çok soru vardır. Kuralları kim koyacaktır? Yönetimde kimler söz sahibi olmalı ya da kararlar nasıl alınmalıdır? Kaynaklar nasıl kullanılmalıdır? İktidar ve kaynaklar nasıl dağılmalıdır? Soruların cevaplarının farklı olması toplumda farklı görüşlü gruplar oluşturmuştur ve bu gruplar siyasi partilerin temeli olmuştur.

“Siyasi partilerin temel amaçları seçimler yoluyla siyasi iktidarı elde etmek ve kendi programlarını uygulamaktır. Bu genellemeyi yapmamız, seçimlere katılmadan, daha farklı yöntemlerle siyasi iktidarı elde etmeyi amaçlayan partilerin varlığını ortadan kaldırmaz. Partiler, genellikle kalıcı örgütlenmelere sahiptir. Siyasi parti üyesi olmak belli kurallara tabidir. Bu nitelik, siyasi partileri daha gevşek gönüllü örgütlenmelerden farklılaştırır. Bir sivil toplum kuruluşu sadece çevre sorunlarıyla ilgilenebilir. Oysa siyasi partilerden hemen hemen tüm siyasi konularda görüş üretmeleri ve bu görüşlerin parti kimliğini yansıtan bir tutarlılık göstermesi

beklenir. Sözelimi gelişmiş demokrasilerde vergi politikaları hakkında görüşü olmayan bir siyasi partiye rastlamak çok zordur.” (Taşkın, 2014: 338)

“Bugün temsili demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından olan siyasi partiler, aslında oldukça yeni oluşumlardır.” (Taşkın, 2014: 338)

“1850 yılından önce hemen hiçbir ülke siyasî partileri tanıımıyordu. Demokrasinin nispeten geliştiği ülkelerde fikir akımları, halk kulüpleri, felsefe dernekleri ve parlamento grupları vardı; ancak partiler yoktu.” (Türköne, 2011: 351-352)

Partilerin ortaya çıkması, demokrasinin gelişmesiyle doğru orantılıdır.

“Siyasi partilerden muhalefet partileri, sürekli siyasi iktidarı denetleyerek, ülke ve toplum sorunlarının parlamentoya, ülkede mevcut, siyasal sisteme ve kamuoyuna yansıtılmasında yardımcı olurlar.” (Öztekin, 2003: 73)

Her ülkede, ekonomik, kültürel ve siyasi gelişmelere paralel olarak siyasi parti sistemleri oluşmuştur. Genel olarak; tek partili, iki partili ve çok partili sistem olmak üzere üç tip parti sistemi vardır.

Kuruluş amacı ve fonksiyonlarının farklılığından dolayı çeşitli tanımları olmakla birlikte siyasal partiler, bireysel ya da kolektif olarak kendilerini belli bir politik etiketle özdeşleştiren kişilerin bir araya gelmesi olayıdır ve bu kişilerden bazıları örgütün içinde ya da dışında partinin amaçlarını gerçekleştirme eyleminde bulunurlar (Sarıbay, 2000: 137).

2.1.2. Türkiye’de Siyasi Partiler

Türk siyasi tarihi, partiler mezarlığıdır. Türkiye’de 1859’dan 1995’e kadar adı ‘fırka’, ‘cemiyet’, ‘teşkilat’ ve nihayet ‘parti’ olan 250 civarında örgüt kurulmuştur. Partileşmenin başlangıcı da manidardır. 1877’de açılan ilk mecliste parti yoktu. İlk oturumda söz alan ve Avrupa tecrübesini anlatan Hasan Fehmi Paşa, meclisin çalışma usulü hakkında bilgi verdikten sonra mebusların ‘muvafık ve muhalif’ olarak ikiye ayrılmaları gerektiğini savunmuştu. Mebuslar hep birlikte ayağa kalkarak, bu öneriyi protesto ettiler. Hep birlikte “Estağfurullah, hepimiz padişahımız efendimize

sadığız” diye bağıryorlardı. Halk kısa zamanda bu meclise “evet efendimciler meclisi” adını takmıştır (Coşkun, 1995: 229-300).

Türkiye’de Cumhuriyeti kuran parti 9 Eylül 1923’de Halk Fırkası adıyla kurulmuş, 1924’te Cumhuriyet Halk Fırkası ve 1935’de Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır. Bundan sonra kurulan pek çok parti CHP’nin doğurduğu partiler olmuştur. İlk muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 17 Kasım 1924’te kurulmuş ancak 7 ay sonra 5 Haziran 1925’te kapatılmıştır. İkinci muhalefet partisi ise partilerin birbirini denetlemesi, görüşleri ve eylemleri hakkında kamuoyunu bilgilendirmeleri ve tek parti yönetiminin sakıncalarının ortadan kaldırılması amacıyla (Kabacalı, 1994: 142) Atatürk’ün de isteğiyle 8 Ağustos 1930’da Serbest Cumhuriyet Fırkası adıyla kurulmuş ancak birkaç ay sonra 7 Kasım 1930’da kapatılmıştır. Bu partilerin ömürlerinin çok kısa olması nedeniyle 1946 yılında Demokrat Parti kurulana kadar CHP tek parti olarak iktidarını sürdürmüştür. 1946 seçimine kadar yapılan seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi’nin listeleri seçmenlere tercih olarak sunulmuş, seçmen de bu listeleri onaylamıştır.

Bu arada 5 Aralık 1934’te kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmış, 1935 seçimlerinde ilk kez kadınlar oy kullanmış ve 8 kadın milletvekili meclise girmiştir (Güvenir, 2015: 235).

Türkiye’nin ilk çok partili genel seçimi 21 Temmuz 1946 yılında yapılmıştır. CHP, DP, Milli Kalkınma Partisi ve bağımsız adayların katıldığı bu seçimde CHP iktidar parti olurken DP de meclise muhalefet parti olarak girebilmeyi başarmıştır.

Siyasi Parti	CHP	DP	Bağımsızlar
Oy Oranı	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Milletvekili Sayısı	395	64	6

Tablo 2.1: 21 Temmuz 1946 Genel Seçim Sonuçları

İlk çok partili seçimimizde açık oylama yapılırken sayım ve değerlendirme gizli olmuştur, bu nedenle seçim sonuçları oldukça tartışılmış (Eroğul, 1987: 116). Oy sayıları ve oy oranları da bilinmemektedir.

14 Mayıs 1950 yılında yapılan seçimle DP ezici çoğunluğa ulaşarak CHP'nin 27 yıllık tek parti dönemini sona erdirmiştir.

Siyasi Parti	DP	CHP	MP	BAĞIMSIZ
Oy Oranı	55.2	39.6	4.6	0.6
Milletvekili Sayısı	416	69	1	1

Tablo 2.1: 14 Mayıs 1950 Genel Seçim Sonuçları

Marshall Planı, İkinci Dünya Savaşı sonunda kaynakları tükenen ve ekonomik olarak çöküntüye uğrayan Avrupa'yı güçlendirmek için ABD kaynaklı yardım paketidir. Türkiye de bu paket kapsamında yardımlar almıştır. 1948 yılında uygulanmaya başlayan Marshall Planı sayesinde DP iktidarının ilk yıllarında tarıma büyük yatırımlar yapılmıştır.

“Bu durumda tarımsal üretim büyük artış gösterdi; çünkü alanları çok genişletilen tarıma makinenin ve yapay gübrenin girmesinin yanı sıra havalar çok uygun gitmekteydi, ürünlerin taşınması ve ihracatı kolaylaşmıştı, 1950’de başlayan Kore savaşı (özellikle pamuk için) tarım ürünleri talebini ve fiyatını yükseltmişti, CHP’nin cumhuriyetin başından beri biriktirdiği 245 milyon dolarlık altın ve döviz

rezervi DP hükümeti tarafından devreye sokulmuştu, Marshall kredileri piyasayı bollaştırmıştı, bir yandan da savaş içinde karaborsa ve ihtikârla biriktirilen sermaye yatırıma dönüşüyordu. Kişi başına gelir 1950-53 arasında yüzde 28 arttı.” (Oran, 2001: 488)

1950’den itibaren ihracat hızla artmaya başlamıştır. *“1954 yılına kadar böyle giden durum sonucunda Demokrat Parti 54 seçimlerinde oy oranlarını daha da arttırarak TBMM’deki milletvekili oranını yüzde 86’dan yüzde 93’e çıkardı.”* (Oran, 2001: 488-489) 1954 genel seçimleri DP’nin gücüne güç kattığı bir seçim olmuştur.

Siyasi Parti	DP	CHP	CMP	BAĞIMSIZ
Oy Oranı	58.4	35.1	5.3	0.6
Milletvekili Sayısı	503	31	5	2

Tablo 2.2. 02 Mayıs 1954 Genel Seçim Sonuçları

DP’nin ilk dönemlerinde çok iyi başlayan ekonomi 1954’ten sonra tersine dönmeye başlamıştır.

“Bunlar yalnızca havaların kötü gitmesinden, Kore savaşının bitmesinden ve Avrupa’nın kendini toparlayarak tarım ürünü üretmeye başlamasından değildi. Asıl neden, ekonominin hiçbir plan ve program yapılmadan götürülmesiydi. Hesapsız harcama ve para basma yüzünden enflasyon tırmanıyordu, ithalat artışı ve tarıma sübvansiyonlar yüzünden dış ticaret ve bütçe açığı artıyordu.” (Oran, 2001: 489)

Ekonomik sorunlar arttıkça halkın tepkileri ve muhalefetin eleştirileri de artmaktaydı ancak bu dönemdeki tek sıkıntı ekonomi de değildi. Kıbrıs’ta yaşanan olaylar nedeniyle 6-7 Eylül 1955’de İstanbul ve İzmir’de gösteriler yapılmış, tüm bu sorunlarla baş etmeye çalışan DP ise çözümü basın üzerindeki baskıları arttırmada bulmuştur. (Oran, 2001: 488)

27 Ekim 1957 seçimlerinde DP yaklaşık yüzde 10 oranında oy kaybetse de seçimden yine iktidar parti olarak çıkmıştır.

Siyasi Parti	DP	CHP	CMP	HP
Oy Oranı	48.6	41.4	6.5	3.5
Milletvekili Sayısı	424	178	4	4

Tablo 2.3: 27 Ekim 1957 Genel Seçim Sonuçları

Sırasıyla 1950, 1954, 1957 seçimlerini kazanan DP, 10 yıl boyunca iktidar partisi olmuş ve 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile iktidardan düşürülüp, 29 Eylül 1960 yılında kapatılmış, dönemin başbakanı Adnan Menderes idam edilmiştir.

“27 Mayıs 1960 günü Silahlı Kuvvetler adına yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi, 13 numaralı bildirisinde yeni bir Anayasa hazırlanacağını açıklayarak yeni Anayasa’nın ilanına kadar siyasal partilerin çalışmalarını yasakladı. 14 numaralı bildiri, Demokrat Parti iktidarınca konulan basın yasaklarını kaldırdı. Devrik iktidar döneminde tutuklanan subay, öğrenci ve gazeteciler hemen serbest bırakıldılar; üniversite ve okullar 6 Hazirada açıldı. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Meclis Başkanı başta olmak üzere DP ileri gelenleri ve milletvekilleri tutuklanmaya başlandı.” (Kabacalı, 1994: 276)

13 Aralık 1960 tarihinde 158 sayılı kanun ile Kurucu Meclis oluşturulmuş, anayasa ve seçim kanunuyla ilgili komisyonlar kurulmuştur.

11 Şubat 1961 yılında DP’nin ardılı olarak Adalet Partisi (AP) kurulmuş ve darbenin ardından yapılan 15 Ekim 1961 tarihli ilk seçimlere katılmıştır. Seçim sonucuna bakıldığında CHP oy oranını hemen hemen korurken DP’nin oylarının büyük bir kısmı AP’ne kaymıştır. Meclise giren diğer partiler ise Cumhuriyet Köylü Millet Partisi (CKMP) ve Yeni Türkiye Partisi (YTP) olmuştur.

Siyasi Parti	CHP	AP	CKMP	YTP
Oy Oranı	36,7	34,8	14,0	13,7
Milletvekili Sayısı	173	158	54	65

Tablo 2.4: 15 Ekim 1961 Genel Seçim Sonuçları

CHP birinci parti olmasına karşın hükümeti kuracak yeterlilikte milletvekili sayısına sahip olmadığı için AP ile cumhuriyet tarihinin ilk koalisyonunu kurmuştur. Bu koalisyon aynı zamanda askeri darbenin ardından kurulan ilk sivil hükümetti ancak uzun ömürlü olmayan bu koalisyondan sonra 1961 seçimlerine kadar CHP-YTP-CKMP-Bağımsızlar ve CHP-Bağımsızlar koalisyonları kurulmuştur.

10 Ekim 1965 genel seçimlerin sonucunda Süleyman Demirel başkanlığında Adalet Partisi tarafından hükümet kurulmuş ve 3 Kasım 1965 tarihine kadar görevini yapmıştır. Türkiye siyasi tarihinde ilk defa bir sosyalist parti, Türkiye İşçi Partisi (TİP), milletvekili çıkararak meclise girmiştir.

Siyasi Parti	AP	CHP	MP	YTP	Bağımsız	TİP	CKMP
Oy Oranı	52,9	28,7	6,3	3,7	3,1	2,9	2,2
Milletvekili Sayısı	240	134	31	19	16	8	9

Tablo 2.5: 10 Ekim 1965 Genel Seçim Sonuçları

12 Ekim 1969 seçimi sonuçlarına göre AP tek başına hükümet kurabilecek çoğunluğu elde etti ancak 1970 yılında AP'nin kendi içindeki sorunlardan dolayı istikrarlı bir hükümet sağlanamadı.

Siyasi Parti	AP	CHP	GP	Diğer
Oy Oranı	46,6	27,4	6,6	19,4
Milletvekili Sayısı	256	143	15	36

Tablo 2.6: 12 Ekim 1969 Genel Seçim Sonuçları

12 Mart 1971 tarihinde Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Güler, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batır, Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyicioğlu, Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanına bir muhtıra vererek hükümetin istifasını ve yeni bir hükümet kurulmasını istemiş, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel de muhtıra sonrası istifa etmiştir. Muhtıranın gerekçesi ise ekonominin bozulması, paranın değerinin düşmesi, üniversitelerde başlayan öğrenci gösterileri, sendika grevleri sonucu üretimin düşmesi gibi nedenlerle ülkenin ekonomik ve sosyal bunalıma doğru sürüklenmesi olarak gösterilmiştir.

14 Ekim 1973 seçimi sonucunda hiçbir parti tek başına hükümet kurabilecek sayıda milletvekili çıkaramayınca 1977 seçimlerine kadar koalisyon hükümetleri dönemi başlamış ve seçimin ardından 6 Ocak 1974'te CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in başbakan ve Necmettin Erbakan'ın başbakan yardımcılığını üstlendiği CHP- Milli Selamet Partisi (MSP) koalisyonu kurulmuştur. Bu dönemde Kıbrıs'ta yaşanan olayların devam etmesi ve şiddetin artması üzerine 20 Temmuz 1974'te Türkiye, Kıbrıs Barış Harekati'nı gerçekleştirmiştir.

Siyasi Parti	CHP	AP	DP	Diğer
Oy Oranı	33,3	29,8	11,9	25,0
Milletvekili Sayısı	185	149	45	71

Tablo 2.7: 14 Ekim 1973 Genel Seçim Sonuçları

1977 Milletvekili genel seçimlerinde en yüksek oyu %41,3 oran ile CHP almışsa da tek başına iktidarı kuramamıştır. AP Genel Başkanı Süleyman Demirel tarafından AP-MSP MHP'den oluşan koalisyon hükümeti kurulmuştur.

Siyasi Parti	CHP	AP	MSP	Diğer
Oy Oranı	41,38	36,88	8,56	13,18
Milletvekili Sayısı	213	189	24	24

Tablo 2.8: 5 Haziran 1977 Genel Seçim Sonuçları

AP, 1965-1971 yılları arasında ülke yönetiminde tek başına söz sahibi olurken, 1970'li yıllarda ise çoğunlukla koalisyon hükümeti içerisinde yer almıştır. 1974 ve 1980 yılları arasında kısa süreli koalisyon hükümetleri kurulmuş, hükümetin sık sık değişmesi siyasi istikrarsızlığa, beraberinde ekonominin olumsuz etkilenmesi ve toplumsal huzursuzluğa neden olmuştur

Bu dönemde ülke içerisinde şiddet olaylarının artması nedeniyle 12 Eylül 1980 tarihinde asker Milli Güvenlik Konseyi (MGK) adı altında yönetime el koymuş ve siyasi hayat tekrar askeri darbe ile bölünmüştür.

MGK, geçici olarak faaliyetlerini askıya aldığı dönemin siyasi partilerini 16 Ekim 1981'de tamamen kapattırmıştır. 18 Ekim 1982 tarihinde yeni anayasa kabul edilerek yürürlüğe girmiş ve 24 Nisan 1983 tarihinde ise siyasi partilerin kuruluşuna izin veren karar Resmi Gazetede yayınlanmıştır (Turgut, 1986: 55).

Siyasi parti yasağı kalkınca 6 Kasım 1983 seçimlerine kadar olan dönemde on beş siyasi parti kurulmuş, bunlardan on iki tanesi kurucular listesinde bazı değişiklikler yapmasına karşın MGK tarafından kabul edilmemiştir. 25 Ağustos 1983 tarihinde Yüksek Seçim Kurulu (YSK), 6 Kasım 1983 seçimlerine Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP), Anavatan Partisi (ANAP) ve Halkçı Parti (HP)'nin katılacağını duyurmuştur (Zürcher, 1999: 410). Bu tarihe kadar kurulan bazı partileri ise şöyle sıralayabiliriz; 16 Mayıs 1983'te Turgut Sunalp tarafından MDP, 20 Mayıs

1983'te Necdet Calp tarafından HP, Turgut Özal tarafından ANAP, Büyük Türkiye Partisi (BTP), 6 Haziran 1983'te Erdal İnönü öncülüğünde Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP), 23 Haziran 1983'te Ahmet Nusret Tuna öncülüğünde Doğru Yol Partisi (DYP), 19 Temmuz 1983'te Ahmet Tekdal tarafından Refah Partisi (RF).

10 Haziran 1983 tarihinde kabul edilen 2839 numaralı kanun ile seçim barajı %10 olarak belirlenmiştir.

12 Eylül'ün ardından pek çok siyasi parti kurulmuştur. Bu yeni partilerin seçimlere katılabilmesi için en az 30 kurucu üyesinin MGK tarafından onaylanmalıydı, yeterli onayı alamayan partiler seçime girememiştir. 1980 öncesinin siyasi partilerinin mirasçılarının seçime katılmalarını önlemek için düşünülen bu tedbir neticesinde birçok parti MGK'dan onay alamadığı için 1983'te yapılan seçimlere sadece üç parti katılabilmiştir.

6 Kasım 1983 seçimlerinin katılım oranı %92 olmuştur. ANAP, %45.1 oy alarak 212 milletvekili ile tek başına iktidar olurken,. HP %30.5 oy alarak 117 milletvekili, MDP ise %23.2 oy alarak 71 milletvekili çıkarmıştır (Hale, 1994: 229). 6 Aralık 1983 tarihinde askeri yönetim sona ermiş, yaklaşık üç yıl sonra tekrar sivil yönetime geçilmiştir.

Siyasi Parti	ANAP	HP	MDP	Bağımsız
Oy Oranı	45,1	30,4	23,2	1,1
Milletvekili Sayısı	211	117	71	1

Tablo 2.9: 6 Kasım 1983 Genel Seçim Sonuçları

1987 genel seçimi öncesinde 6 Eylül 1987'de 12 Eylül öncesinin siyasetçilerine siyaset yapma yasağı getiren anayasa maddesinin kaldırılıp kaldırılmaması için referandum yapılmıştır. Oy oranlarının birbirine çok yakın olduğu referandum sonucunda eski siyasetçiler üzerindeki siyaset yasağı kalktı.

Böylelikle 29 Kasım 1987 genel seçimleri 12 Eylül darbesinden sonra siyaset yasağı konan eski siyasetçilerin katılabildiği ilk seçim oldu. Seçimin sonucunda Turgut Özal liderliğinde ANAP birinci parti, Erdal İnönü liderliğinde Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) ikinci parti ve Süleyman Demirel liderliğinde Doğru Yol Partisi üçüncü parti olmuştur.

Siyasi Parti	ANAP	SHP	DYP
Oy Oranı	36,31	24,74	19,14
Milletvekili Sayısı	292	99	59

Tablo 2.10: 29 Kasım 1987 Genel Seçim Sonuçları

20 Ekim 1991 tarihinde yapılan erken genel seçimlerin ardından istikrarsızlık devam etmiş, DYP-SHP koalisyonu kurularak 1993 yılına kadar ülkeyi bu koalisyon yönetmiştir. 17 Nisan 1993'te Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ölmesinin ardından yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde Süleyman Demirel'in seçilmesi ile hükümet sona ermiştir.

Siyasi Parti	DYP	ANAP	SHP	Diğer
Oy Oranı	27,0	24,0	20,7	28,3
Milletvekili Sayısı	178	115	88	84

Tablo 2.11: 20 Ekim 1991 Genel Seçim Sonuçları

“1995 Milletvekili Genel Seçimleri ise Refah Partisi'nin tam olarak sıçrama yaptığı seçimdir. Oyların %21'ini almıştır.” (Tanör, Boratav ve Akşin, 2008: 169) Buna karşın hala tek başına hükümeti kuracak sayıya ulaşamamıştır. RP genel başkanı Necmettin Erbakan'a hükümeti kurma yetkisi verilmiştir ancak Erbakan başarılı olamayınca ANAP genel başkanı Mesut Yılmaz ANAP-DYP koalisyon

hükümetini kurmuştur. Yılmaz ile DYP genel başkanı Tansu Çiller'in anlaşamaması üzerine koalisyon kısa süre sonra sonlandırılmış ve RP-DYP koalisyonu kurulmuştur.

Siyasi Parti	RP	ANAP	DYP	DİĞER
Oy Oranı	21,38	19,65	19,18	39,79
Milletvekili Sayısı	158	132	135	125

Tablo 2.12: 24 Aralık 1995 Genel Seçim Sonuçları

RP'den İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olarak görev yapan Recep Tayyip Erdoğan 6 Aralık 1997'de Siirt'te yaptığı bir konuşmada Ziya Gökalp'ın 'Asker Duası' adlı şiirinden değiştirilmiş bir dörtlük okumuş ve bu dörtlük nedeniyle halkı düşmanlığa tahrik ettiği gerekçesiyle hakkında dava açılarak 10 ay hapis cezasına mahkûm edilmiştir.

Cezası 4 aya indirilen Erdoğan seçme ve seçilme hakkını da yitirerek Siyasi Partiler Kanunu, Mahalli İdareler Kanunu ve Milletvekili Seçimi Kanunu'na göre hiçbir siyasi partiye üye olamayacağı gibi belediye meclisi ve muhtarlık seçimlerine de katılamayacak ve bağımsız da olsa milletvekili olamayacaktı.

RP'nin kapatılması ihtimaline karşın 17 Aralık 1997'de İsmail Alptekin başkanlığında Fazilet Partisi (FP) kurulmuştur. Nitekim laikliğe aykırı eylemleri gerekçesiyle RP'ye dava açılmış ve parti, 16 Ocak 1998 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Aralarında Necmettin Erbakan'ında bulunduğu RP'li bazı siyasetçilere ise beş yıllığına siyaset yasağı verilmiştir.

18 Nisan 1999 genel seçimlerinde ilk defa seçime katılan FP üçüncü parti olurken Bülent Ecevit başkanlığında DSP birinci parti, Devlet Bahçeli başkanlığında MHP ikinci parti olmuştur.

Siyasi Parti	DSP	MHP	FP	Diğer
Oy Oranı	22,19	17,98	15,41	44,42
Milletvekili Sayısı	136	129	111	174

Tablo 2.13: 18 Nisan 1999 Genel Seçim Sonuçları

2001 yılında Refah Partisi'nin ardılı olarak iki parti kurulmuştur. 20 Temmuz 2001 tarihinde Recai Kutan tarafından Saadet Partisi (SP)'nin kurulmasının ardından kapanan FP'nin bağımsız kalan milletvekillerinin büyük bir kısmı gelenekçilerin kurduğu SP'ye geçmiştir. Yenilikçilerin ise yeni bir parti kurma çalışmaları sonucunda ise Adalet ve Kalkınma Partisi 14 Ağustos 2001 tarihinde resmen kurulmuştur. AKP'nin kurucuları arasında Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül, İdris Naim Şahin, Bülent Arınç, Binali Yıldırım ve Abdüllatif Şener yer almıştır.

O dönemde ekonomik olarak Türkiye'nin en güçlü ailelerinden birisi olan ve Türkiye'nin ilk özel televizyonu kuran iş adamı Cem Uzan 2002'de siyasete atılmış ve 10 Temmuz 2002'de Genç Parti (GP) resmen kurulmuştur. Cem Uzan'ın genel başkanlığını yaptığı GP, 3 Kasım 2002 seçimlerine katılarak bu kadar kısa sürede %7,2 oy alarak büyük başarı yakalamış olsa da seçim barajını aşamadığı için meclise girememiştir.

3 Kasım 2002 genel seçimlerinde Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde AKP birinci olurken Deniz Baykal'lı CHP ikinci parti olmuştur. Ancak Erdoğan'ın yasaklı olması nedeniyle milletvekili seçilememiş ve dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından hükümeti kurma görevi Abdullah Gül'e verilmiştir.

2002 seçiminden sonra günümüze kadar adeta koalisyonlar devri kapanmış, AKP 17 yıl boyunca kesintisiz olarak tek başına iktidarda kalmayı başarmıştır ve günümüzde hala tek parti olarak görevine devam etmektedir. Bu bağlamda 2002 yılı seçimleri Türkiye tarihindeki dönüm noktalarından biri olmuştur. 18 siyasi partinin katıldığı 2002 seçiminde %10'luk barajı yalnızca iki parti geçebilmiş ve mecliste

temsil hakkını elde etmiştir. Bunlar %46,6 oranla 363 milletvekili çıkaran AKP ve %20,8 oy oranıyla 178 milletvekili çıkaran CHP olmuştur.

Siyasi Parti	AKP	CHP	DYP	Bağımsız
Oy Oranı	46,6	20,8	14,2	5,2
Milletvekili Sayısı	363	178	0	9

Tablo 2.14: 3 Kasım 2002 Genel Seçim Sonuçları

2002 seçimi sonrası Abdullah Gül tarafından kurulan 58. Hükümet döneminde Erdoğan'ın siyasi yasağının kaldırılması için TBMM'ye yasa teklifi sunulmuş ve oy çokluğu ile kabul edilmesine karşın Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından 'özel, somut ve kişisel' olduğu gerekçesiyle veto edilmiştir. Daha sonra aynı yasa değiştirilmeden mecliste tekrar kabul edilmiş ve Cumhurbaşkanı Sezer tarafından onaylanmıştır. Böylece Erdoğan'ın siyasi yasağı kalkmıştır.

AKP, Siirt'in Pervari ilçesi Doğan Köy'de sandık kurullarının oluşturulmamasını, bir sandığın kırılmasını ve üç sandıkta kayıtlı 706 seçmenin boykot ederek oy kullanmamasını gerekçe göstererek Siirt seçimlerinin iptalini talep etmiş ve YSK'nın bu talebi kabul etmesiyle Siirt seçimleri 9 Mart 2003 tarihinde tekrarlanmıştır.

YSK'nın ilke kararı uyarınca Siirt'teki seçimlere 2002 seçiminde yüzde 10 barajını aşan AKP ve CHP milletvekili çıkarabilecektir ancak buna karşın TKP ve İP de seçimlere katılmış, seçim sonucunda AKP, aralarında Erdoğan'ın da bulunduğu üç milletvekili çıkarmıştır.

Siyasi Parti	AKP	CHP	İşçi Partisi	TKP
Oy Oranı	84.8	13.8	0.8	0.8
Milletvekili Sayısı	3	0	0	0

Tablo 2.15: 9 Mart 2003 Ara Seçim Sonuçları

22 Temmuz 2007 seçimleri sonucunda AKP tek başına hükümeti kuracak çoğunluğu kazanmış ve Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında 60. Hükümet kurulmuştur. CHP ve MHP muhalefet olarak yer alırken, Demokratik Toplum Partisi (DTP) %10'luk barajı aşamama kaygısı nedeniyle seçime girmemiş ve bağımsız adayları destekleme kararı almıştır. Destekliği adaylardan 22'si kazanmış ve 21 vekil DTP'nin meclisteki temsilciler grubunu oluşturmuştur.

Siyasi Parti	AKP	CHP	MHP	Bağımsız
Oy Oranı	46,6	20,9	14,3	5,2
Milletvekili Sayısı	341	112	71	26

Tablo 2.16: 22 Temmuz 2007 Genel Seçim Sonuçları

Bu dönemde 2008 yılında Barış ve Demokrasi Partisi kurulmuş, 2009 yılında ise Anayasa Mahkemesi tarafından DTP kapatılmıştır.

12 Haziran 2011 seçimleri sonucunda AKP, Türkiye tarihinde ilk defa üst üste üçüncü kez iktidar olan parti olmuştur. Bu seçimde oy oranı artmasına karşın milletvekili sayısında ufak bir düşüş olmuş, CHP oy oranını ciddi anlamda arttırmasına karşın yine meclise muhalefet olarak girebilmiştir. Recep Tayyip Erdoğan'ın başkanlığında 61. hükümet kurulmuştur 2014 yılında Cumhurbaşkanı

Abdullah Gül'ün görev süresi dolması üzerine 10 Ağustos 2014'de Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa cumhurbaşkanı halk tarafından doğrudan seçilmiştir. Seçim sonucunda Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından 62. Hükümet Ahmet Davutoğlu tarafından kurulmuştur.

Siyasi Parti	AKP	CHP	MHP	Bağımsız
Oy Oranı	49,8	25,9	13,0	6,5
Milletvekili Sayısı	327	135	53	35

Tablo 2.17: 12 Haziran 2011 Genel Seçim Sonuçları

2013 yılında yapılan Halkların Demokratik Kongresi sonucunda Halkların Demokratik Partisi (HDP) kurulmuş, 2015 seçimlerine ise bağımsız adaylarla değil parti olarak katılma kararı almış ve seçimlere ilk kez katılan HDP %10 barajını aşarak meclise girebilmeyi başarmıştır.

AKP, 7 Haziran 2015 seçimlerine Ahmet Davutoğlu liderliğinde girmiştir. En çok oyu almasına karşın oy oranında ciddi bir düşüş olmuş ve tek başına hükümeti kurmak için yeterli sayıda milletvekili çıkaramamıştır. CHP'nin oy oranı bir önceki seçimle hemen hemen aynı olmasına karşın milletvekili sayısında düşüş olurken, MHP oy oranı ve milletvekili sayısını arttırmıştır. 7 Haziran'da 2002 seçimlerinden sonra ilk defa bir parti tek başına iktidar olamamıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, hükümeti kurma görevini birinci partinin genel başkanı Ahmet Davutoğlu'na vermiş ancak Davutoğlu'nun koalisyon için diğer partilerle yaptığı görüşmelerin sonucu olumsuz olmuştur. Yeni hükümetin kurulamaması üzerine 1 Kasım 2015 için erken seçim kararı alınmıştır.

Siyasi Parti	AKP	CHP	MHP	HDP
Oy Oranı	40,87	24,95	16,29	13,12
Milletvekili Sayısı	258	132	80	80

Tablo 2.18: 7 Haziran 2015 Genel Seçim Sonuçları

1 Kasım 2015 seçimlerinin sonucunda CHP oy oranını korurken, MHP ve HDP'nin oy oranlarında düşüş olmuş, AKP'nin ise oyu ciddi oranda artmış ve tek başına iktidar olabilecek sayıda milletvekili çıkarabilmiştir. Halk, tekrar koalisyonlar dönemine girmek istemediğini seçimde AKP'yi destekleyerek göstermiştir. 64. Hükümet Ahmet Davutoğlu tarafından kurulmuştur.

Siyasi Parti	AKP	CHP	MHP	HDP
Oy Oranı	49,49	25,31	11,90	10,76
Milletvekili Sayısı	317	134	40	59

Tablo 2.219: 1 Kasım 2015 Genel Seçim Sonuçları

MHP'nin içerisinde seçim başarısızlığını eleştiren MHP'li bazı milletvekilleri partiden ihraç edilmiştir. Bu milletvekillerinden Meral Akşener öncülüğünde 25 Ekim 2017 tarihinde İYİ Parti kurulmuştur.

24 Haziran 2018 genel seçimlerine AKP ve MHP Cumhur İttifakı, CHP ve İyi Parti Millet İttifakı olarak katılmışlardır. Seçim sonucunda AKP 317, CHP 134, HDP 59 , MHP 49, ve ilk defa seçime katılan İYİ Parti 43 milletvekiliyle TBMM'de temsil hakkını elde etmiştir.

Siyasi Parti	AKP	CHP	HDP	MHP	İYİ Parti
Oy Oranı	49,5	25,3	11,7	11,1	9,9
Milletvekili Sayısı	317	134	59	49	43

Tablo 2.21: 24 Kasım 2018 Genel Seçim Sonuçları

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLER BAĞLAMINDA KARİKATÜR VE MİZAH

(2002 SONRASI DÖNEM)

Bu bölümde 2002 yılı sonrasında siyasi partiler bağlamında karikatür ve mizah incelenmiştir. 2002 sonrasında karikatür ve mizahın ne yönde şekillendiğini daha iyi anlayabilmek için öncesinde Kurtuluş Savaşı'ndan itibaren Türkiye'deki belli başlı önemli dönemlere ayrıntılarına girilmeden açıklamalar yapılmış ve dönemin en etkin dergileri incelenmiştir.

3.1. Kurtuluş Savaşı Dönemi

1914 ile 1918 yılları arasında gerçekleşen Birinci Dünya Savaşı İttifak devletlerinin, Almanya, Avusturya ve Osmanlı İmparatorluğu, yenilgisiyle sonuçlanmıştır. İtilaf devletleri ve Osmanlı arasında 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmış ve bu tarihten sonra Osmanlı için yeni bir dönem başlamıştı. Antlaşmanın önemli iki maddesine göre;

“(i) Boğazlar bölgesi işgal altına alınacak ve (ii) İtilaf devletleri güvenliklerini tehlike altında gördükleri bölgeleri işgal edebileceklerdi.” (Sander, 1989: 408)

Kısa bir süre sonra İngilizler Musul'u işgal etmiş, 13 Kasım 1918'de İngilizce ve Fransız donanmaları İstanbul'a yanaşmış ve üç gün sonra 400 İngiliz askeri İstanbul'a çıkarak fiilen işgali başlatmıştır. (Topuz, 2011: 98). Bu gelişmeler üzerine Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919'da Samsun'a giderek Milli Mücadele dönemini başlatmıştır.

6 Nisan 1920'de Mustafa Kemal'in isteği üzerine Anadolu Ajansı (AA) kurulmuştur. AA'nın kurulmasındaki asıl amaç halkı kışkırtmaya yönelik haberlere karşı tedbir almak ve Milli Mücadele'yle ilgili gelişmeleri halka en doğru şekliyle duyurabilmek olmuştur.

Kurtuluş Savaşı olarak tarihe geçen Milli Mücadele dönemi 24 Temmuz 1922 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması'yla sona ermiş ve bu antlaşmayla yeni Türkiye devleti uluslararası alanda tanınmıştır.

Milli mücadele dönemi olarak adlandırılan 1919-1922 yılları arasında Türk basını 'Milli mücadeleyi destekleyenler' ve 'Milli mücadeleye karşı olanlar' şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bu cepheleşme mizah dergilerinde de görülmüş ve zıt görüşlü iki derginin çatışması döneme damga vurmuştur. Bunlar; Milli Mücadele'yi destekleyen Güleriyüz ve Milli Mücadele karşıtı Aydede dergileridir (Demirkol, 2015: 140).

Bu dönemde yayınlanan karikatürlerin büyük çoğunluğu Milli Mücadele'ye destek verir nitelikte olmuştur. Ciddi tek istisna olarak Refik Halit'in yayınladığı Aydede'de görülen Ahmet Rıfkı imzalı karikatürler gösterilebilir. Aydede, Musafa Kemal Paşa ve öncülüğünü yaptığı Kurtuluş hareketine karşı çıkan sarayı ve işgalcileri tutan bir dergi olmuştur (Topuz, 1996: 72).

Bu dönemde yayınlanan başlıca mizah dergileri: Karagöz (1908), Diken (1918-1919), Güleriyüz (1921-1923), Aydede (1922), Âyine (1921-1923), Akbaba (1922-1977), Zümrüdüanka (1923-1925), Kelebek (1923-1924).

3.1.1. Karagöz

“İkinci Meşrutiyet döneminin en önemli gülmece gazetelerinden biri de *Karagöz*'dür (1908-1935). *Karagöz*'ün kurucusu ilk Türk karikatürcüsü olarak bilinen Ali Fuat Bey'dir.” (Topuz, 1997: 219).

1908 ile 1935 yılları arasında 2803 sayı çıkaran derginin yazar kadrosunda Baha Teyfik, Mehmet Sadık, Osman Cemal Kaygılı, Burhan Cahit Morkaya, karikatürcü olarak ise Ali Fuat Bey, Mehmet Baha, Ratip Tahir, Halit Naci gibi isimler yer almıştır.

“*Karagöz*, I. Dünya Savaşı yorgunudur. Bazen ikinci bir mizah dergisi olmaksızın görev yapmıştır. Savaş yıllarında *Karagöz*, bir “moral bildirisi” işlevi de üstlenir. Bu nedenle mizah dergileri, -karikatürden uzaklaşarak da olsa- “ululayançizimler”e yer verirler. *Karagöz*'ün özellikle bu halkçı tutumu dikkat

çekicidir. O güç koşullarda, bütün ülkede kurduğu özel yerel dağıtım ağıyla satışını 20.000'lere ulaştırmayı başarmıştır.” (Çeviker, 2010: 20)

1950'ye kadar dönemin iktidar partisi CHP'nin yayın organı olarak çıkarılmaya devam etmiştir. CHP'nin muhalefet partisi olmasıyla tirajı düşmeye başlamış ve dergi, arada kesintiler olsa da 1955 yılına kadar yayınlanmıştır.

3.1.2. Diken

Diken, Sedat Simavi tarafından 1918 ve 1920 yılları arasında Milli Mücadele boyunca yayın yapan mizah dergisi olmuştur. İlk zamanlarında 15 günlük periyotlarda yayınlanan dergi daha sonra haftalık olarak yayına devam etmiştir.

Milli Mücadele'ye destek veren derginin kadrosunda Fazıl Ahmet (Aykaç), Selahattin Enis (Atabeyoğlu), Rıza Tevfik (Bölükbaşı), Aka Gündüz, Yusuf Ziya (Ortaç), İbnürrefik Ahmet Nuri (Sekizinci), Ahmet Rasim, Ömer Seyfeddin gibi isimler yer almıştır.

3.1.3. Güleryüz

5 Mayıs 1921 tarihinde yayın hayatına başlayan Güleryüz, Sedat Simavi tarafından çıkarılmıştır. Dergi, ilk sayısında Mustafa Kemal'i bir atın üzerinde ve arkasında ise Türk bayrağı ile çizerek kapağına taşımış, Milli Mücadele'yi desteklediğini açıkça duyurmuştur.

Güleryüz, milli mücadele dönemi boyunca Türk ordusuna ve askerine verdiği desteğin yanı sıra Yunan ordusu ve kralını, dönemin diğer askeri ve siyasi yetkililerini, milli mücadeleye karşı yayın yapan Ali Kemal ve Refik Halid Karay gibi gazetecileri konu alan alaycı ve eleştirel karikatürlere yer vermiştir. Güleryüz'ün izlediği bu politika milli mücadele sırasında Türk halkının moralinin yüksek tutulmasını sağladığı gibi dergiyi de dönemin en popüler dergisi konumuna getirmiştir (Değirmencioğlu, 2015: 2016).

3.1.4. Aydede

Ocak 1922 ile Ekim 1922 tarihleri arasında kısa bir dönem çıkarılan Aydede dergisi o dönemin en etkili mizah dergilerinden birisi olmuştur. Haftada iki defa yayınlanan derginin kurucusu ve başyazarı Refik Halit Karay'dır. Reşat Nuri Güntekin, Abdülbaki Fevzi, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Enis Behiç Koryürek, Ekrem Talu, Mahmut Sadık, Münif Fehim Özerman gibi isimlerin yer aldığı derginin kadrosu oldukça zengindir.

Aydede, İstanbul hükümetini destekleyen ve Anadolu'daki mücadeleye karşı çıkan bir dergi olmasına karşın kadrosunda Anadolu'daki mücadeleyi destekleyenler de yer almıştır.

“Refik Halit Karay'ın (1888-1959), 1920'de çıkarmaya başladığı bu mizah gazetesi, Milli Mücadele'ye karşı gelen yayın organlarından biriydi. Ancak kurtuluştan sonra Refik Halit 150'likler listesine alındı.” (Topuz, 2011: 141)

30 Ağustos zaferine kadar Kemalistleri eleştiren yayın yapan dergi, zaferden sonraki Mustafa Kemal yanlısı içerik üretmeye başlasa da kısa bir süre sonra kapanmıştır.

3.1.5. Akbaba

Akbaba dergisi zaman zaman yayınına ara verilse de 1922 ile 1977 yılları arasında yayın yaparak yaklaşık iki bin sayı çıkarmıştır. 55 yıllık yayın hayatıyla Türk edebiyatında en uzun ömürlü mizah dergileri arasına girmiştir. Aydede dergisinin kapanmasının hemen ardından Yusuf Ziya ve Orhan Seyfi tarafından hemen hemen aynı kadro ile 7 Aralık 1922'de yayın hayatına başlamıştır.

1922 ve 1931 yılları arasında gazete formatında ve siyah beyaz olarak yayınlanan derginin amblemi de ismine uygun bir akbaba çizimidir. 1931'de son sayıları dergi formatında çıkarılmaya başlamıştır. İlk zamanlarda Osmanlıca yayınlanan dergi bir süre sonra kapatılmış ve harf devrimin ardından 1933 yılında yeni harflerle tekrar yayınlanmaya başlamıştır.

Dergi, yayın hayatına başladığı 1922 yılından itibaren yayınlandığı her dönem güncel olayları konu alan yayınlar yapmıştır. Zaman zaman siyasi liderleri de çizen dergi, sıradan insanları çizerek de siyasi partilerin eleştirisini yapmıştır. Derginin en arkasında yabancı çizerlerin karikatürlerine yer verilmiştir.

27 Mayıs 1960 darbesine kadar DP yanlısı olan Akbaba dergisi darbenin ardından DP'ye karşı en şiddetli saldırılara geçen Akbaba'nın bu tutumu derginin eleştirilmesine neden olmuştur.

Uzun yıllar yayınlanan derginin amblemindeki akbaba çizimi kaldırılmış ve amblem olarak sadece derginin ismi kalmıştır. Renkli yayın yapmaya başlamıştır. 1970'lerdi özellikle 1976 yılındaki kapaklarında müstehcen sayılabilecek çizimlere yer verilmiştir.

3.1.6. Zümrüdüanka

Zümrüdüanka dergisi 11 Ocak 1923 ile 23 Nisan 1925 yılları arasında yayınlanmıştır. Toplamda yayınlanan iki yüz yirmi dört sayısı mevcuttur ve haftada iki gün pazartesi ile perşembe günleri yayınlanmıştır.

Kadrosunda Semih Lütfi Erciyes, Ahmet Munif, Ramiz Gökçe, İsmail Hakkı, Cevat Şakir bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli şiir ve yazılarla Orhan Seyfi, Selahattin Enis, Peyami Safa, Ercüment Ekrem, Yusuf Ziya gibi yazar ve şairler dergi içeriğinde eserleri ile yer almışlardır.

Dergide işlenen konu başlıklarını, kadın, kadın-erkek ilişkileri, aile, politika, belediye sorunları ve ekonomi oluşturmıştır Dergi, savaştan çok yeni çıkmış ve bir imparatorluğun küllerinden yeniden doğmuş bir ülkenin mizahını konu edinmiştir. O tarihlere ait Lozan Barış Konferansı ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki iç sorunlar hakkında içerikler yayınlanmıştır. Cumhuriyetin ilk mizah dergisi olmuştur.

3.2. Tek Parti Dönemi

Cumhuriyet ilan edilmeden önce Türkiye’de tek partili rejim 4 Eylül 1923 tarihinde Halk Fırkası’nın kurulmasıyla başlamıştır. Daha sonradan Cumhuriyet Halk Fırkası adını alan parti Türkiye’nin ilk siyasi partisi olma özelliğini taşımaktadır ve 1923’ten 1946’ya kadar arada kısa soluklu başka partiler kurulmuş olsa da tek parti olarak görev almıştır.

“Cumhuriyet’in aydınları, sanatçıları olarak karikatürcüler, Cumhuriyet’in kurucu ideolojisi ve değerleriyle aralarına fazla mesafe koymamışlardı. Onun için, CHP’nin iktidarda olduğu yıllarda, bu partiye karşı fazla muhalefet etmediler. Karikatür de, muhalif olmayınca pek fazla yaratıcı olamayan bir sanat dalıdır.” (Çeviker, 2010: 39)

Bu dönemin en önemli özelliği savaştan çıkan ülkenin yeniden yapılanması ve bu değişim sürecinden mizahın da etkilenmesidir. Mizah’ın en çok etkilendiği değişim Harf Devrimi olmuştur. 1 Kasım 1928’de 1353 sayılı “Yeni Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkında Kanun” kabul edilmiş ve Arap alfabesinden Latin alfabesine geçiş süreci başlamıştır.

Kaynak: (Çevrimiçi) https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/karikaturlerle-cumhuriyet-tarihi,I-qommxT2EK_YwFZVKhqMw/-CAVTsgw9U2nSgnCEQ1y8g, 07.07.2019

Resim 3.1: Cemal Nadir Güler, Akşam, 01.12.1928

Akbaba dergisi 576. sayısında yeni alfabeye geçişi Arap harflerinden kurtuluş olarak resmetmiştir. Cemal Nadir Güler ise yeni harflere geçişi hicret olarak çizgisine yansıtmiştır.

1928’de mizahla ilgili sadece ‘Nasrettin Hoca Hikayeleri’ adlı kitap yayınlanmıştır. Nafiz Nahit ve Kemal nel tarafından hazırlanan kitap, yeni yazıyı kullanan ilk kitap olma özelliğini taşıtmaktadır. 7 Ekim 1928’de ise yeni yazı ile hazırlanan ilk dergi olan Kahkaha yayınlanmıştır ancak dergi bir sayı çıkmıştır. 1932 yılında Cemal Nadir tarafından ‘Amcabey’e Göre’ adlı ilk karikatür albümü yayınlanmıştır.

“1923-45 yılları genelde bir baskı dönemiydi. Hkmetler, Matbuat Genel Müdürlüğü ya da basın savcılığı aracılığıyla bu baskıyı uyguluyorlardı. Özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında da Sıkı Yönetim Komutanlıklarından gazetelere her fırsatta yasak kararları iletiliyordu. Bu yasaklar karikatürlere de akla gelmez sınırlar getiriyorlardı. İktidarda olanların, özellikle cumhurbaşkanı Atatürk’n ve İnönü’nün ve başbakanların karikatürlerinin “küçük düşürücü” ya da “alay konusu” olabilecek biçimde izilmemesine zen gösteriyordu. Genel Kurmay Başkanı ve komutanlar da karikatür konusu olamazlardı. Onarın desenleri ancak övgü amacıyla izilebilirdi.

Karikatürcüler sakıncalı bilgilere pek girmeden ve st düzeydeki kişileri doğrudan hedef seçmeden siyasal karikatür yapmakla yetinirler, belediye sorunlarına, vurgunculuğa, yolsuzluklara, ihtikra (aşırı kazançlarla), pahalılığa, taşıt, su ve p konularına ağırlık veriyorlardı. Yahudi fıkraları, gelin-kaynana çekişmeleri, yeni modalar, yeni sözcükler, sarhoşluk hikâyeleri, balolar, plaj giysileri, sosyete dedikoduları ve bürokrasinin yarattığı güçlükler de sık sık karikatürlere konu olurdu...” (Topuz, 1997: 231)

İkinci Dünya Savaşı yaklaşırken dünyadaki sorunları ele alan karikatür sayısı çoğalmaya başlamıştır ancak bu karikatürler dünya sorunları üzerinde durmak yerine dünyada olan bitenlerin Türkiye’yi nasıl etkilediğine dair çizimler olmuştur. (eviker, 2010: 39).

Tek parti döneminin başlıca mizah dergileri; Karagöz, Akbaba, Kelebek, Zümrüdüanka, Papağan, Cem, Kalem, Karikatür, Şaka, Amcabey, Markopaşa, Mizah, Aydede olmuştur.

3.2.1. Kalem

İlk sayısı 3 Eylül 1908 tarihinde yayınlanan mizah Kalem Türkçe ve Fransızca olarak hazırlanmıştır. Salah Cimcoz ve Celal Esat Arseven tarafından çıkarılan derginin kadrosunda Refik Halit Karay, Ahmed Rasim, Hüseyin Suat Yalçın, Celal Sahir Erozan, Cemil Cem gibi isimlerle birlikte yabancı yazar ve çizerlere de yer verilmiştir.

Meşrutiyet döneminin siyasi, kültürel ve sosyal hayata dair izlerini yansıtmaktadır. İçeriğinde aile ve kadın, basın, meşrutiyet, siyaset, ramazan, seçim gibi konular bulunmaktadır. Yazarlar dönemin getirdiği istibdat korkusu nedeniyle kendi isimlerini kullanmak yerine takma isimler kullanmayı tercih etmişlerdir. Böylelikle eleştirilerini daha rahat yapmışlardır. Fıkra, anı, şiir, hikâye, tiyatro, ninni türlerinde eserler yayınlanmıştır.

3 yıl kadar yayınlanan derginin son sayısı 29 Haziran 2011 tarihlidir.

3.2.2. Cem

Cemil Cem, Kalem dergisinin ardından ‘Cem’ isimli dergiyi çıkarmaya başlamıştır. İlk sayısı 10 Aralık 1910 tarihinde yayınlanan dergi 18 Ekim 1912 yılına kadar 43 sayı çıkarmış ve bir süre yayına ara vermiştir. 10 Aralık 1927 tarihinde tekrar yayınlanmaya başlayan dergi 2 Mayıs 1929’da kapatılmış ve bu tarihler arasında da 49 sayı çıkarmıştır.

İstanbul’da yayınlanan dergi bazı haftalar çıkmamış olsa da genel olarak incelendiğinde haftalık olarak yayın yapmıştır. Dergi içerisinde Osmanlı Türkçesi ve Fransızca dillerinde yayınlar mevcuttur. Kalem’den sonra Türkiye’de çıkarılan Batılı anlamda ikinci mizah dergisi olmuştur.

Avrupalı karikatüristlerin de yer aldığı dergide, Refik Halit Karay 'Kirpi-i Natüvan' takma adıyla yazılar yazmıştır.

Dergide ağırlıklı olarak siyasi konular işlenmiştir. 1912 ve 1927 yılları arasında on beş yıl ara vermiştir. Aranın ardından tekrar yayınlanmaya başladığı dönemde 'Ah Vergisiz Bir Memleket Olsa' isimli karikatürü nedeniyle Cemil Cem'e dava açılmıştır.

Yayınlandığı dönemlerde siyasi otoritelerin dikkatini üzerine çeken derginin, dönemin başbakanı Recep Peker'i konu alan bir karikatürü sebebiyle 2 Mayıs 1929 tarihinde yayın hayatı tamamen sona ermiştir.

3.2.3. Markopaşa

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de basına karşı uygulanan baskıdan mizah dergileri de payını almıştır. Özellikle devlet büyüklerinin karikatürlerinin alay konusu olabilecek biçimde çizilmemesine özen gösterilmiştir. Markopaşa böyle bir dönemin ardından halkın sesi olacak, dertlerini anlatacak ve yol gösterecek bir dergi olarak 1946 yılında yayın hayatına başlamıştır. Sabahattin Ali ve Aziz Nesin tarafından kurulan derginin yazar kadrosunda Rıfat Ilgaz, tek karikatürcüsü olarak da Mustafa Mim Uykusuz yer almıştır.

Markopaşa dergisi ismini Rum asıllı Osmanlı hekimi Marko Apostolidis'den almıştır. Paşa unvanını alan ilk hekim olan Marko Paşa'nın hikâyesi ise çok ilginçtir. Paşa'nın hastalarına tıbbi olarak yardımcı olmasının yanı sıra aynı zamanda onları sabırla dinleyerek moral verdiği birçok kaynakta geçse de işin aslı öyle değildir. Türkçesi iyi olmayan Paşa, hastalarına "Anlaşıldı. Fakat ne demek istiyorsun?" der ve çözüm üretemezmiş. Marko Paşa'nın bu ünü zamanla halk arasında yayılmış ve dertleri dinleyecek kimsenin kalmadığını vurgulamak için derdi olana "Derdini Marko Paşa'ya anlat!" denmeye başlanmış.

Markopaşa, 1945-1950 arasındaki en önemli mizah olayı haline gelmiştir. Sosyalist bir kadronun çıkardığı dergide Sabahattin Ali'nin başyazıları hariç sosyalist herhangi bir ize rastlanmamıştır. Markopaşa dönemin başbakanı ve bakanlarını sıkça

gündemine taşımış, gazetelerde yer alan şikâyetleri konu edinmiştir. Markopaşa iktidar partiyle mücadele içinde giren ilk mizah dergisi olma özelliğini de taşımaktadır (Cantek ve Gönenç, 2001: 28).

“Tek parti döneminin sonuna doğru yayınlanan Markopaşa, Mizah ve Aydede mizah tarihimiz açısından çok önemli özellikler içeriyor. Sabahattin Ali ile Aziz Nesin’in kurduğu Markopaşa adlı –kapatıldıkça isim değiştiren- dergi zinciri, sosyalist dünya görüşünden yola çıkıyordu. Mim Uykusuz, bu serüvenin tek karikatürcüsüydü. Olgü ve süreçlere ilk kez “sınıfsal” açıdan bakmaya çalışıyor; “işçi ve “köylü”den; “faşizm”den ve “emperyalizm”den söz açıyor; Truman yardım projesinin Türkiye için bir soygun projesi olduğunu çizebiliyordu. Markopaşa’larda, “ezilenlerin” yanında yer alan bir mizah ortaya çıkıyordu. Tek parti hükümetleriyle kıyasıya savaşan Markopaşa, çeşitli isimler altında altmış sayı kadar yayınlanabildi.” (Çeviker, 2010: 23)

Türk basın tarihinin en yüksek baskı sayılı yayınlarından biri olan dergi yayınlandığı dönemde ana muhalefet görevi görmüştür. Bazı yayınları nedeniyle derginin yazarlarına birçok kez dava açılmış, bazı sayıları toplatılmış, dergi hakkında kapama kararı alındığı için her defasında farklı isimle yayına devam etmiştir. Bu nedenle dergi “Toplatılmadığı zamanlar çıkar”, “Yazarları hapisshanede olmadığı zamanlar çıkar” gibi söylemlerle çıkarılmaya başlamıştır.

Kapatıldıkça isim değiştirerek yayına devam eden Markopaşa sırasıyla; Merhumpaşa, Malumpaşa, Yedi-Sekiz Hasan Paşa, Hür Markopaşa, Bizim Paşa, Ali Baba ve Kırk Haramiler isimleriyle çıkarılmıştır. Yasaklar ve kapama kararları nedeniyle derginin bazı sayıları elden dağılmasına karşın dönemin en çok satan gazetelerinin tirajından daha yüksek baskı sayısı elde etmeyi başarmıştır. Markopaşa’nın başarılı olmasının en önemli nedenleri halkın dilini kullanması ve halkın sesi olmasıydı. Markopaşa’dan önceki dergilerin amacı keyifli vakit geçirtmekti ancak Markopaşa halkın derdini anlatmak için mizahı araç olarak kullanmıştır.

3.3. Çok Partili Döneme Geçiş

14 Mayıs 1950 seçimleri Türkiye için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Cumhuriyet'in ilanından bu yana iktidarda olan CHP yerini DP'ye bırakmış ve muhalefete çekilmiştir. O güne kadar basının büyük bir kısmı DP'yi desteklemiştir. Gazeteciler arasında DP'nin basının sorunlarını çözeceğine dair büyük bir ümit vardır öyle ki CHP'yi destekleyen gazetelerde çalışanlar arasında bile DP'yi gönülden destekleyenlere rastlanmıştır. Nitekim DP'nin iktidara geldikten sonra ilk olarak ele aldığı mesele basın sorunu olmuştur. Basın için hemen bir kanun tasarısı hazırlanmış, iki ay gibi kısa bir sürede tasarımı meclisten geçirmiştir ((Topuz, 1997: 192-193).

Tek partili dönemde baskı altında olan basın, DP'nin gelmesiyle sorunlarını çözüleceğine ve özgürlük ortamı oluşacağına inanmıştır, nitekim DP'nin ilk yıllarında bekledikleri gibi de olmuştur.

DP'nin ilk yılları için "Basının Altın Devri" (Yalman, 1997: 258) denmiştir. Cidden de bu dönemde kovuşturmayla uğrayan ya da tutuklanan gazeteci olmamıştır. Gazeteciler ve hükümet arasında iyi ilişkiler kurulmuştur ancak ilerleyen zamanlarda basın ve mizah üzerinde baskılar başlamıştır. Kimi gazeteci ve mizahçılar yargılanmış, kimileri hapis yatmış, çokça sayıda gazete ve dergi kapatılmıştır. Tüm baskılara rağmen 1950-1960 arası dönemde mizah öykücülerinin sayısı ise artmıştır.

"İlk seçim döneminin iktisadî açıdan çok başarılı olması, yeni partinin 1954 seçimlerinden daha da güçlü çıkmasını sağladı. Ancak, 1955'te itibaren ekonomik daralma özellikle kentlerde yaşamı olumsuz etkiledi. Yüksek enflasyon ve bazı temel ihtiyaç mallarında darlık yaşanması Demokrat Parti'nin prestijini zayıflattı. Demokrat Parti'den pek farklı bir çizgisi olmayan Cumhuriyet Halk Partisi'nin muhalefeti de 1955'ten itibaren sertleşince, Demokrat Parti iktidarı giderek baskıcı bir üslup tutturdu. Muhalefete karşı alınan sert tedbirlerin yanısıra basın da II. Abdülhamit döneminden sonraki en zor yıllarını yaşadı. Birçok gazete kapatıldı, gazeteciler hapse atıldı veya büyük para cezalarına çarptırıldı." (Çeviker, 2010: 196)

Karakedi(1951), Akbaba, 41 Buçuk(1952), Tef(1954), Dolmuş(1956), Taş(1958), Karikatür(1958), Taş-Karikatür; Cumhuriyet, Akşam, Yeni Sabah, Ulus, Milliyet dönemin karikatür ve mizah açısından başlıca yayınları olmuştur.

3.3.1. Karakedi

Karakedi, sahibi İrfan Atagün, editörü ise Erdoğan Okçu olan ve haftalık yayın yapmış mizah dergisidir. 1951’de yayına başlayan dergi, 1952 yılından 1969 yılına kadar kesintilere uğrayarak yayın hayatına devam etmiştir. Kapatılıp her seferinde yeni bir isimle çıkartılan derginin kronolojik olarak çıktığı yıllar ve isimleri şu şekilde olmuştur; Karakedi (1951 – 1952), Bizim Karakedi (1952), Yeni Karakedi (1952), Sizin Karakedi (1952), Vah Karakedi (1952 -1954), Ah Karakedi (1954), Gak Karakedi (1954), Kap Karakedi (1955-1956), Yeni Karakedi (1956), Kaç Karakedi (1960), Karakedi (1967), Kap Karakedi (1969).

Gazete formatında çıkarılan derginin içeriği çizim ve düz yazılardan oluşturulmuştur. ‘Sulu Gazete’ sloganıyla yayın yapan derginin amblemine isminden de tahmin edilebileceği gibi her defasında kara bir kedi çizilmiştir. Kapatılıp tekrar yayınlanmaya devam edince sloganını ‘Kuru Gazete’ olarak değiştirilmiştir.

Karakedi’nin yayınlandığı dönemde CHP artık muhalefet partisi konumundaydı ve dergi muhalefeti eleştiren bir çizgide ilerlemiştir. Zaten muhalefette olan bir partiye muhalefet olmak okuyucuya cazip gelmemiş olacak ki derginin tirajı zamanla düşmüş ve 1969 yılında kapatılmıştır.

3.3.2. 41 Buçuk

41 Buçuk mizah dergisi Turhan Selçuk ve İlhan Selçuk önderliğinde 6 Eylül 1952’de ilk sayısını çıkarır. Derginin imtiyaz sahibi M. Ali Ertem, yazı işleri müdürü İlhan Selçuk’tur. Dergi, yayın yaptığı dönemde çıkan Mizah, Karakedi, Kahkaha, Akbaba gibi o dönemim diğer popüler dergileri gibi muhalefete yüklenmek yerine eleştiri oklarını iktidara yöneltmiştir.

Dergi çok kısa bir süre içerisinde baskısı ve kadrosuyla mizahta yeni bir ekol olmuştur. Daha sonradan ‘50 Kuşağı’ olarak adlandırılacak olan genç karikatürcüler

bu dergide toplanmıştır. Derginin tirajı Akbaba'yı bile geçmiştir ancak tüm bu başarısına rağmen derginin ömrü kısa sürmüştür. İktidarı eleştiren yayın politikası nedeniyle DP, dergiden rahatsız olmuş ve 6. Sayıdaki kapak karikatürünün 'müstehcen' olduğu gerekçesiyle derginin bu sayısı toplatılmış, 15. sayısından sonra ise ekonomik ve siyasi sıkıntılar nedeniyle dergi kapatılmıştır.

3.3.3.Tef

Tef mizah dergisinin ilk sayısı 7 Ağustos 1954 tarihinde yayınlanmıştır. Derginin başlıca karikatürcüleri Ali Ulvi, Mim Uykusuz, Turhan Selçuk, Oğuz Aral, Bedri Koraman, Altan Erbulak, Tekin Aral, Semih Balcıoğlu gibi isimler yer alırken, yazar kadrosunda ise Refik Halid Karay, Server Bedi (Peyami Safa), Rıfat Ilgaz, Melih Cevdet Anday, Aziz Nesin, Çetin Altan, Haldun Taner, Orhan Kemal, Halit Kıvanç, Suavi Sualp gibi isimler yer almıştır.

Zengin bir kadroya sahip olan Tef dergisinde kadın çizimleri ön plandadır. Siyasi karikatüre pek yer vermez. Siyasi karikatürler 'Haftanın Hatları' bölümünde yer alır ancak burada da yeni karikatür üretmek yerine daha önce günlük gazetelerde yer almış karikatürler yayınlanır.

Tef'in yayınlandığı dönemde ülkede kağıt sıkıntısı yaşanmıştır. Kimi gazetelere fazladan kağıt tahsis edilirken kimine ise hiç kağıt verilmemektedir. Tef de kağıt sıkıntısı çeken dergilerden olmuştur. 34. sayısına kadar apolitik bir duruş sergileyen dergi, bu sayıdan itibaren hükümete karşı bir tutum sergiler ancak kağıt ve baskı malzemelerine erişmede sıkıntı çekmesi nedeniyle 13 Ağustos 1955'te kapatılmak zorunda kalır.

'50 kuşağı'nın ikinci denemesi olan dergi 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra yeniden yayın hayatına başlamış ancak bu dönemde 48 sayı yayın yapabilmiştir.

3.3.4. Dolmuş

Dolmuş mizah dergisi 5 Ocak 1956'da İlhan ve Turhan Selçuk kardeşler tarafından çıkarılmıştır. Genel yayın yönetmenliğini İlhan Selçuk'un yaptığı derginin

yazar-çizer kadrosunda Aziz Nesin, Muzaffer İzgü, Rıfat Ilgaz, Turhan Selçuk, Oğuz Aral gibi isimler yer almıştır.

Edebiyat ve sanat alanında ağırlıklı olarak yayın yapan dergide dönemin siyasi gelişmelerine de yer verilmiştir.

23 Temmuz 1958’de son sayısını yayınlamıştır.

3.3.5. Taş

Hürriyet Gazetesi’nde çizim yapan Semih Balcıoğlu karikatürlerinin sansüre uğramasından rahatsız olmuş ve tepki olarak gazeteden ayrılıp Taş dergisini kurmuştur. Dergi ilk sayısını 18 Ekim 1958 tarihinde çıkarmıştır. Derginin kadrosunda Ali Ulvi, Ferruh Doğan, Yalçın Çetin, Ratip Tahir Burak, Münir Süleyman, Hıfzı Topuz gibi isimler yer almıştır.

Taş dergisi siyasi karikatürlere oldukça yer vermiş ve hükümet karşı bir tutum sergilemiştir. Taş, daha sonra Karikatür dergisiyle birleşerek yayına devam etmiştir.

3.3.6. Karikatür

Turhan Selçuk tarafından kurulan Karikatür dergisi, 15 Ekim 1958 tarihinde ilk sayısını çıkarmıştır. Derginin kadrosunda İlhan Selçuk, Altan Erbulak, Aziz Nesin gibi isimler yer almıştır.

Sanatsal ağırlıklı yayınlar yapan dergi, Taş kadar ağır eleştiriler yapmasa da siyasal içerikli yayınlara da yer vermiştir.

Karikatür, 14. sayısı itibariyle Taş dergisiyle birleşerek Taş-Karikatür adıyla yayına devam etmiştir. Taş-Karikatür’ün Yayınlarına bakıldığında Taş dergisinin çizgisinden yoluna devam ettiği söylenebilir.

Taş-Karikatür, o dönemde hükümeti en ağır eleştiren dergilerden biri olmasına rağmen hiçbir sayısı toplatılmamıştır. Derginin kapatılmasının da hükümete karşı yaptığı eleştirilerle ilgili olmamıştır. Kimin tarafından yapıldığı bilinmeyen bir

ihbar üzerine İlhan Selçuk ve Semih Balcıoğlu aynı anda askere alınır. Bu olayın üzerine 40. Sayısını 15 Temmuz 1959’da çıkaran dergi kapanmak zorunda kalır.

3.4. Darbe Dönemleri (1960-1980)

27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan askeri darbe ile Menderes hükümeti devrilmiş ve yerine geçici bir hükümet getirilmiştir.

1960 öncesinde karikatürlere damgasını vuran ülkedeki gaz, yiyecek, içecek sıkıntısı yerini politik mizaha bırakmıştır ancak çok özgür bir ortama girilmiş olmasına karşın mizah durgun bir döneme girmiştir. Bunun da en önemli özelliği mizah dergisi olarak ikinci bir derginin olmayışıdır. Bu dönemde kısa ömürlü birkaç mizah dergisi çıkmış olsa da Akbaba on yıl boyunca mizah alanının başını çekmiştir. Gazetelerde ise karikatür ya artık birinci sayfada değildir ya da tamamen kaldırılmıştır. Mizah dergileri açısından verimsiz bir dönem olsa da kitaplar için son derece verimli bir dönem olmuştur. Satışlar artmış ve sürekli olarak yeni baskılar talep edilmeye başlanmıştır. En çok satan kitaplar arasında Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz gibi mizah hikâyeleri yazan yazarların kitapları da yer almıştır. Rıfat Ilgaz’ın Hababam Sınıfı bu dönemde sürekli baskı yapmıştır. (Öngören, 1998: 97-98).

Karikatür ve mizah açısından dönemin başlıca yayınları şunlardır: Akbaba, Tef, Yön, Ustura, Ant; Cumhuriyet, Milliyet, Akşam, Dünya, Öncü, Tanin, Tercüman.

Türkiye’de 1970’li yıllar da siyasal açıdan sıkıntılı bir şekilde başlamıştır. İktidar ve muhalefetin anlaşmazlıkları nedeniyle 12 Mart 1971’de ordu muhtıra vererek hükümeti istifaya zorlamıştır. Parlamento feshedilip partiler kapatılmış ardından tarafsız hükümet yönetimine geçilmiştir. 1961 anayasası askıya alınmamış ancak anayasada bazı değişiklikler yapılmıştır.

Bu dönemde içerde ve dışarda pek çok önemli gelişme yaşanmıştır.

“Muhtıradan sonra yapılan seçimlerde MSP ve MHP azımsanmayacak oranda oy alarak meclise girince küçük partilerle koalisyon denemeleri yaşanır.

CHP'nin iktidara geldiği sırada, Kıbrıs çıkarması yapılır. İkinci Dünya Savaşı'na katılmamak ve Johnson'un mektubuna İnönü'nün verdiği ünlü cevaptan sonra, CHP ağırlıklı koalisyon hükümetinin bağımsız bir irade gösterisi Amerika ve Avrupa'yı karşı önlemlere iter. Türkiye "ambargo" kısıncında ekonomik durgunluğa yuvarlanır. Petrol krizi de ekonomik büyümeyi durduracak düzeye ulaşır. Gençliği artık, iki büyük parti de kendi çekim alanı içinde tutamaz olmuştur. CHP'yi tutan büyük gençlik kitleleri daha sola kayarlar. AP'nin gençlerini de MHP ve MSP üleşirler. Kutuplaşan gençlik ve uzlaşmasız siyasal yaşam silah kaçakçıları için bir Pazar ortamına yol açar. Ülke, profesyonel kaçakçıların uluslararası tezgahları ile anarşi ve terör bataklığına sürüklenir. Bu politik tablo, mizah açısından ilgi çekici bazı sonuçlar ortaya çıkarıyor. Sözelimi, tarafsız hükümetler döneminde hem CHP'lilerin hem AP'lilerin aynı karikatüre birlikte gülebildikleri eşi görülmedik bir ortam yaşanılıyor. Akbaba dergisi satışını, Yusuf Ziya'nın hayatta iken görmediği bir sayıya, 50 bine yükseltiyor." (Öngören, 1998: 104)

Avrupa'da göç hareketleri sanayileşmeye paralel olarak gerçekleşmiş ve beraberinde düzenli şehirleşmeleri getirmiştir. Türkiye'de ise 1950'lerden itibaren sanayileşmeyle birlikte iç göçler ve kentleşme süreci başlamıştır. Hazırlıksız yapılan bu iç göçlerin sonucunda çarpık kentleşme, gecekondulaşma, işsizlik gibi çok ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır. 1950'lerde temelleri atılan bu sorunlar 1970'lerde ortaya çıkmaya başlamıştır. Köyden kente göç edenlerin çocukları kentlerde büyümüş ve 1970 ile 1980'lerde köy ile kent kültürü arasında kimlik bunalımı ve uyum sorunu yaşayan bireyler ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de ilk televizyon yayını İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından 9 Temmuz 1952'de başlatılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde Türkiye Radyo Televizyon Kurumu dışındaki kurumların radyo ve televizyon yayını yapmasını yasaklayan 1 Mayıs 1964 tarihli TRT Yasası yürürlüğe girmiş ve İTÜ 1971 yılında vericilerini TRT'ye devretmiştir. TRT ilk televizyon yayınına 31 Ocak 1968 yılında Ankara'daki Mithatpaşa Stüdyosu'nda başlamıştır. İlk yıl haftada üç gün üçer saat deneme yayını yapmış bir yıl sonra yayını haftada dört güne çıkarmıştır. 1970'de İzmir, 1971'de ise İstanbul televizyonu faaliyete geçmiştir. Böylelikle 1970'ler televizyonun halk arasında yayılmaya başladığı yıllar olmuştur.

Televizyonun yavaş yavaş yaygınlaşmasıyla kitlelere ulaşmak daha kolay olmuş ve toplumda ortak mizah anlayışı oluşmasını kolaylaştırmıştır. Çizgi filmler, komedi dizileri toplumun ilgisini çekmiş, üstelik okuma yazma bilmeyen insanlara da mizahın ulaşabilmesini sağlamıştır.

Bu dönemin mizah basını açısından bir diğer önemli gelişmesi ise ofset baskı tekniğine geçilmesidir. Ofset tekniği sayesinde çizimlerin ve resimlerin basılması kolaylaşmış bu da karikatürün basında yoğun olarak kullanılmasını sağlamıştır.

Dönemin başlıca mizah dergileri; Ustura, Akbaba, Gırgır, Çarşaf, Fırt, Mikrop'tur ancak en önemli mizah olayı Gırgır dergisi olmuştur.

Özellikle 1983-1984 yılları arasında gazetelere çok ağır baskılar ve kısıtlamalar uygulanmaktaydı, öyle ki hangi haberin ne zaman yasaklanacağı kestirilemez bir boyuta gelmişti (Sucu, 2005: 38).

Karikatür ve mizah açısından dönemin başlıca yayınları şunlardır: Gırgır, Limon, Deli, Leman, Hıbrır, Dinazor, Pişmiş Kelle, Diyojen, Sıfır, Kara Kare, Nokta, Yeni Günden, 2000'e Doğru, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Günaydın, Güneş, Sabah, Dünya, Yeni Yüzyıl, Binyıl, Radikal, Şalom, Agos, Dalga, Gümgüm, Limon, Salata, Hıbrır, Dıgıl, Fırfır.

3.4.1. Günaydın Ustura

Ustura dergisi 1969 yılında Sedat Simavi'nin Günaydın gazetesinin mizah eki olarak yayın hayatına başlamıştır, dergi Günaydın Ustura olarak da anılmaktadır. Ustura yazısının 't' harfi ustura şeklinde çizilmiştir. Dergi Aziz Nesin tarafından hazırlanmıştır.

Dergide Türk edebiyatçıların ve çizerlerin, hikâye ve karikatürlerinin yanı sıra dünya yazarlarının hikâyeleri ve Avrupalı karikatüristlerin eserleri, okur karikatürleri, ülkelere göre karikatür sayfalarına da yer verilmiştir. Ayrıca karikatür ve fıkra yarışmaları düzenlemiştir.

Ustura, 79. sayısıyla birlikte hem sayfa sayısını arttırmış hem de bağımsız bir mizah dergisi olarak çıkarılmaya başlamıştır. 1971 yılında son sayısını yayınlayarak ekonomik ve politik nedenlerden dolayı kapanmıştır.

Derginin ulaşılabilen bütün kapakları incelenmiştir ve kapaklarında genellikle müstehcen kadın çizimlerine yer verildiği kapağın hemen altında ise kimi zaman ustura kelimesi veya bırakın traşı manasına gelen dörtlükler yazılmış, kimi zaman da siyasi gündemi eleştiren birkaç cümleye yer verilmiştir.

3.4.2. Gırgır

Gırgır dergisi yayın hayatına Gün Gazetesi'nin iç sayfalarından birinde bir köşe olarak başlamıştır. Oğuz Aral tarafından hazırlanan bu köşe bir sayfanın dörtte biri kadardı ancak zamanla okuyucunun sayfaya olan ilgisi arttıkça önce yarım sayfa, sonra tam sayfa, daha sonra arkalı önlü yaprak halinde gazetenin eki olarak çıkarılmaya devam etmiştir. 13 Ağustos 1972'de gazetenin ücretsiz verdiği dergi haline gelmiş ve nihayet 26 Ağustos 1972'de bağımsız dergi olarak ilk sayısını çıkarmıştır.

Oğuz Aral, Gırgır dergisinde 'Utanmaz Adam' ve 'Avanak Avni' gibi karakterleri yaratarak kendi çizgi roman kariyerini de oluşturmuştur. Aral'ın hayali karikatür sanatını popülerleştirmektir ve Gırgır ile bu hayalini de gerçekleştirmiştir (Öngören, 1998: 43). Gırgır, ülkemizde yeni ve kaliteli çizim yapan karikatüristlerin yetişmesine olanak sağladığı gibi yeni mizah dergilerinin çıkarılmasına da katkı sağlamıştır. Bundan sonra çıkan mizah dergilerinin büyük bir kısmı Gırgır ekolünden gelen yazar-çizerlerin bu dergiden ayrılarak yeni dergi oluşturmasıyla devam etmiştir.

"Gırgır, Mad ile Krokodil'den sonra, dünyanın üçüncü çok-satan mizah dergisi oldu." (Öngören, 1998: 43)

3.4.3. arşaf

arşaf dergisi Erol Simavi tarafından kurulmuş ve ilk sayısını 17 Aralık 1975 tarihinde yayınlamıştır. Derginin kadrosunda Semih Balcıoğlu, Bülent Arabacıoğlu, Nehar Tüblek, Bülent elik, Mesut Ekener gibi isimler yer almıştır.

Derginin yayın amacı Gırgır’a rakip olmasıdır ancak yayın hayatına güçlü başlayan dergi zamanla gücünü yitirmiş ve diğler dergilerin gerisinde kalmıştır. 17 yıl boyunca yayınlanan dergi, Hürriyet Gazetesi’nin mizah eki olarak yayın hayatına devam etmiş, 1992 yılında da son sayısı yayınlanarak yayın hayatına veda etmiştir.

Güncel konuları kapağına taşıyan dergi, siyasi liderleri çizmiştir. 1977 yılındaki çizimlerinde müstehcen kadın çizimleri dikkat çekmektedir.

3.4.4. Karakedi

1979 yılında yayınlanan Karakedi dergisinin 1951-1969 yılları arasında yayınlanan Karakedi dergileriyle ilgisi yoktur. Bu dergi Suavi Süalp’in yönetiminde çıkarılmıştır. “Beş tekliğle sulu gazete, hem oku hem suyunu iç” sloganıyla yayınlanmıştır.

İktidar partisini eleştiren çizimler yapan derginin ömrü bir buçuk yıl kadar sürmüştür.

3.4.5.Limon

Limon dergisi, 1985 yılında dönemin en çok satan Gırgır dergisinden ayrılan bir grup mizahçı tarafından Güneş Gazetesi’nin bünyesinde kurulmuştur. 1991 yılına kadar yayın yapan derginin kadrosunda Ahmet Yılmaz, Gani Müjde, Kemal Aratan, Şükrü Yavuz, Mehmet Çağçağ, Metin Üstündağ, Tuncay Akgün, Suat Gönülay gibi isimler yer almıştır.

Limon, “Haftalık Hastalığınız” sloganıyla haftalık olarak yayın yapmıştır. Okur mektuplarına yer vererek okuyucusunu da derginin içine katmış ve kısa zamanda sevilen bir dergi olmuştur. Dönemin toplumsal ve siyasal konularına değinmiş, siyasi liderlerine yönelik çok sert ve cinsellik içeren yayınlar yapmıştır.

Kapağında siyasi liderlere sıkça yer vermiştir. Çizime dair mutlaka birkaç cümlelik yazı yazılmıştır. Yazar ve çizerleri dergiden haklarını alamadıkları için ayrılmış ve dergi kapanmıştır.

3.4.6. Hıbrır

Hıbrır, yine Gırgır'dan ayrılan başka bir grup tarafından 1989 yılında kurulan mizah dergisidir. İlk sayısı 4 Mayıs 1989 tarihinde çıkan derginin kadrosunda Hasan Kaçan, Ergün Gündüz, Latif Demirci, Atilla Atalay, Bülent Üstün, Bülent Arabacıoğlu gibi isimler yer almıştır.

Hasan Kaçan ve Ergün Gündüz'ün editörlüğünü yaptığı dergi, Asil Nadir'in sahip olduğu İnterpress yayın grubu bünyesinde çıkarılmıştır ancak yayın grubunun mali sıkıntı içerisine girmesiyle dergi bu gruptan ayrılarak kendi Yayınevini kurmuş ve 1995 ile 1998 yılları arasında HBR Maymun adıyla yayına devam etmiştir.

Dergi, dönemin siyasi ve toplumsal olaylarını gündemine taşımıştır. Gündeme dair birkaç cümle açıklamayla kapağında siyasi liderlere yer vermiştir. Ağırlıklı olarak siyasilere ve hayat pahalılığı gibi toplumu ilgilendiren konulara yer verse de müstehcen bazı kapak çizimleri olmuştur.

1998'de kapanma nedeni ise tirajının düşük olmasıdır.

3.5. 1990 - 2002 Dönemi

1990 ve 2000 yılları arasının başlıca özelliği çok kanallı özel televizyon Yayınları olmuştur. Radyo ve televizyonun yaygınlaşmasıyla mizahçıların ve karikatürcülerin bilinirliği artmış ve mizaha da canlılık gelmiştir.

1991 yılında erken genel seçim yapılmış ve Süleyman Demirel başbakan olmuştur. Demirel ve dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal karikatürlerde Karagöz-Hacivat gibi sempatik bir ikili olarak çizilmeye başlanmıştır. 1993 yılında Özal'ın ölümünün ardından Tansu Çiller Başbakan, Özal ise Cumhurbaşkanı olmuştur. Karikatürler "Baba ve Kızı"nın maceraları şeklinde çizilmiştir. 1994 yerel

seçimlerinde İstanbul ve Ankara'yı Erbakan'ın başkanlığındaki Refah Partisi'nin almasıyla karikatürlerin baş kahramanları “Hoca-Bacı” olmuştur. 1998 yılına girerken karikatürlerde Mesut Yılmaz ve Bülent Ecevit yer almaya başlamıştır. Bu on yılda Türkiye’de ve dünyada gündem çok hızlı bir şekilde değişim göstermiştir. 2000’li yıllara girerken çete, mafya, kaçakçılık, kasetler, suikastlar, özelleştirmeler gibi konular Türkiye’nin gündemini oluşturmuştur (Öngören, 1998: 107-111).

3.5.1. Pişmiş Kelle

İlk sayısı 2 Mart 1990 tarihinde çıkmıştır. Gırgır dergisinden ayrılan Engin Ergönültaş tarafından kurulan derginin ilk sayısı 2 Mart 1990 tarihinde yayınlanmıştır. 2001 yılına kadar yayın yapan derginin ilk başlarda sloganı “Hunharca Güldüren Hain Dergi” iken sonradan “Kemik Kafalı Magazin” olmuştur.

Kadrosunda Behiç Pek, Kemal Aratan, Necdet Şen, Bülent Benli, Şahin Erkoçak, Mehmet Çilingir, Cengiz Üstün, Oktay Gencer, Yılmaz Aslantürk, Metin Demirhan, Erdoğan Dağlar, Barış Uygur yer almıştır. Ekonomi, toplumsal yaşam, spor, günlük mizah, siyasi alanlarda eserler içermiştir.

3.5.2. Cıngar

Cıngar, 1990lı yılların başında çıkarılan islami-muhafazakâr çizgide yayın yapan mizah dergisidir. Kapağında 30. sayısı itibariyle yeşil rengin hâkim olduğu dergi “Haftalık aykırı mizah dergisi” sloganıyla yayınlanmıştır.

1990’lı yıllarda islami kesime hitap eden partiler muhalif konumundaydı bu nedenle islami mizah anlayışını benimseyen Cıngar dergisi rahatça muhalif tavır sergilemiştir.

Bir yıl kadar yayınlanan dergi toplamda 47 sayı çıkarabilmiştir. O dönemde Cumhuriyet tarihinin en uzun ömürlü islami mizah dergisi olmuştur. Cıngar, modernist ve seküler düşünceye ve bu görüşlere hizmet ettiğini düşündükleri Gırgır dergisine karşı eleştiriler yapmıştır (Cantek ve Gönenç, 2011: 58).

3.5.3. Leman

Leman, ilk sayısını 21 Kasım 1991 yılında çıkaran ve günümüzde yayınlanmaya devam eden haftalık mizah dergisidir. 1985 yılında Gırgır'dan ayrılıp Limon dergisini kuran ekip Limon'un kapanmasının ardından Leman dergisi kurulmuştur.

Mehmet Çağçağ ve Tuncay Akgün tarafından büyük medya kuruluşlarından bağımsız olarak kurulan dergi, kendisinden sonra gelen Penguen, Uykusu, Cafcaf gibi bağımsız dergilere de örnek olmuştur.

Leman grubu dergileri: L-Manyak, Öküz, Atom, Git, Yeni Harman, Red, O-Haa, Kaçak Yayın, Bayan Yanı.

3.5.4. Tewlo

'Birlikte/beğenmeme' anlamına gelen Tewlo, Türkiye'de çıkan ilk Kürtçe-Türkçe yayın yapan mizah dergisidir. İlk sayısı 9 Nisan 1992 tarihinde yayınlanmıştır. Sahibi Serhat Bucak, editörü ise Halil İncesu olan derginin yazar-çizer kadrosunda Musa Anter, İsmail Beşikçi, Doğan Güzel, Saydoş Xirabxoş, Can Baytak, Selim Canhıraş, Burcu Durusu ve Luis Garcia gibi isimler yer almıştır. Kısa soluklu olan dergi, toplamda on üç sayı çıkarabilmiş ve 2 Temmuz 1992'de son sayısını yayınlayarak kapanmıştır.

Tewlo, politik mizah yapmıştır.

3.5.5. Keskin Ustura

Maymun HBR'nın ardından Hasan Kaçan tarafında Keskin Ustura dergisi çıkarılmaya başlamıştır. İlk sayısı 1994 yılında yayınlanan dergi Eşşek Herif, Mütemediyen Uyuyan Adam, Molla Kasım, Cillop gibi köşeleriyle okuyucuyu kendisine bağlamayı başarmıştır. "Kafasına göre traş eden en sivil mizah derginiz..." sloganıyla yayın yapmıştır.

Hasan Kaçan, 27 Ocak 1995 tarihli sayısında mizahı rezilleştirmeden, küfür ve cinsellik içermekten de mizah dergisi çıkarılabileceğine vurgu yapmaktadır.

Keskin Ustura dergisi de Cıngar gibi İslamcı mizah anlayışını benimsemiş ve bu görüşteki partilerin muhalif konumda olmasından dolayı rahatça muhalefet yapabilmıştır.

Keskin Ustura, kendisinden önceki İslamcı dergilere göre daha geniş bir kitleye hitap etmeye çalışmış ve Cıngar'dan daha uzun ömürlü olmuştur.

Haftalık yayın yapan dergi kapağında siyasilerin çizimlerine ve çizime dair birkaç cümlelik açıklamaya yer verilmiştir. 1997 yılında ise kapanmıştır.

3.5.6. L-Manyak

L-Manyak, Leman dergi grubunun bünyesinde Ocak 1996 yılında çıkan ve yayın hayatına devam eden aylık mizah dergisidir. Bahadır Baruter ve Selçuk Erdem'in editörlüğünde çıkan derginin kadrosunda Bülent Üstün, Cengiz Üstün, Mehmet Coşkun gibi isimler yer almıştır. Dergide yer alan çizgi romanlar çok sevilmiş ve derginin tirajının artmasını sağlamıştır. Bunlardan en popülerleri Bülent Üstün'ün kendi kedisinden esinlenerek çizdiği Kötü Kedi Şerafettin'dir. Çizgi roman öyle bir tutmuştur ki yıllar sonra 2016 yılında animasyon filmi ile beyaz perdede yer almıştır.

3.5.7. Öküz

Genel yayın yönetmenliğini Metin Üstündağ'ın yaptığı Öküz dergisi yayın hayatına 1996 yılında başlamıştır. Derginin çekirdek kadrosu Metin Üstündağ, Hatice Meryem, Cebail Okçu ve Oylum Gölbaşı olmuştur.

Öküz'e kadar edebiyat dergilerinde mizah yazıları ya da mizah dergilerinde edebiyat yazılarına yer verilmiyordu, Üstündağ bu ikisini harmanlayarak başarılı bir edebiyat ve mizah dergisi çıkarmıştır. İlk başlarda haftalık olarak yayınlanırken, talebin fazla olması nedeniyle aylık olarak çıkarılmaya başlanmıştır.

Derginin kapatılması ise diğer dergilerden farklı olarak ekonomik ya da siyasi nedenlerden dolayı olmamıştır aksine tirajı dergiyi kurtarmaktadır. İlerde hazırlamayı planladıkları dergilerin önünü açmak için Öküz'e son verilmiştir.

3.5.8. Lombok

Bahadır Baruter'in editörlüğünü yaptığı Lombok mizah dergisi 2001-2009 yılları arasında aylık olarak yayınlanmıştır. Baruter aynı zamanda derginin imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürüdür. Baruter'in L-Manyak dergisinden ayrılan bir grupla beraber kurduğu dergi format olarak L-Manyak dergisiyle benzerlik göstermekte hatta içeriğin bir kısmının aynı olması nedeniyle L-Manyak'ın devamı olarak sayılabilir.

Derginin kendi ismini taşıyan ve Bahadır Baruter tarafından hazırlanan Lombok köşesi vardır.

3.6. 2002 Sonrası

2002 yılı Türkiye için büyük bir değişim yılı olmuştur. Uzun yıllar Türkiye'nin siyasetinde olan isimler tek bir seçimle bir anda siyasetin dışında kaldılar. Türkiye için yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Adalet ve Kalkınma Partisi koalisyonlar dönemine son verdi ve 17 yıl gibi rekor bir süre ile istikrarlı bir şekilde Türkiye'nin yönetiminde söz sahibi olmuştur ve yönetimine devam etmektedir.

2002 yılı mizah ve karikatür açısından da önemli bir sene olmuştur. Günümüze damgasını vuran ve Türk mizahına yön veren mizah dergisi Penguen yayın hayatına başlamıştır. Aynı zamanda bu dönemde akıllı telefonlar, tabletler, bilgisayarlar ve internet yaygınlaşmış, televizyonlar bile internete bağlanır olmuştur. Bu bağlamda mizah da boyut değiştirmeye başlamıştır.

Karikatür ve mizah açısından dönemin başlıca mizah yayınları; Penguen, Uykusuz, Cafcaf, Hacamat, Leman, Bayan Yanı, edebiyat-mizah yayınları ise Ot, Naber, Bavul gibi dergiler olmuştur.

3.6.1 Penguen

Leman'dan ayrılan bir grup tarafından kurulan Penguen dergisi ilk sayısını 25 Eylül 2002 tarihinde çıkarmıştır. Kurucuları arasında Metin Üstündağ, Bahadır

Baruter, Selçuk Erdem ve Erdil Yaşaroğlu gibi isimler vardır. Haftalık olarak yayın yapan dergi zamanla Türkiye'nin en çok satan mizah dergisi haline gelmiştir.

Derginin kapak karikatürleri Türkiye'nin gündemindeki olaylarla ilgili olmaktadır. Toplumsal ve siyasi konulara sıkça yer verilen dergi muhalif ve eleştirel bir tutum sergilemiştir. Zaman zaman çizimleri nedeniyle davalık olmuştur.

Penguen, 2017 yılında son yıllarda akıllı telefonlar ve sosyal medya nedeniyle insanların dergi okuma alışkanlığının yavaş yavaş azaldığını ve özgürlük alanlarının daraldığını içeren bir açıklama yapmış ve 18 Mayıs 2017 tarihinde son sayısını çıkarmıştır. İlk sayısının kapağında uçmaya çalışan bir penguen yer alırken son sayısında okurlarına teşekkür eden ve takma kanatlar ile uçan bir penguen yer almaktadır.

3.6.2. Uykusuz

Uykusuz mizah dergisi, Penguen dergisinden ayrılan Yiğit Özgür, Ersin Karabulut, Umut Sarıkaya, Uğur Gürsoy ve Memo Tembel çizir tarafından 2007 yılında kuruldu. İlk sayısı 5 Eylül 2007 de yayınlanan dergi günümüzde yayın hayatına devam etmektedir. En çok satış yapan mizah dergilerinden biridir.

Haftalık olarak çıkarılan dergi mizah tarzı olarak Penguen dergisine benzemektedir. Penguen gibi muhalif ve eleştirel bir tutum sergilemekte, toplumsal olaylar ve siyasi gündeme dair çizimlere yer vermekte ve gündemi kapaklarına taşımaktadır.

İktidar ve muhalif bütün siyasi partileri eleştirmekte, siyasi partileri liderleri aracılığıyla çizimlerine taşımaktadır.

3.6.3. Cafcaf

Genel yayın yönetmenliğini Asım Gültekin'in üstlendiği islami-muhafazakâr mizah dergisi Cafcaf 2008 ve 2015 yılları arasında yayın yapmıştır.

Asım Güntekin bir röportajında Cafcaf dergisinin diğer mizah dergileri gibi siyasi liderleri ön plana çıkararak yayın yapmaktan ziyade farklı işleyen, direkt olarak toplumdaki sorunları işleyen bir kültür-mizah dergisi olma arzusu içerisinde olduğunu açıklamıştır.

Cafcaf, 2007 yılında Genç Dergi'nin mizah eki olarak yayın hayatına başlamış ve 17 ay sonra 10 Eylül 2008'de bağımsız dergi olarak yayın hayatına devam etmiştir.

Derginin kadrosu başka bir dergiden ayrılan kişilerden oluşmamış, kendi kadrosunu oluşturma çabası içerisine girmişlerdir. Nitekim tanınmayan ve farklı meslek gruplarından insanların oluşturduğu bir dergi olmuştur. Bu çabanın sonucunda ise Elif Büşra Doğan, Emre Bilgiç ve Yusuf Örs gibi isimler derginin kadrosuna dahil olmuş önemli isimlerdir. Elif Büşra Doğan ise derginin ilk ve tek kadın çizeri olmuştur. Derginin kadrosundaki isimlerin bir kısmı ise islami mizah dergileri olan Cıngar, Ustura, Fit ve Cümbür'de çalışmıştır.

Cafcaf, islami değerlerden sosyal ve siyasal konulara kadar çok geniş bir yelpazede konuları ele almaktadır. Karikatür ve mizah alanında siyasetten ziyade islami değerleri ön plana çıkaran bir tutum sergilemiştir.

Türkiye'de islami-muhafazakâr mizahın yayımlaşması 1990lı yılları bulmuştur. Sırasıyla Cıngar, Ustura, Cümbür, Fit ve Dinozor gibi dergiler öncülük etmesine karşın bu dergiler kısa süreli olarak yayın yapmışlardır. İlk uzun soluklu islami-muhafazakâr mizah dergisi Cafcaf olmuştur.

3.6.4. Bayan Yanı

Bayan Yanı mizah dergileri arasında çok özel bir yere sahiptir. 2011 yılında 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde yayın hayatına başlayan dergi, dünyanın ilk kadın mizah dergisidir. Lemman bünyesinde çıkan Bayan Yanı, aylık olarak yayınlanmaktadır. Derginin kadrosunda Ramize Erer, Feyhan Güver, İpek Özsüslü, Gülay Batur, Andaç Gürsoy, Aslı Perker, Nurgül Kaan, Melda Onur, Duygu Sarı, Raziye İçoğlu, Meral Onat gibi isimler yer almaktadır.

Feminist bir çizgide ilerleyen dergi, Türkiye ve dünyadaki kadın sorunlarına değinmekte, toplumsal meseleleri kadın gözünden ele almaktadır. İkinci sayfasında yer alan ‘Aktüel’ köşesinde gündeme dair birkaç karikatür ile siyasi içeriğe çok az yer vermektedir. Düz yazı ve karikatür orantısı dergide hemen hemen eşittir.

3.6.5. Ot

Ot dergisi, Metin Üstündağ liderliğinde 2013 yılında “Maksat Yeşillik Olsun” sloganıyla yayın hayatına başlamıştır. 1996 yılından bu yana yayınlanan Öküz ve Hayvan dergilerinin okur kitlesini kendine çekmiştir çünkü onlar gibi edebiyat ve mizahı başarılı bir şekilde harmanlamıştır.

Aylık olarak yayınlanan derginin yazarları arasında Orhan Pamuk, Sezai Karacaoğlu, Zülfü Livaneli, Ali Atay, Hakan Günday gibi pek çok usta isim yer almıştır.

Mizah ve edebiyat çerçevesinde siyaset dahil olmak üzere her konuda içeriğe yer veren ve yazmak-çizmek isteyen herkese açık bir dergidir.

3.6.6. Hacamat

Hacamat, Cafcaf dergisinden ayrılan yazar-çizer kadrosu tarafından 2015 yılında yayın hayatına başlamıştır. Cafcaf gibi islami-muhafazakâr görüşle yayın yapmıştır.

Haftalık olarak yayın yapan dergi karikatür ve köşe yazılarına yer vermiştir, karikatür oranı daha fazladır. Kapağına ise gündemi taşımış, kapak arkasında ise ‘Kapak konusu’ başlığıyla kapakta gündeme taşıdığı konuya ilişkin kısa bir açıklamaya ve yine bu sayfada gündeme dair çizimlere yer vermiştir.

SONUÇ

Osmanlı'da padişah ancak mizah yoluyla eleştirilebilmiştir. Bu nedenle Osmanlı ve Türkiye'de mizah ve karikatürün serüveni muhalefet olarak başlamış ve bu yönde devam etmiştir. Kurtuluş Savaşı zamanında ülkedeki karikatür ve mizah gündemini Ankara ve İstanbul hükümetleri oluştururken daha sonraki dönemlerde siyasi partiler ve toplumsal olaylar çevresinde gelişmiştir. Nitekim Türkiye'de karikatür ile mizah siyasi, toplumsal ve teknolojik gelişmelerle birlikte şekillenmiştir. Özellikle siyasi/toplumsal olayların fazla olduğu yıllarda, çok partili dönem, darbeler dönemi gibi geçiş dönüm noktalarında karikatür ve mizah bir mücadele aracı olarak ön plana çıkmıştır. Mizah dergiciliği ise genellikle yazar ve çizerlerin çalıştıkları dergiden ayrılarak yeni bir dergi kurmalarıyla devam etmiştir ve devam etmektedir.

Karikatür ve mizahın Türkiye'de gelişimine baktığımızda her daim muhalefet yapan dergilerin uzun soluklu oldukları ancak bu dergilerin belli bir dönem popüler olmasına karşın genellikle ekonomik veya siyasi nedenlerle kapatıldığı ve yerine yine muhalif çizgide yeni dergiler çıkarıldığı görülmektedir.

2000'li yıllara kadar siyasetten beslenen ve ağırlıklı olarak muhalif çizgide ilerleyen ve gelişen mizah milenyumla beraber köklü değişime uğramaya başlamıştır. Bunda kuşkusuz teknolojinin hayatımızın içerisinde yer edinmesinin ve AKP'nin iktidara gelerek uzun yıllar ülkeyi yönetmesiyle, koalisyonlarla yönetilen, istikrarsız ve siyasi parti çöplüğüne dönmüş Türkiye'ye siyasi bir istikrar sağlamış olmasının önemi büyüktür. Nitelim bu dönemde pek çok mizah dergisi çıkarılmıştır. Dönemin başlıca mizah dergileri muhalif çizgide Penguen ve Uykusuz olurken, islami-muhafazakâr çizgide Cafcaf ve Hacamat olmuştur. 2002'den günümüze pek çok genel seçim, yerel seçim olmuş, toplumsal olay yaşanmıştır.

2002'den günümüze Penguen, Uykusuz, Cafcaf ve Hacamat dergilerinin ulaşılabilen tüm sayıları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda haftalık olarak yayınlanan Penguen ve Uykusuz dergileri toplumsal olayları, seçimleri güncel olarak dergi kapaklarına muhalif eleştiriler yaparak mizahi bir dille taşımıştır, zaman zaman da ağır bir dille eleştiri yaptıkları gözlemlenmiştir. Dergilerde siyasi partiler, parti

liderlerinin çizimi aracılığı ile eleştirilmiş ve parti liderleri ya da zaman zaman o dönemde öne çıkan parti sözcüleri, vekilleri çizilerek konu edilmiştir, ağırlıklı olarak iktidar partisine yönelik eleştiriler yapıldığı görülmüştür.

Türk siyasi tarihi boyunca islami-muhafazakâr görüşlü dergiler çıkmış olsa da uzun soluklu olmamıştır. Muhalif tavır sergileyen dergiler her zaman için daha çok ilgi görmüştür. 2002 yılı sonrasında sağ görüşlü mizah dergileri için de dönüm noktası olmuştur. İslami-muhafazakâr olan Cafcaf ve Hacamat dergileri bu alanda tarihimizde ilk defa çok okunan ve uzun soluklu olarak basın tarihinde yerlerini alan dergiler olmuştur. Uykusuz ve Penguen'in hemen hemen her sayısının kapağında siyasi eleştirilere yer verilirken Cafcaf ve Hacamat da kapaklarında siyasileri eleştirmesine karşın kapaklarında farklı konulara da yer vermişlerdir. Bunun nedenini bu dergilerin haftalık olarak yayınlanmaması olarak yorumlayabiliriz. Aylık veya üç aylık periyotlarda yayınlanmalarından kaynaklı olarak yayın tarihine kadar gündemin hızla değişmesi zaman zaman kapaklarında farklı konuları işlemelerine neden olmuştur. Ancak seçim zamanlarında her iki gruba ait dergiler de siyasi partileri seçim vaatleri üzerinden eleştiren kapaklara yer vermiştir.

Karikatür ve mizah bu dönemde de siyasilerden beslenmeye devam ederken diğer yandan mizahı ve siyasi partileri ayrı tutmak isteyen yeni oluşumlar yaygınlaşmaya başlamıştır. Bayan Yanı Türkiye'de feminist çizgide çıkarılan ilk dergi olma özelliğini taşımaktadır. Kadro tamamen kadınlardan oluşan dergi, çizimlerinde toplumsal olayları eleştirirken siyasi partileri ve siyasi liderleri konu almadan halktan insanları çizerek eleştirilerde bulunmaktadır. Bir diğer yaygınlaşan oluşum ise mizah ve siyaseti ayırarak mizah ve edebiyatı harmanlayan yeni kültür sanat dergileridir. Ot dergisi bu alanda dönemin ileri gelen dergisi olmuştur. Bu bağlamda mizah ve karikatürün siyasi görüşlerden sıyrılarak her kesime hitap eden, yeni, seviyeli mizah ve kültür-sanat anlayışının yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir.

2002 yılının başlarında mizah basını büyük ölçüde muhalif dergilerden oluşurken, zamanla Cafcaf, Hacamat'ın yayına başlamasıyla islami-muhafazakâr mizah ve Ot, Naber gibi dergilerin de katılımıyla edebiyat-mizah alanlarıyla Türk

mizah basınında çeşitlilik olmuş ve mizahı sadece iktidara muhalif olmaktan ve siyasetten bir nebze de olsa kurtarmayı başarmıştır.

İslami mizah basınının Cafcaf ve Hacamat'a kadar kısa soluklu olması ve geniş bir okuyucu kitlesine ulaşamamasının en önemli nedenleri arasında kitle iletişim araçlarının o dönemde günümüzdeki kadar yaygın olmaması hatta bilgisayarın 1990'lı yıllarda yavaş yavaş yaygınlaşmaya başlaması, internet ağının bugünkü kadar gelişmiş olmaması, akıllı telefonların henüz hayatımıza girmemiş ve tablet bilgisayarların henüz icat edilmemiş olmasını gösterebiliriz. Cafcaf ve Hacamat döneminde internetin ve sosyal medyanın yaygın olarak kullanılıyor olması bu dergilere ait görsellere erişilebilmesinde etkisi büyüktür. 2002 yılı sonrasında ise teknolojinin günlük hayatımıza iyiden iyiye nüfuz etmesi, akıllı telefon ve tabletlerin yaygınlaşmış olmasıyla taşınmaları da kolay olduğu için bir parçamız gibi sürekli olarak yanımızda bulunmaları, bilgiye her an ulaşabilmemizi sağlamaktadırlar. Facebook, twitter, instagram gibi sosyal medya mecralarının da popüler olması ve mizahi yazıların, karikatürlerin bu alanlarda çokça paylaşılmasıyla mizaha isteyen herkesin istediği zaman ulaşabilmesini kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla mizah dijital bir boyut almış sözlü ve yazılı mizahtan sonra sosyal medya aracılığıyla paylaşılmasıyla belki de sanal mizah diyebileceğimiz farklı bir alana taşınmış ve şekil değiştirmiştir.

Dijitalleşen mizahta ise capsler aracılığıyla siyasi ve gündelik hayata dair mizah yapılmaya devam etmektedir. Tamamen anonim olarak devam eden caps furyasında siyasi partilerden çok direkt olarak siyasi liderler hedef alınarak onların söylemleri ya da komik bir şekilde yakalanmış anlık fotoğrafları üzerinden mizah yapılmaya devam edilmektedir. Ekonomik ya da siyasi engellere takılan yazılı basına ait dergiler bir gün kapanma tehlikesi taşısa da caps hazırlamak için yazar-çizer olmaya gerek olmadığı gibi, ekonomik olarak bir etkisi de bulunmamaktadır ve bilgisayar, akıllı telefon kullanabilen herkes caps hazırlayabilmektedir. Bu bağlamda yeni mizah aracı olan capslerin hayatın her alanına dair ölümsüz bir şekilde mizah yapmaya devam edeceğini söyleyebiliriz.

Sonuç olarak Türkiye'de iktidara karşı muhalefet olarak başlayan karikatür ve mizah uzun yıllar muhalefet olarak devam etmiştir ta ki 2002 sonrasında ilk

dönemlerine kadar. Bu dönemde yine muhalefet yapan mizah dergileri popülerken 2008 itibariyle Cafcaf ve Hacamat gibi zaman zaman iktidarı eleştirse de iktidar yanlısı, islami-muhafazakâr ve 2013 itibariyle Ot, Naber, Bavul gibi edebiyat-mizah dergilerinin tutulmasıyla mizah ve karikatür alanında siyasetten uzaklaşarak, mizah apolitik bir şekilde farklı alanlara doğru evrilmeye başladığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

Apaydın, Mustafa:	Tanzimattan Sonra Mizah ve Hiciv, Türk Edebiyatı Tarihi , İstanbul, C.3, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007.
Arık, Bilal:	Değişen Toplum Değişen Karikatür , İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 1998.
Baldini, Massimo:	İletişim Tarihi , Çev: Gül Batuş, İstanbul, Avcıol Basım Yayın, 2000.
Bursalıoğlu, Ziya:	Eğitim Yönetiminde Yapı ve Uygulama , Ankara, Pegem Akademi, 1991.
Cantek, Levent, Gönenç Levent.:	Birikim Dergisi, “Türkiye’de İslami Mizahın Yükselişi” , sayı 268–269, İstanbul, Birikim Yayıncılık, 2011.
Cantek, Levent:	Markopaşa, Bir Mizah ve Muhalefet Efsanesi , İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.
Coşkun, Süleyman:	Türkiye’de Politika , İstanbul, Cem Yay., 1995.
Çam, Esat:	Siyaset Bilimine Giriş , İstanbul, Der Yayınları, 2005.
Çeviker, Turgut:	Karikatürkiye Karikatürlerle Cumhuriyet Tarihi 1923-2008 , Cilt 1, İstanbul, NTV Yayınları, 2010.
Değirmencioğlu, Gürsoy:	Milli Mücadele Dönemi’nde Mizah Basını: “Güleryüz” Mizah Gazetesinde Yayımlanan Karikatürlerin İçerikleri Üzerine Bir İnceleme , Kocaeli, Global Media Journal TR

	Edition, 6 (11), 2015.
Güvenir, Murat:	Seçim Sistemleri ve Ülkemizdeki Uygulama , Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 37, 2015.
Heywood, Andrew:	Politics , Çin, Palgrave Macmillan, 2013.
İskit, Server:	Türkiye’de Matbuat Rejimleri , İstanbul, Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 1939.
Kabacalı, Alpay:	Türk Basınında Demokrasi , Ankara, Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 1994.
Kapani, Münici:	Politika Bilimine Giriş , Ankara, Bilgi Yayınevi, 2001.
Kongar, Emre:	Kültür ve İletişim , İstanbul, Say Yayınları, 1986.
Memiş, Ekrem:	Eski Çağda Türkler , Konya, Çizgi Kitapevi, 2002.
McLuhan, Marshall:	Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu , Çev: Gül Çağalı Güven, Ankara, Yapı Kredi Yayınları, 2014.
Oral, Tan:	Türk Karikatürünün Yüz Yıllık Tarihine Bir Bakış , Yansıma Dergisi, 1974, sayı: 33.
Oran, Baskın:	Türk Dış Politikası , Cilt 1, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2001.
Oran, Baskın:	Türk Dış Politikası , Cilt 2, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2012.
Oskay, Ünsal:	İletişimin ABC’si , İstanbul, Der Yayınları, 2011.

Öngören, Ferit:	Cumhuriyet’in 75. Yılında Türk Mizah ve Hicvi , İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.
Öngören, Ferit:	“Türk Mizah ve Karikatürü”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi , İstanbul, İletişim Yayınları, 1983.
Özer, Atila:	Karikatür ve Mizah , Ankara, Karikatür Vakfı Yayınları, 2004.
Öztekin, Ali:	Siyaset Bilimine Giriş , Ankara, Siyasal Kitapevi, 2003.
Peltekoğlu, Filiz B.:	Halkla İlişkiler Nedir? , İstanbul, Beta Yayınları, 1998.
Sander, Oral:	Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918’e) , Ankara, İmge Kitabevi, 1989.
Sarıbay, Ali Y.:	Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji , İstanbul, Alfa Yayınları, 2000.
Sucu, Mehmet:	12 Eylül Yasakları , İstanbul, Günizi Yayıncılık, 2005.
Tanör, Bülent:	Türkiye Tarihi , 5. Cilt, İstanbul, Cem Yayınevi, 2008.
Yalman, Ahmet Emin:	Gördüklerim Geçirdiklerim , Cilt 2 1922-1971, İstanbul, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., 1997.
Taşkın, Yüksel:	Siyaset: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler , İstanbul, İletişim Yayınevi, 2014.
Topuz, Hıfzı:	100 Soruda Başlangıçtan Günümüze Türk Basın Tarihi , İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1996.

Topuz, Hıfzı:	II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi , İstanbul, Remzi Kitabevi, 2011.
Topuz, Hıfzı:	Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü , İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1997.
Tulga, Derya:	Dünya Tarihi , İstanbul, NTV Yayınları, 2012.
Türküne, Mümtaz'er:	Siyaset , İstanbul, Etkileşim Yayınları, 2011.
Vural, İzlem:	İletişim , Ankara, Pegem Akademi, 2012.
	Akbaba , (Çevrimiçi) http://www.cizgidiyari.com/forum/akbaba/126556-akbaba-dergisi-1928-sayi-618-a.html , 05 Temmuz 2019.
	Amcabey , (Çevrimiçi) http://www.cizgidiyari.com/forum/amcabey/53169-amcabey-1942-01-a.html , 05 Temmuz 2019.
	Bayan Yani , (Çevrimiçi) http://www.cizgidiyari.com/forum/bayan-yani/96252-bayan-yani-leman-ozel-002-mart-nisan-2011-a.html , 05 Temmuz 2019.
	Benjamin Franklin: In His Own Words , (Çevrimiçi) http://www.loc.gov/exhibits/franklin/franklin-cause.html#obj2 , 05 Temmuz 2019
	Cafcaf , (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/haber/gundem/cafcafdan-charlie-

	hebdoya-muthis-cevap-162819.html , 05 Temmuz 2019.
	Çarşaf, (Çevrimiçi) http://www.cizgidiyari.com/forum/murtaza-kuskus/130328-carsaf-sayi-38-13-eylul-1978-a.html , 05 Temmuz 2019.
	Cem, (Çevrimiçi) http://www.cizgidiyari.com/forum/cem-mizah-mecmuasi/116561-cem-mizah-mecmuasi-sayi-48-1929-a.html , 05 Temmuz 2019.
	Diyojen, (Çevrimiçi) https://www.cizgilikitap.com/konu/418-Diyojen-01.html?highlight=diyojen , 05 Temmuz 2019.
	Dolmuş, (Çevrimiçi) https://www.cizgilikitap.com/konu/3667-Dolmus-Siyasi-Mizah-Mecmuasi-1956-13.html , 05 Temmuz 2019.
	Günaydın Ustura, (Çevrimiçi) http://www.cizgidiyari.com/forum/murtaza-kuskus/129107-gunaydin-ustura-sayi-50-a.html , 05 Temmuz 2019.
	Journal Du Jeudi, (Çevrimiçi) http://www.journaldujeudi.com/fixe/fs_hebdro.htm , 08 Mayıs 2016.
	Karikatürlerle Cumhuriyet Tarihi, (Çevrimiçi) https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/karikaturlerle-cumhuriyet-tarihi,I-qommxT2EK_YwFZVKhqMw/-CAVTsgw9U2nSgnCEQ1y8g , 07.07.2019

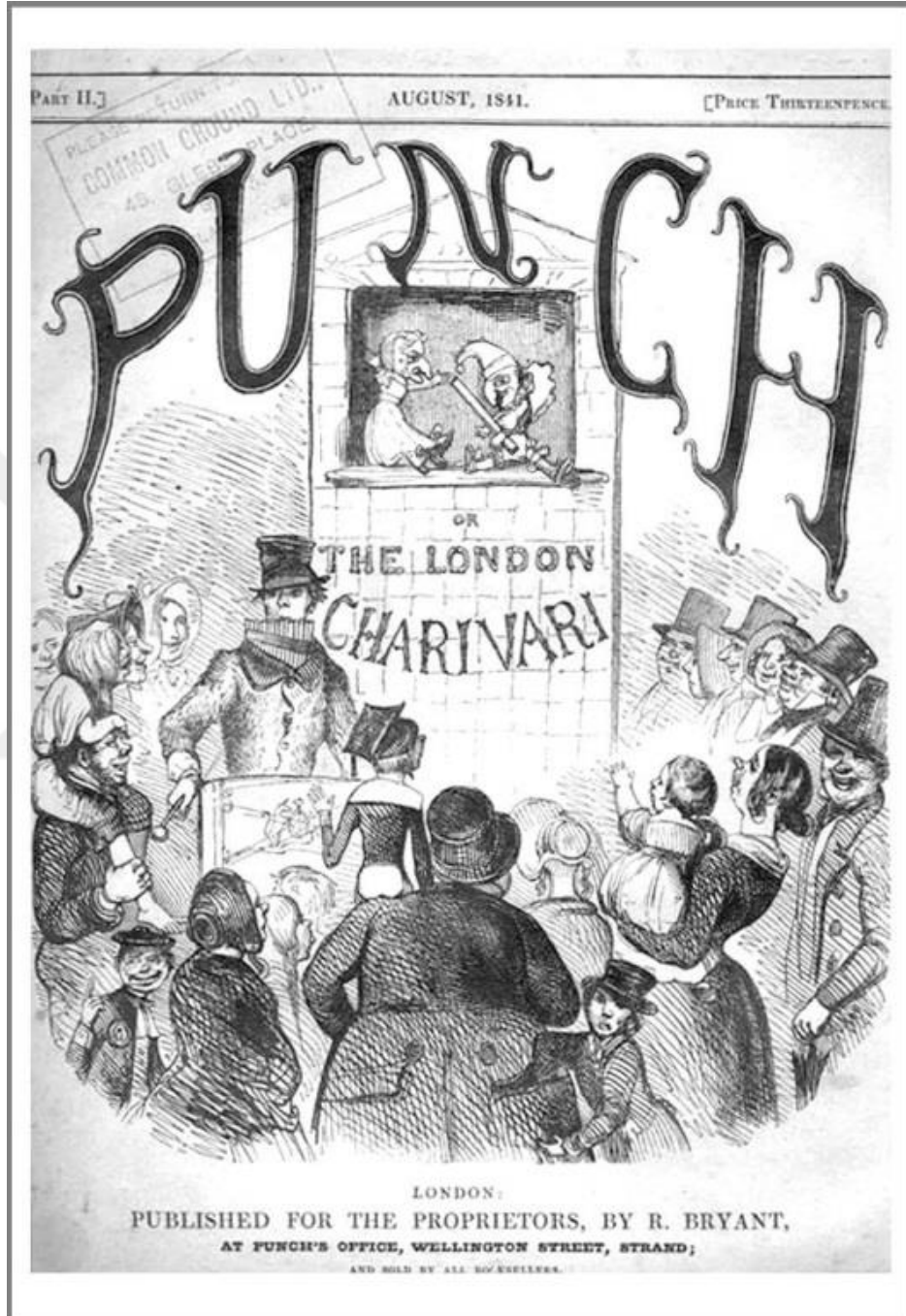
	Keskin Ustura, (Çevrimiçi) http://www.cizgidiyari.com/forum/keskin-ustura/118371-keskin-ustura-sayi-001-16-eylul-1994-a.html, 05 Temmuz 2019.
	Les Poires, (Çevrimiçi) https://les-grognards.com/2018/11/11/la-poire-de-louis-philippe-contre-les-fake-news/, 10 Temmuz 2019
	L-Manyak, (Çevrimiçi) http://www.cizgidiyari.com/forum/l-manyak/12271-l-manyak-sayi-001-a.html, 05 Temmuz 2019.
	Markopaşa, (Çevrimiçi) http://www.cizgidiyari.com/forum/mizah-ve-karikatur-dergileri/89068-bilmedigimiz-mizah-dergilerimiz.html, 05 Temmuz 2019.
	Ot, (Çevrimiçi) https://www.otdergi.com/detay-1-sayi-14.html, 05 Temmuz 2019.
	Pasquino – Talking Statue of Rome, (Çevrimiçi) https://www.europeanheritagetimes.eu/2019/04/04/pasquino-talking-statue-of-rome/, 10 Temmuz 2019
	Penguen, (Çevrimiçi) https://www.penguen.com, 05 Temmuz 2019.
	Pennsylvania Gazette, (Çevrimiçi) http://www.benjamin-franklin-history.org/pennsylvania-gazette/, 10 Temmuz 2019

	Pişmiş Kelle, (Çevrimiçi) http://www.cizgidiyari.com/forum/pismis-kelle/83323-pismis-kelle-sayi-0001-a.html, 05 Temmuz 2019.
	Punch, (Çevrimiçi) http://c19index.chadwyck.com/marketing/sample_punch.jsp, 05 Temmuz 2019.
	Punch, (Çevrimiçi) http://www.punch.co.uk/about/, 07 Mayıs 2016.
	Tef, (Çevrimiçi) http://www.cizgidiyari.com/forum/tef/123678-tef-1955-40-a.html, 05 Temmuz 2019.
	Uykusuz, (Çevrimiçi) https://www.tumkarikaturler.com/2016/09/uykusuz-dergisinin-ilk-sayisi-5-eylul-2007.html, 05 Temmuz 2019.

Ek 1 - Pennsylvania Gazette , 9 Mayıs 1754.

Kaynak: (Cevrimici) [//www.loc.gov/exhibits/franklin/franklin-cause.html#obj2](http://www.loc.gov/exhibits/franklin/franklin-cause.html#obj2), 5 Temmuz

Ek 2 - Punch, 1841

Kaynak: <http://c19index.chadwyck.com>, 05 Temmuz 2019

الله یکم ستم ایسه ده یوننی پندمکز و بریلورم ظن
ایدرم • مادامکه چشاپ حنک و حدایتنه ایمانکز وادور
شیده نسکر، دیز او سنه کله وک و شکر، باندیککز، قنلق چناب
سندن سنوینی قیزه حصر انسانی ایسه کز بنیه غریکز بوکا
کفایت ایله یکنی تله کز لازم کاور •
(بسماری)

بوکا نه یورد سکر؟ بسماری حنلی در آ؟ اگا شیمه
یوق • چونکه فرانسه زل بیه غدر مجسم دیکلری بسماری
یو پاده، حنلی کور یور!

توقیه اختار خالصانه

بنم سکا ایندی بکم لقا ائندن شخصیه متعلق معنار جیمدین
اکلاقی ایون اول سدر، تریمه سز لککه چم لکدن تحت
ایدرک سستی براز تحصیل اداب و تریه به مجبور ائک لازم
ایش • یله دم •
چونکه بن سستی طاعده قرنه و غرنه سی مسقنه ملوروم •
(چشاپ حقه یک کر، جد اولسون) شخصیه اصل شی اولدی بکی

اختار

بکن هندی نسخه من هر اصلیه ترتیب نسخه ده باقیه مدینه یون
بعض بری مال اکلاقی حالده شطال اوله رقی طبع و نشر
اولمیشدر • یو پادکی قصور مطبوعه مأمور لک سیوندن
ایلو لککه بیان مملوت ایدر و مشربلر بزرگ عفو و انعام لری
نخی ایلر •

مارسلیا قرنه لک پنده (امیل اویوه) طرفندن انانی عماره ده
پروسیا قرانه بازیلان بر مکتوب ایله چوینی کوردک • شاپان
مطالعه اولدیندن ترجمه لرین زنده درج ایلک •

حشیلو اقدام حضرت نری

• یو عمار به لک باشلعه سیرلندن بری ده بن اولدیندن ملولایی
بشیران دکلم • چونکه یو و قعه مثاله فرانسه زل حکمداری ایون
طرفلندن ترتیب اوفش بر حصار ایلی • چشاپ حنک
و حدایتنه وادما فرانسه سی چاپه ایلش اولدینده ایمان اولدی بکی
چمنه فرانسه لک مقتر اولدینده شیمه اینم •
(امیل اویوه)

بسماری طرفندن جوابی

اقدام •
• تقدیم ایلش اولدینکر مکتوب هر تقدیر قرال حضرت نری لک

No. 618—Altıncı sene PAZARTESİ 12 Teşrinisani 1928

AKBABA

Pazartesi, Perşembe günleri çıkar
Mizah gazetesi
SAHİBİ: YUSUF ZİYA

İdarehane İstanbul Ankara caddesi
akbaba gazetesi
TELEFON : İSTANBUL 1876

Yeniler..

Ben mi çok geri kaldım, onlarımı fazla ilerilediler, bilmem.. Yeni resinden, yeni muskiden, yeni şirinden lezzet almıyorum, ves-selam!

Düğüün hat, doğru şekil, uygun renk gibi şeyler, hemen, hemen resinden kalkıyor.

Minareler yampiri; kulbeler tümsek, kapılar çarpık, insanlar murabba, ağzalar mustatıl, gözler müselles..

Sanki, karşımdaki tablo, bir ressamın eseri değil de, körler, topallar, colaklarla meşkun harap bir mahalleye tutulmuş mukâar bir aynal..

Musikimiz de böyle deyil mi?.. Ne alaturkaya benziyor, ne alaturangaya..

Gercik, yeni bestelerde, eli şakağında ilahî okuyan kör dilenci edası yok. Fakat, aşkının alaça gölgeleri içinde, sürüyü yamaçtan indiren, dag başlarında fırtınalar, enginlerde horalar koparan garp musikisinin ahengi de yok..

Sanki, dinlediğim nağmeler, bir bestekarın eseri değil de, ermeni patriki teravi namazı kıldırıyor!..

Hele edebiyatımız!.. Şiir diyorlar, vezni yok, kafiyesi yok.. Nesir diyorlar, faili yok, mefulu yok..

Hani, bir bektâşî ile bir mevlevî müşâere ediyorlarmış. Bektâşî, şu musru söylemiş :

Esepete, mesepe, sepe! !

Mevlevî sormuş :

— Aman erenler, bunun manası yok!

Bektâşî :

— Bu safer, lafzı mevsun sadır oldu, mana kaydında bulunmadıklı demiş. Zenne gairleri, baba erenleri de geçtiler, onlardan sadece lafzı bîmana sadır oluyor, vezin kaydında da bulunmuyorlar.

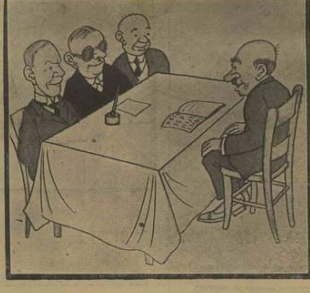
YUSUF ZİYA

MEMURLAR YENİ TÜRK HARFLERİNDEN İMTİHAN OLUYORLAR!..

Geldi ruzi imtihanın en nihayet kertesı, İmtihanın ibtidası yevmi pazarertesı !

— Yahu, içeride mümeyizler arkadaşları, burada da korku beni sıkıştırıyor!..

— Herif, sürüp sürüşürüp gene hangi cehenneme gidiyorsun?

— İmtihana, haım.. imtihana!..

PEK KÜÇÜK

Bartın eşrafından sepetçi zade Dursun efendi İstanbul'a ilk defa geliyordu. Vapurdan çıkar çıkmaz bir otomobil çağırdı, kendisini temiz bir otele götürmesini sofore söyledi. On dakika sonra Dursun efendi Beyoğlunun büyük otellerinden birisinden içeri giriyordu. Dursun E. usuz olması için kapıya dedi ki :

— Zarar yok, küçük bir oda da bana kâfidir!

İki basamaklık bir merdiven çıktılar. Kapıcı durdu, bir kapı açarak Dursun Efendiye :

— Buyurun!

— Sepetçi zade birden şaşaladı :

— Yok.. bu da çok küçük, a hırader.. Hem bunun yatağı nerde!

Diye geri geri çekildi. Kapıcı gülümsedi ve şu cevabı verdi :

— Merak etmeyin efendim burda bir iki dakika misafir kalacaksınız asıl odanız yukarıda!

Parmağıyla düymeye bastı. Asansör yükselmeye başladı.

KAVALYELER..

Gazeteler yazıyordu. Biz de de Avrupadaki gibi para ile ihtiyar kadınlara dansa davet eden kaval-yeler peyda olmuş. Agop Çarcaryan Efendinin elli-lik karısı madam Perçuhi de Beyoğlundaki büyük otellerin çayında bunlardan birini çağırmas rak-sedenlerin arasına karıştı. Uzun boylu, muntazam vücutlu genç dansın yarısı-

da madamın kulağına bir takım lutfikâr kelimeler fısıldadı. Madam Perçuhi boynunun lop etlerini oynatarak gerdem kıldı :

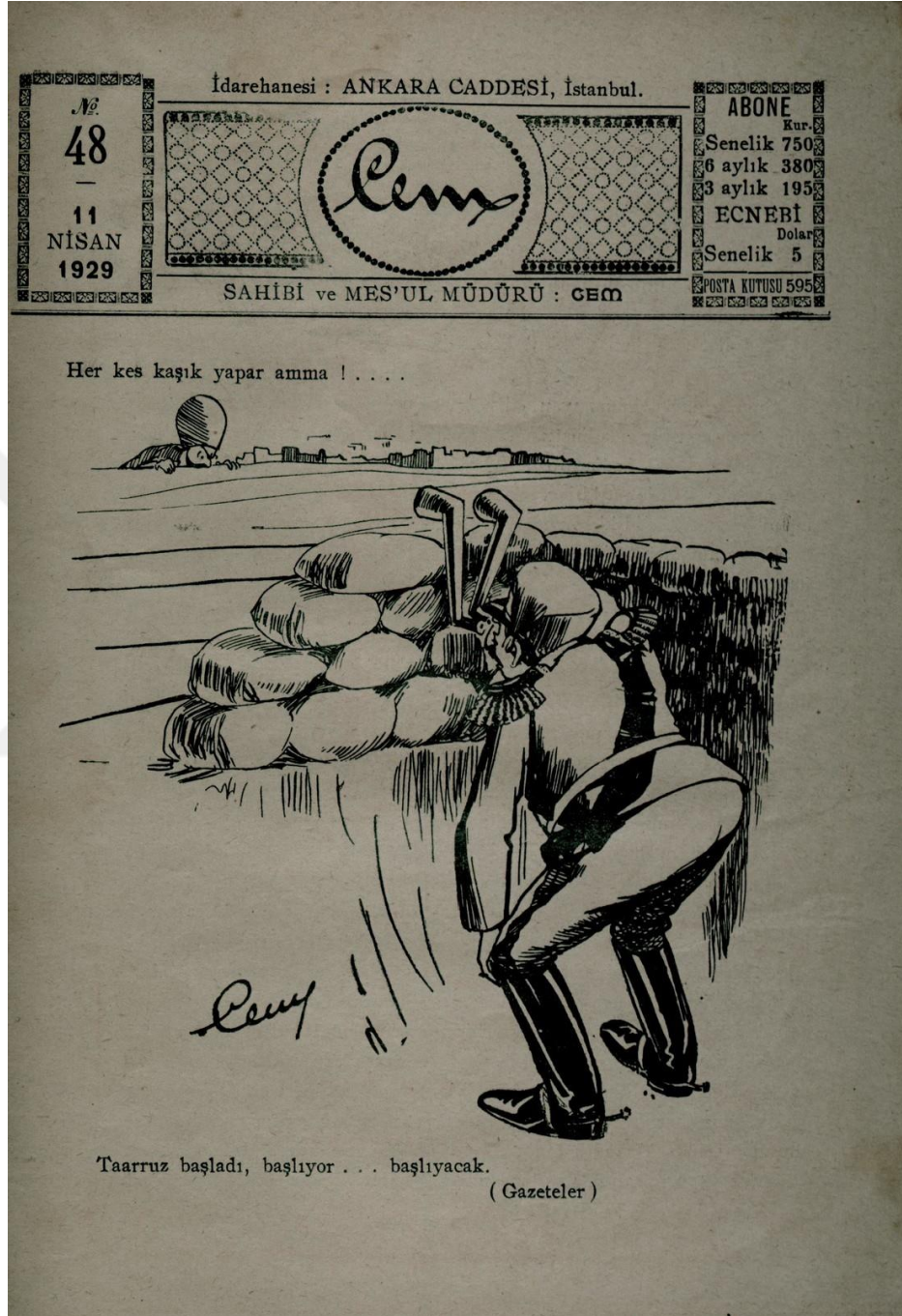
— Ah, dedi, ben size bayılmış idim. Siz de beni sevdiniz galiba.. Yarın nerde buluşalım?

Dansör güldü ve şu cevabı verdi :

— Aman Madam, bunları ciddiye almayın. Para muskhii aizinle nasıl dansetmeğe mecbursam bu sözleri de söylemek vazifem !

Ek 7 - Cem Dergisi, 11 Nisan 1929.

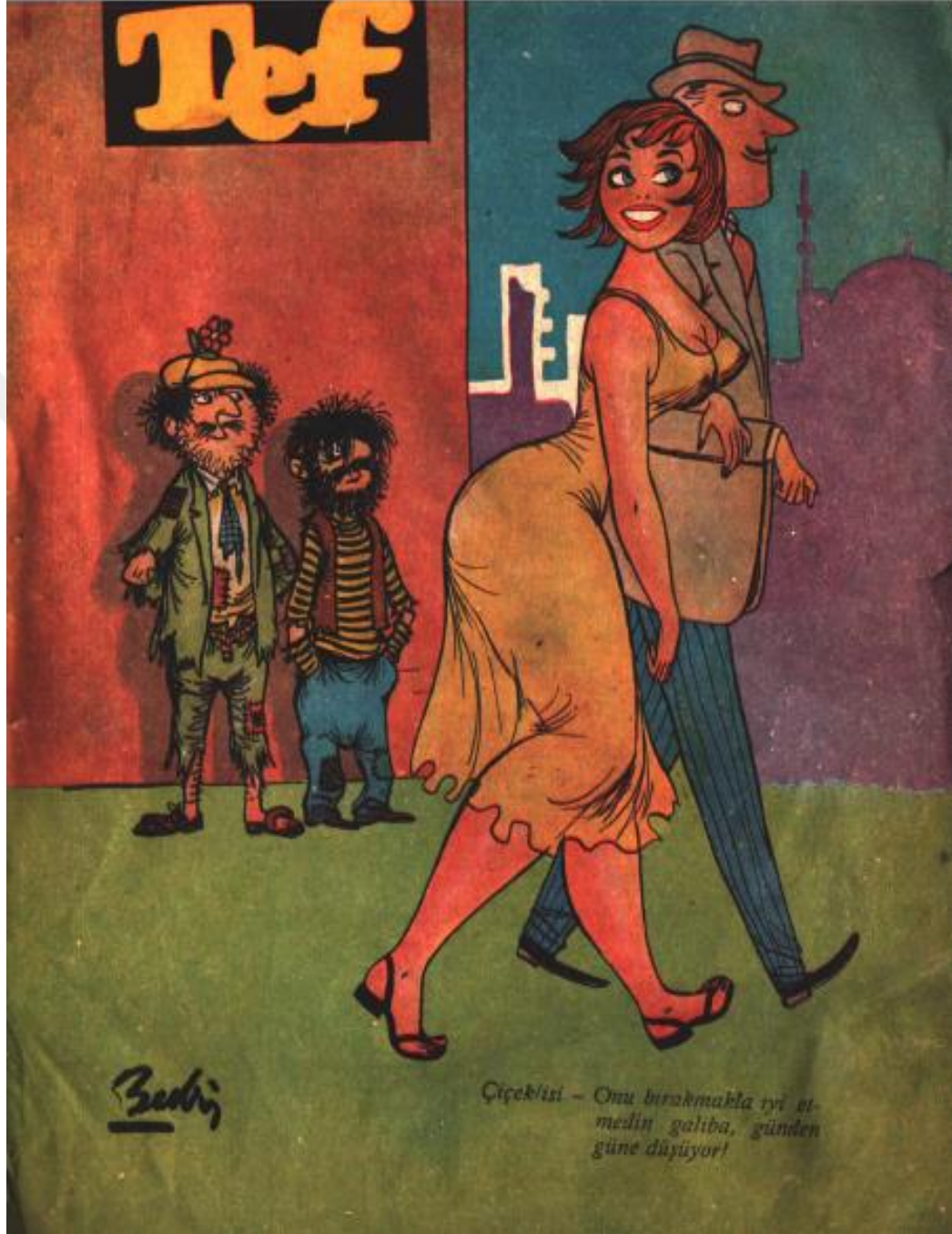
Kaynak: www.cizgidiyari.com, 05 Temmuz 2019

Geçmişte bugün

Ek 9 - 41 Buçuk Dergisi.

Ek 10 - Tef Dergisi, 1955.

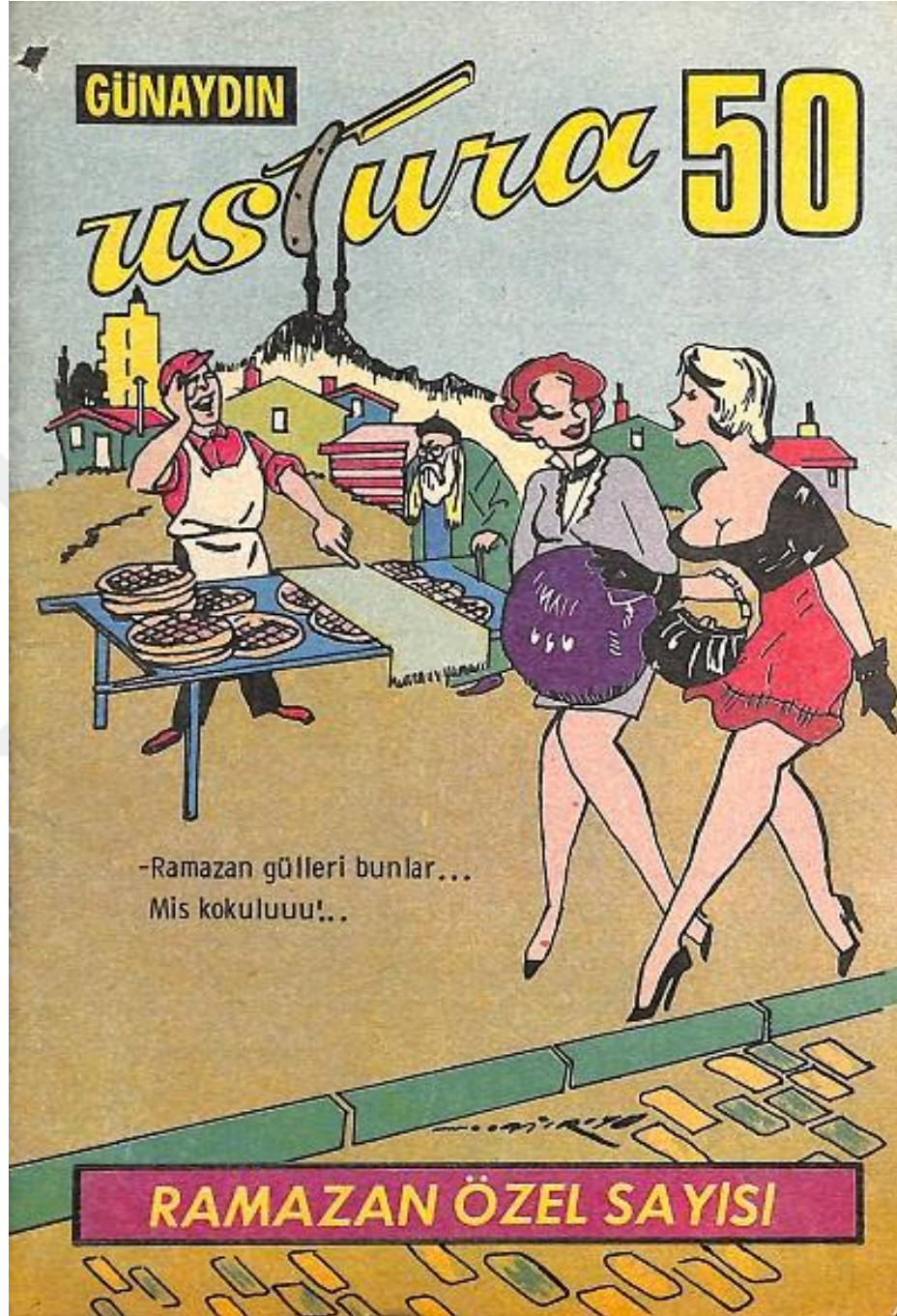
Kaynak: www.cizgidiyari.com, 05 Temmuz 2019

Ek 11 - Dolmuş Dergisi, 1956.

Kaynak: www.cizgilikitap.com, 05 Temmuz 2019

Ek 12 - Günaydın Ustura, Ramazan Özel Sayısı

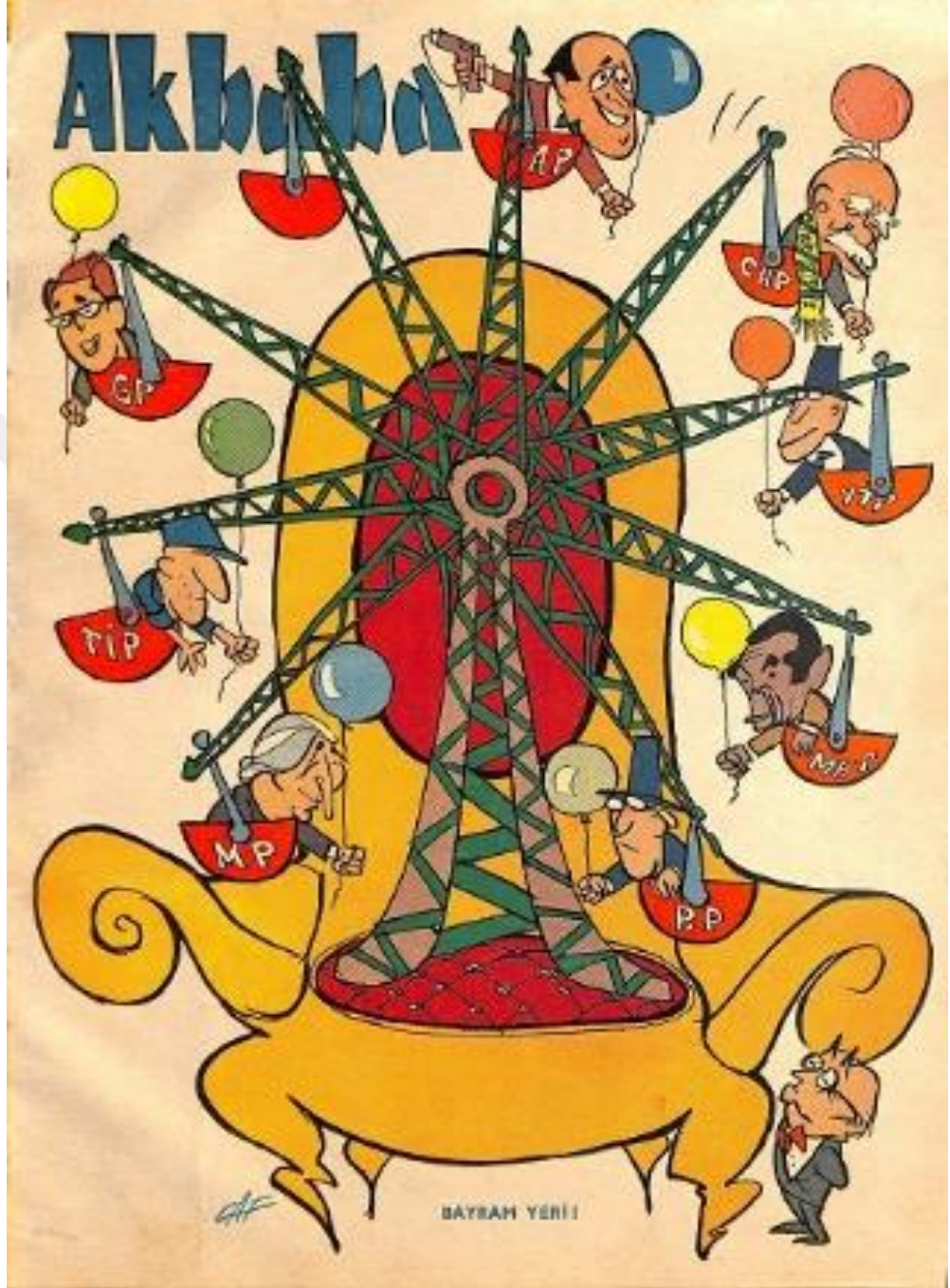

Kaynak: www.cizgidiyari.com, 05 Temmuz 2019

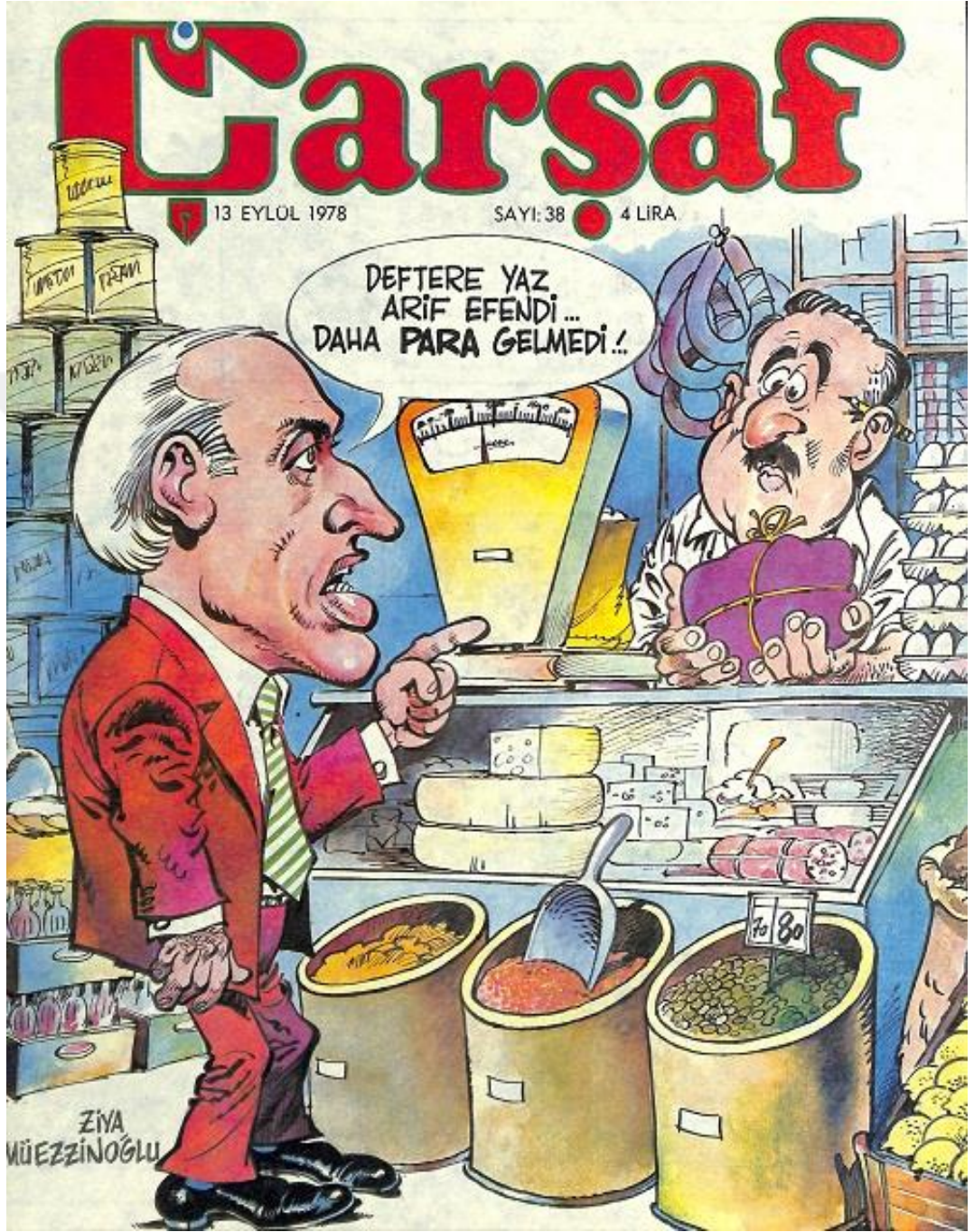
Ek 13 - Akbaba Dergisi, 16 Temmuz 1969.

Ek 14 - Akbaba Dergisi, 10 Aralık 1969.

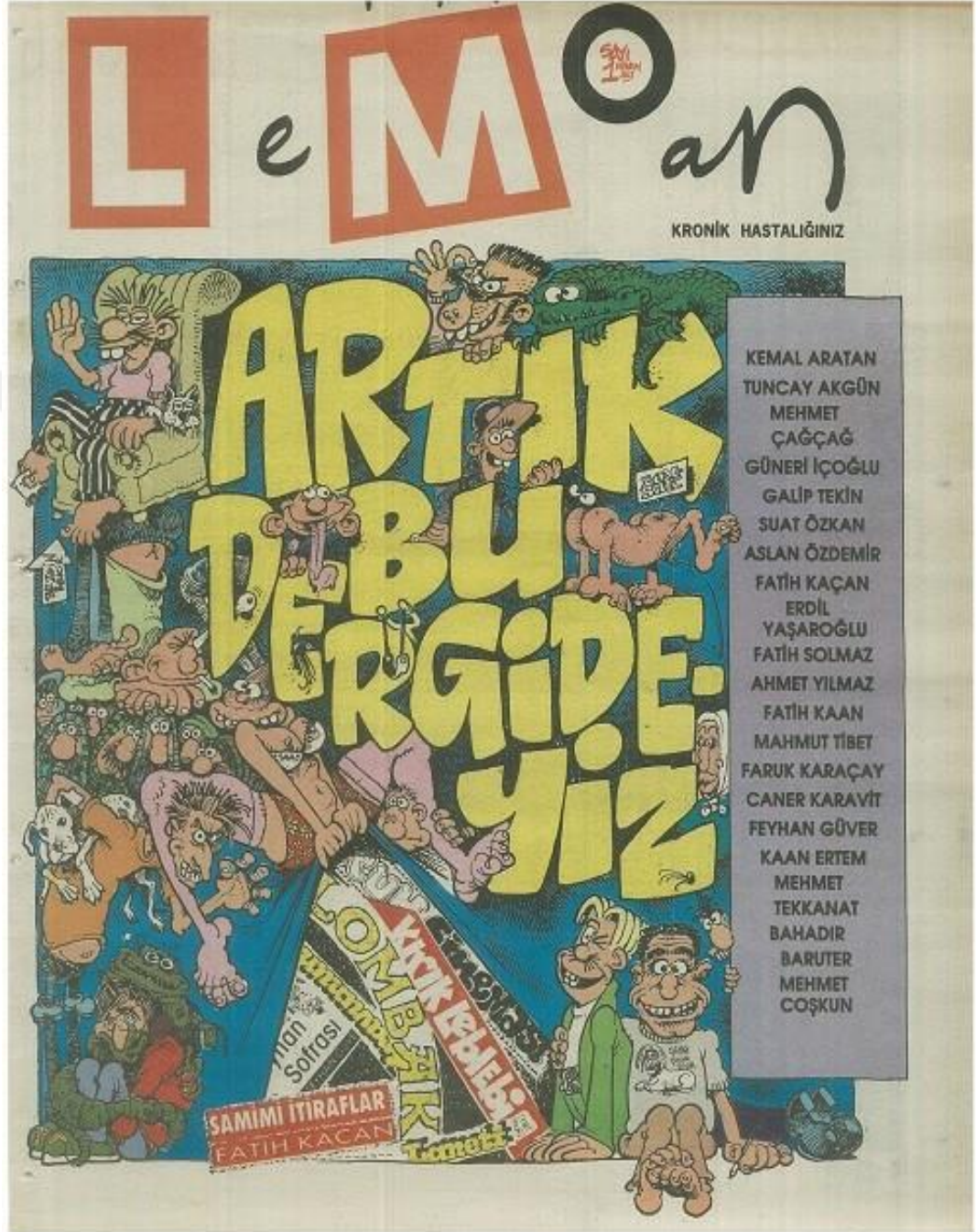

Ek 15 - Çarşaf Dergisi, 13 Eylül 1978.

Kaynak: www.cizgidiyari.com, 05 Temmuz 2019

Ek 16 - Leman Dergisi İlk Sayısı, 1991.

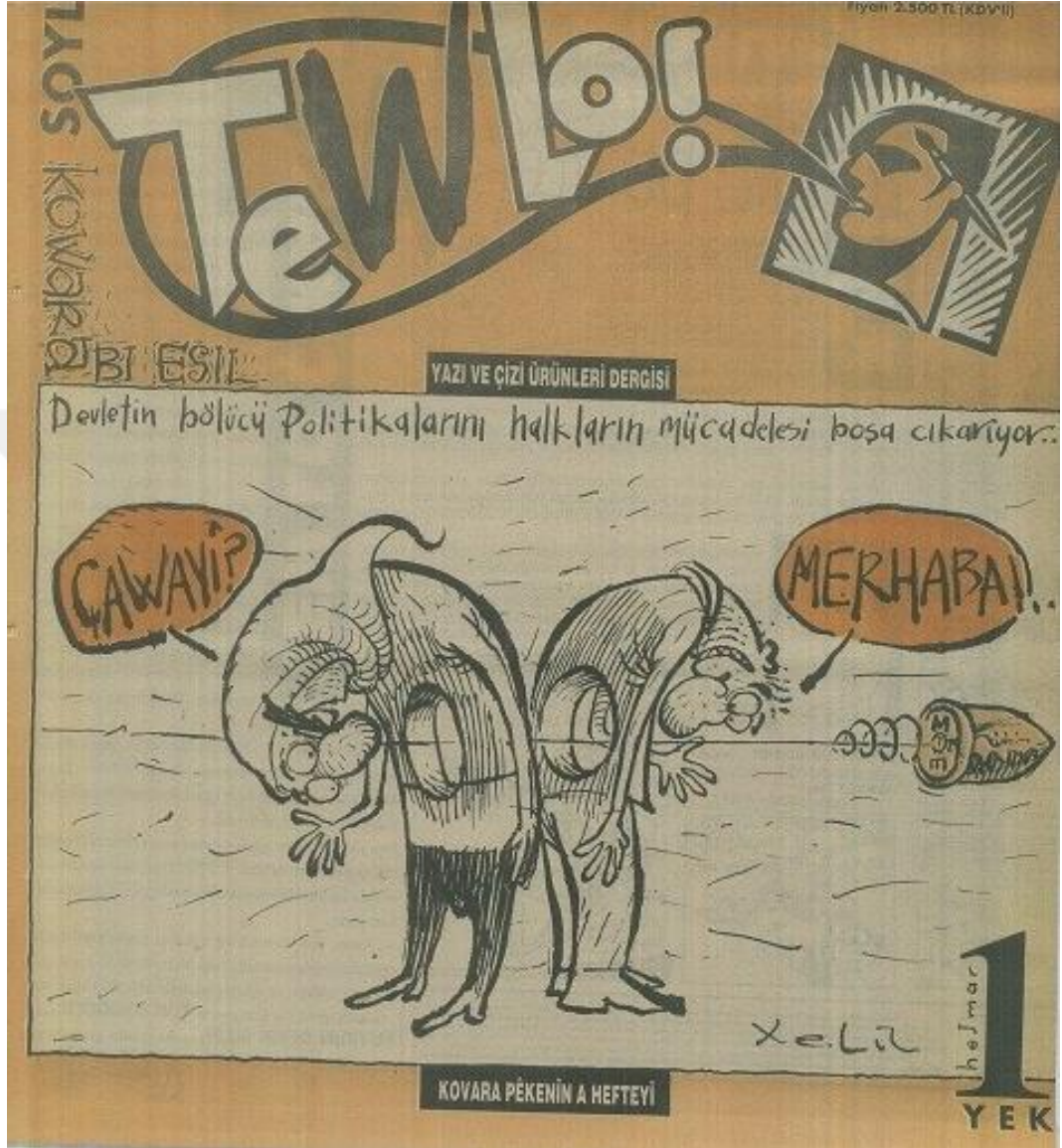

Ek 17 - Pişmiş Kelle Dergisi İlk Sayısı, 2 Mart 1990

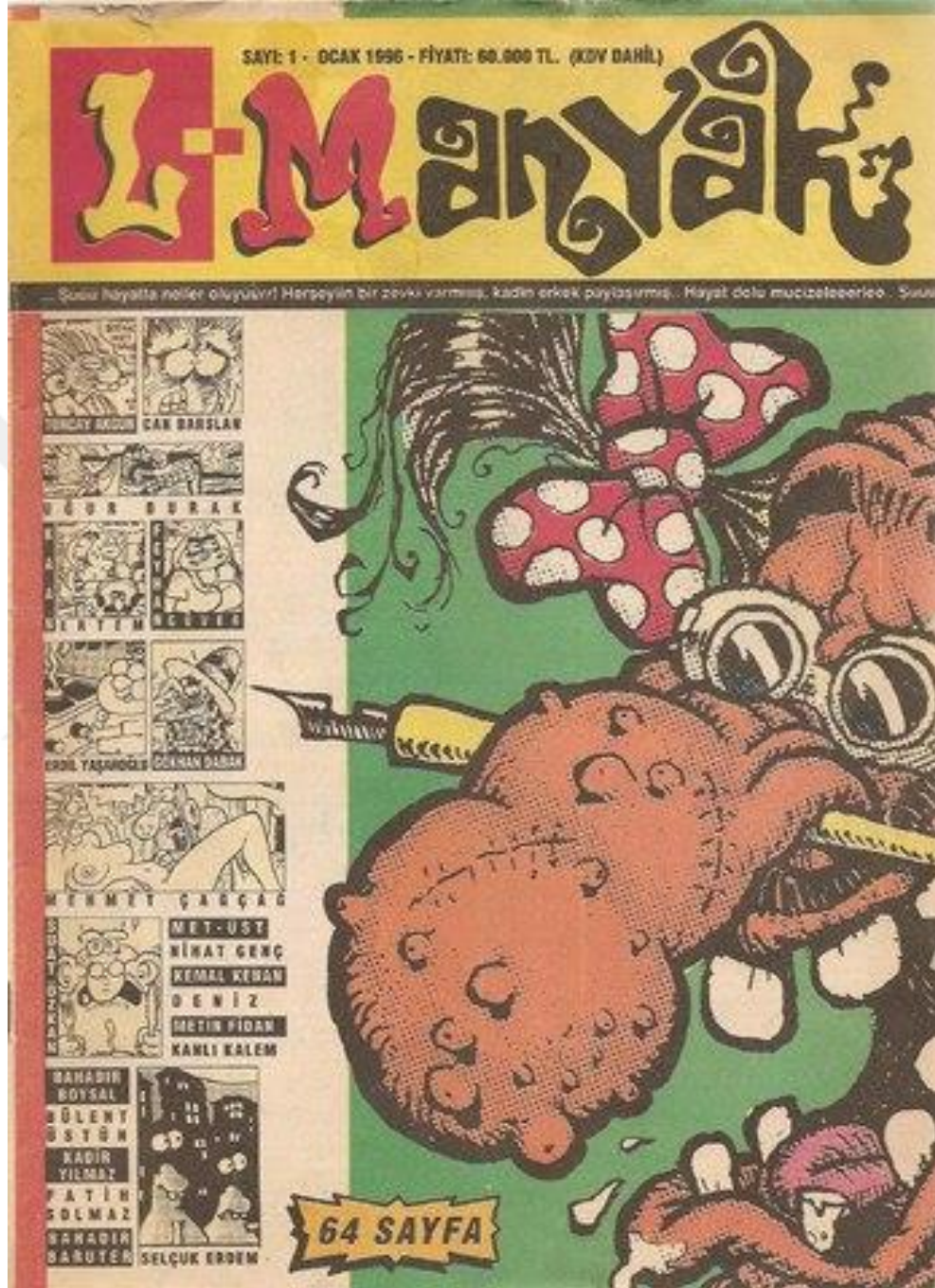
Kaynak: (www.cizgidiyari.com, 05 Temmuz 2019)

Ek 18 - Tewlo İlk Sayısı

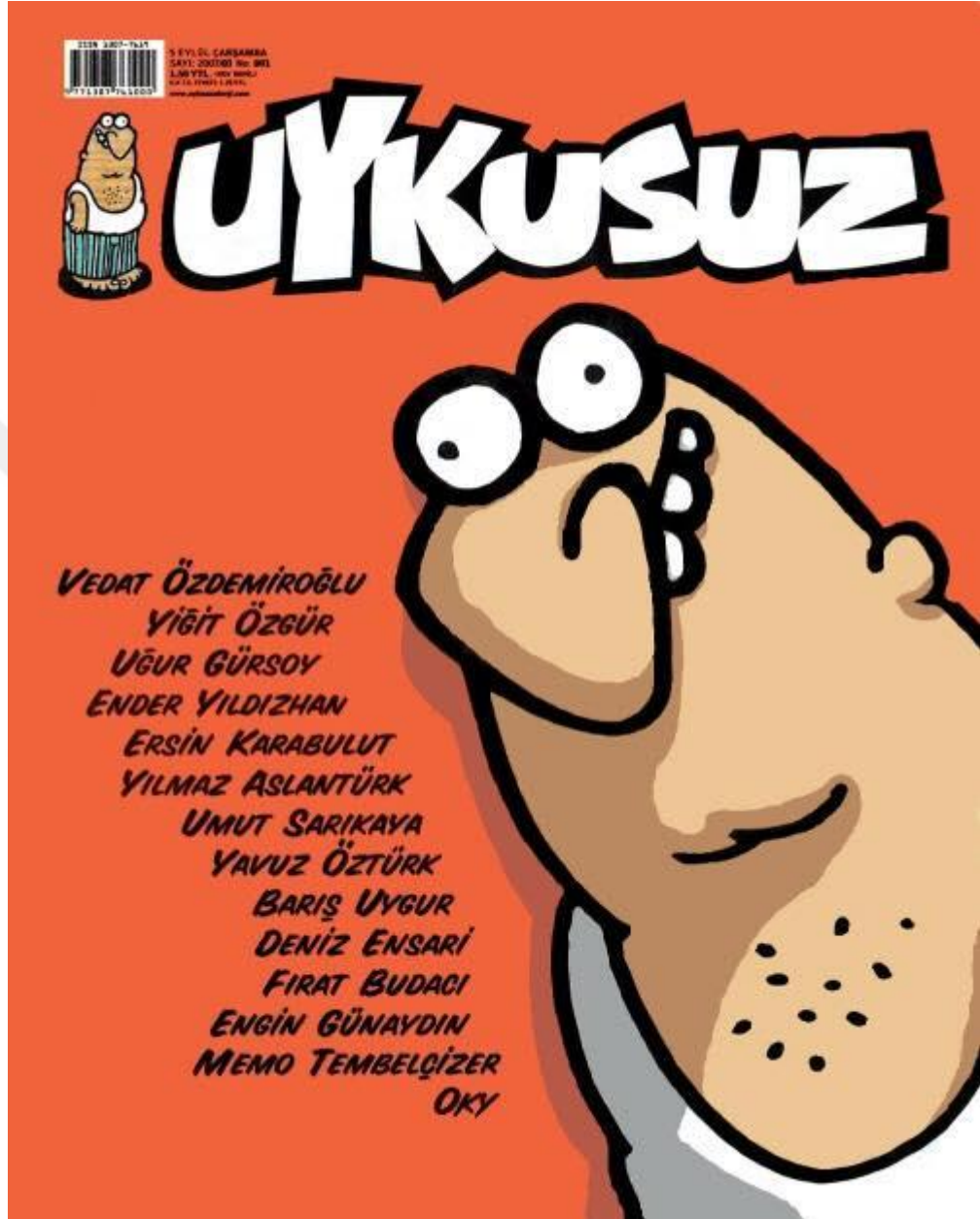
Ek 20 - L-Manyak Dergisi İlk Sayısı, 1 Ocak 1996

Kaynak: www.cizgidiyari.com, 05 Temmuz 2019

Ek 22 - Uykusuz Dergisi İlk Sayısı, 5 Eylül 2007.

Kaynak: www.tumkarikaturler.com, 05 Temmuz 2019

O T

SAYI 1
MART 2013
FİYATI 5 TL

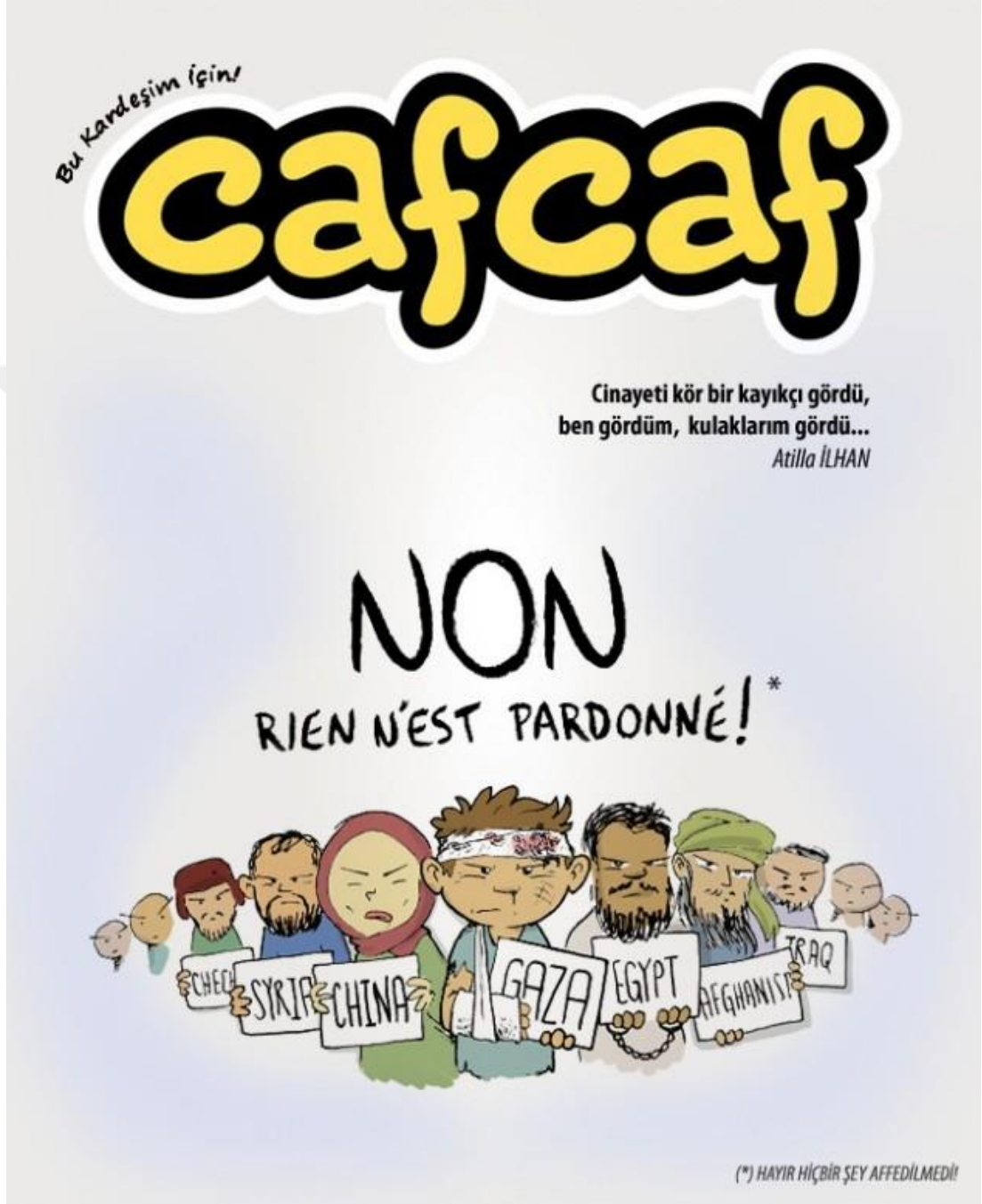
ISSN 3308-450-X
9 771308 450002

DİDEM MADAK
GÜNDÜZ VASSAF
METİN KAÇAN
HAKAN GÜNDAY
SEZAI KARAKOÇ
BİRHAN KESKİN
SIRRI SÜREYYA ÖNDER
ERTUĞRUL MAVİOĞLU
YAŞAR KEMAL
ENİS BATUR
YEKTA KOPAN
HAYDAR ERGÜLEN
YASEMİN ÇONGAR
SEVİN OKYAY
İHSAN ELİAÇIK
DOĞAN HIZLAN
ADNAN ÖZER
ÜMİT ÜNAL
AHMET ŞIK
UMAY UMay
ENVER ERCAN
GONCA ÖZMEN
HAKAN BIÇAKCI
ASUMAN SUSAM
HALİL TURHANLI
DİDEM GÜLÇİN ERDEM
DENİZ DURUKAN
ALİ POYRAZOĞLU
NAİM DİLMENER
KARİN KARAKAŞLI
M. K. PERKER
EXTRAMÜCADELE

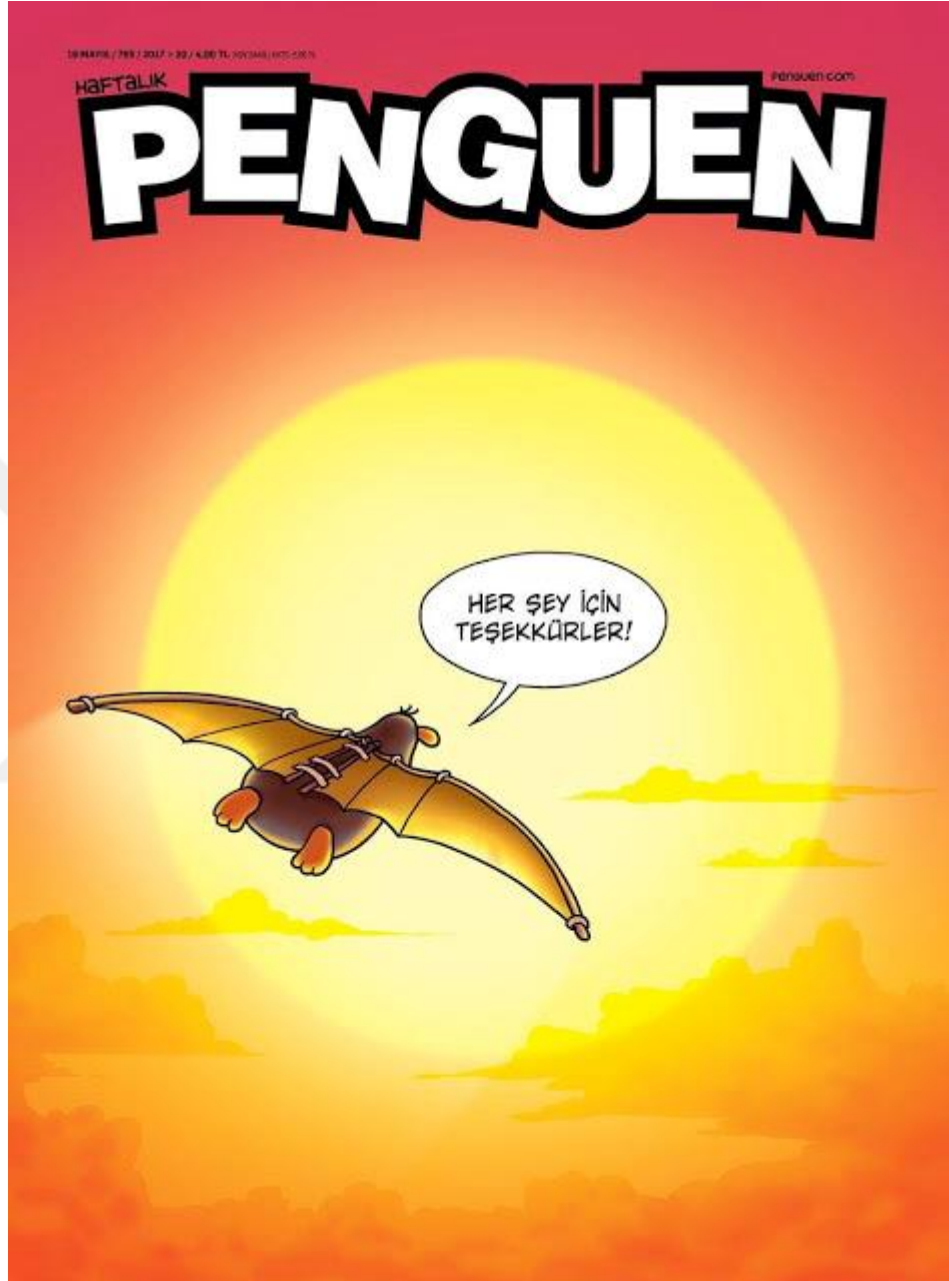
maksat
yeşillik
olsun..

CANAVAR BANAVAR
SILA GENÇOĞLU
SEYİT ALİ ARAL
ANGUTYUS
BATUHAN DEDDE
HAYKO BAĞDAT
SİDDİK AKBAYIR
AYÇA ÖRER
ALEV KARADUMAN
ESİN ÖZBEK
TURGUT YÜKSEL
LEVENT GÖNENÇ
ZAFER TEMOÇİN
BAKANGÖR
CEMİL CAHİT
FARUK KAYA

ÇİZGİLERLE
İHSAN
OKTAY ANAR
KARAKTERLERİ:
SEMRA CAN,
ERCÜMENT MORGÖK,
CEM DİNLENMİŞ, HÜSEYİN
ŞEKERCİLER, **BAHADIR BARUTER,**
SEVİNÇ ALTAN, **CAN BARSLAN,**
KENAN YARAR, **ERDİL YAŞAROĞLU,**
LATİF DEMİRCİ, **SELÇUK ERDEM,**
BEHİÇ PEK, **GALİP TEKİN,**
ERGÜN GÜNDÜZ, **MET ÜST**

Ek 26 - Penguen Dergisi Son Sayısı, 18 Mayıs 2017

Kaynak: www.penguen.com, 05 Temmuz 2019